

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1878—1879.

Vergadering op Donderdag, den 19^{den} December 1878.

De Voorzitter opent de vergadering.

„Ik acht mij verplicht,” zegt de Voorzitter, „vóór wij overgaan tot de onderwerpen ter behandeling, den dood te herdenken van kolonel Nierstrasz van de Nederlandsche Marine. Kolonel Nierstrasz behoorde onder de eerste oprichters van deze Vereeniging. Hij was ook vroeger lid van het Bestuur, en herhaalde malen is hij hier als spreker opgetreden en heeft daarbij vooral de belangen en de behoeften van de Marine duidelijk en klaar uiteengezet.

„Ik zal hier niet spreken van de staatkundige loopbaan van den heer Nierstrasz; dit ligt buiten den kring onzer bemoeiingen. Genoeg zij het echter te constateeren, dat zij, die hem in dit opzicht tegenspraken, steeds recht lieten wedervaren aan de overtuiging en de kracht, waarmede hij steeds zijn meening heeft voorgestaan en verdedigd.

„Die overtuiging en die kracht zijn hoedanigheden, die steeds zeer op prijs moeten worden gesteld. Ik herhaal echter, dat het alleen is als vroeger lid dezer Vereeniging, dat ik te dezer plaatse den kolonel Nierstrasz herdenk.”

Aan de orde is de ballotage van nieuw voorgestelde kandidaten.
1878/79.

Met algemeene stemmen worden toegelaten de heeren:

J. C. de Ruijter de Wildt luit. ter zee 1^e klasse; E. K. A. De Neve, 1^e luit. der O. I. infanterie, en A. W. Pitlo, 1^e luit. der infanterie allen te 's Gravenhage; W. Steffens, kaplt.-luit. ter zee, comm. opleidingsvaartuig te Amsterdam; J. J. Berkhout, 1^e luit. der artillerie te Breda; A. R. Ophorst, 2^e luit. der artillerie te Naarden; L. J. Hooelen, kaplt.-ingenieur; J. G. H. Schoch, kaplt. der artillerie; J. W. K. Verwey, 1^e luit. der artillerie; G. A. Baron Van Till, 1^e luit. der artillerie; J. H. Van Asch van Wijck, 2^e luit. der artillerie; Jhr. F. C. Van der Does de Bye, 2^e luit. der artillerie, en E. M. C. Baak, 2^e luit. der artillerie allen te Utrecht.

De Voorzitter verleent thans het woord aan den heer J. T. T. C. VAN DAM VAN ISSELT, tot het houden zijner voordracht over *de opleiding tot officier en het middelbaar onderwijs ten behoeve van het leger*.

Het zwaard moet elk beschermen, maar niemand schaden,
En 't schild moet hangslot wezen op 's landmans laden.

Uit Tegnér's *Frithiof Saga*.

MIJNE HEEREN!

Onder de vele vragen, welke den tijd bewegen, waarin wij leven, neemt de quæstie van het onderwijs eene belangrijke plaats in. En zulks is zeer verklaarbaar, want slechts in de herinnering rust het verleden, maar in de school leeft de toekomst. Dáár wordt de schakel gesmeed, die het thans levend geslacht aan de ons volgende geslachten verbinden zal. Daarom wendt, op maatschappelijk gebied, elk hervormer zich bij voorkeur naar de school. Dan, hoe belangrijk de onderwijsquaestie ook wezen moge, het gaat met haar als met zoovele andere vragen des tijds: eene volkomen oplossing, die allen voldoet, vindt men nimmer. 't Eureka wordt hier slechts vernomen uit den mond van hem, die zich droombeelden scheppen kan. Wel echter doorloopen, onder den invloed van de behoeften en de eischen des tijds, die maatschappelijke vragen verschillende ontwikkelingstijdperken. In elk daarvan nemen zij hooger vormen

aan, terwijl zij zoo nauw mogelijk in overeenstemming worden gebracht met de wenschen en de begrippen van het oogenblik. Want ook op zedelijk gebied is ontwikkeling slechts de rechtmatige vrucht van den strijd, waarin de hoogste kracht steeds zegeviert.

Is het daarom reeds niet volkomen verklaarbaar, dat die groote vraag, helaas berucht geworden onder den naam van „de schoolquaestie,” wel nimmer zal worden ter zijde geschoven?

En, goed beschouwd, moeten wij dit hoog waardeeren. Want „opvoeding” — zoo schreef een Schotsch wijsgeer — „in hare ruimste beteekenis, is een *onuitputtelijk* onderwerp. Misschien is er geen, waarover meer geschreven is door velen van de verstandigste mannen, en nochtans blijft het altijd even frisch voor hen, die het met een frisschen geest aanvatten — met een geest, die niet overladen is met redeneeringen van anderen — even frisch blijft het voor hen als voor degenen, die er het eerst over dachten. Bovendien, opvoeding is een van die onderwerpen, die door verschillende geestesrichtingen en van zeer onderscheiden standpunten beschouwd moeten worden; want van alle veelzijdige onderwerpen heeft dit de meeste zijden. Niet enkel omvat het al wat wij voor ons zelve doen en al wat door anderen voor ons gedaan wordt. Het omvat nog veel meer. In zijne ruimste opvatting begrijpt het zelfs den zijdelingschen invloed, die op het karakter van den mensch en de ontwikkeling zijner vermogens uitgeoefend wordt door zaken, wier rechtstreeksch object iets geheel anders is; door wetten, door regeeringsvormen, door den aard der nijverheid, door de gewoonten van het gezellig leven; ja door fysieke feiten, onafhankelijk van 's menschen wil; door klimaat, bodem en plaatselijke gesteldheid. Al wat medewerkt om den mensch te vormen, om den individu te maken tot hetgeen hij is, of om hem te beletten dat hij iets anders worde dan hij is — dit alles behoort tot zijne opvoeding.”

Die veelzijdigheid van het algemeene vraagstuk der opvoeding vindt men terug in het vraagstuk der militaire opvoeding. De vele geschriften, waarin sedert de laatste jaren dat onderwerp nu eens van hooger dan eens van lager standpunt is

beschouwd, nu eens ruimer dan beperkter is opgevat, zij alle leggen welsprekend getuigenis af van de klimmende belangstelling, van het hooge gewicht, dat men, ook op militair gebied, begint te hechten aan onderwijs, opgevat in den ruimsten zin des woords. En die belangstelling is alleszins gerechtvaardigd door de ondervinding, vooral der laatste jaren. In den tegenwoordigen tijd heeft bovendien, gelijk alle overige kunsten, ook de kunst der krijgsvvoering hare wetenschappelijke grondslagen gevonden. Hechter dan ooit te voren heeft zij zich daarop gevestigd. Daarom zal, bij gelijke kunstvaardigheid en bij gelijke stoffelijke en fysieke hulpmiddelen, dat volk de zege wegdragen, 't welk in zijne gelederen beschikken kan over de meest ontwikkelde geesten. De spraakverwarring tusschen krijgskunst en krijgswetenschap zien wij dan ook verdwijnen. Uit de krijgsgeschiedenis, beoefend op het slagveld en in het studeervertrek, heeft zich de krijgswetenschap ontwikkeld. De begrippen hebben zich gescheiden. Elk hunner heeft zich een zelfstandig leven verworven. De krijgswetenschap is voor elken aanvoerder geworden, wat de meteorologie en de stuurmanskunde zijn voor den zeeman, de doorzichtkunde voor den schilder, en sedert de laatste jaren vooral, de toonleer voor den toondichter. Wat Lessing is voor het schouwtooneel, Hugo de Groot voor het staatstooneel, dat is Von Clausewitz voor het oorlogstooneel geworden. Gelukkig verdwijnt het bijgeloof, 't welk nu eens de „theorie" dan de „praktijk" aanbidt, als twee elkander vijandige machten. Die vijandschap tusschen theorie en praktijk is nog slechts eene handig gekozen phrase, een stokpaard, een bezemsteel, waarop de onwetendheid rondspookt. Wetenschap zonder praktijk is voor den militair als de degen in een lamme vuist, maar praktijk zonder wetenschap is de praktijk van dien ezel, welke alle veldtochten had medegemaakt van Prins Eugenius van Savoye. Ten allen tijde hebben alle groote kunstenaars dit begrepen. Zij hebben hunne taak ruim opgevat; zij zijn geweest ernstige beoefenaars der wetenschap. Xenophon heeft zich een naam verworven als legeraanvoerder en Julius Caesar heeft geschitterd op het wereldtooneel met een luister, welken het krijgsgenie van Napoleon

niet heeft verduisterd. Maar na tweeduizend jaar is de schrijver van de *Anabasis*, niet vergeten, en de Germanen danken nog immer de eerste beschrijving van hun vaderland aan den man, die den Rubico overtrok, den klassieken geschiedschrijver van den Gallischen oorlog. Dante heeft zich met zijn dichtveder een historischen naam veroverd, en Michel Angelo met zijn beitel. Maar bekend is het tevens, dat in de Goddelijke Comedie al de wetenschap der middeleeuwen is nedergelegd, en dat de stoute adelaarsgeest van den grooten Florentijn met het geduld van een monnik de kennis beoefende van het menschelijk lichaam.

En in later dagen, hebben ook toen de groote Frederik, de Aartshertog Karel, even als zijn geweldige Tegenstander, niet hun naam gevestigd, zoowel door hun woord als door hun zwaard?

Was, om nog verder te gaan, de auteur der *Militairische Länderbeschreibung von Europa* niet bekend, langen tijd eer Von Roon het Pruisische leger had georganiseerd, en was de Russisch-Turksche veldtocht van '28 en '29, was de Italiaansche veldtocht van '59 niet beschreven vele jaren eer Von Moltke in '70 en '71 met Sedan en Parijs 't antwoord schonk op Jena en Auerstädt? Zij allen, M. H.! groote kunstenaars, leden van één geslacht, zij hebben begrepen dat de groote daden voortkomen uit het welgepaard huwelijk van kunst en wetenschap.

Onze tijd heeft voor die waarheid de oogen geopend, en erkend dat voor den Krijgsman, gelijk voor elk Staatsman, eene opleiding noodig is, die hooger doelt dan de sleur, dan de werktuiglijke bedrijfsleer, dan de doode techniek, die geene bezieling, geene oorspronkelijkheid, geen eigen leven, geene virtuositeit kent noch bevroedt, maar ze als gevaarlijke spookbeelden vreest, omdat zij die edele gaven van den vrijen geest miskent.

Behoef ik, om verder mijne overtuiging te verdedigen omtrent de diensten, welke de krijgswetenschap aan de krijgskunst bewijst, u te wijzen op den steeds zwellenden stroom der militaire litteratuur, een terrein, waar men geen broodschrijvers aantreft, maar integendeel waar de vruchtbaarste schrijver, die de taal bezigde

van 't groote Duitschland, zich, naar men beweert, uit broodsgebrek het leven benam?

Doch niet slechts de personen, ook de werkzaamheid der volken staaft mijn oordeel. De rusteloze bedrijvigheid op het gebied van het militair schoolwezen, zij bewijst overtuigend hoe groot de waarde is, welke staten, rijk aan krijgservering, als Duitschland en Frankrijk, hechten aan eene beoefening der krijgswetenschap op breede schaal.

Slechts in het voorbijgaan herinner ik u aan de 300 officieren, die zich bevinden aan de Militaire Academie te Berlijn; aan de veertien verschillende militaire scholen, welke de Fransche wet van 1875 noemt; aan de twaalf millioen, welke de Fransche Republiek daarvoor op haar oorlogsbudget gaarne afzondert. Voorwaar, altemaal beteekenisvolle wenken des tijds!

Dan hoe belangrijk ook, zelden is 't mogelijk, een maatschappelijk vraagstuk in zijn vollen omvang te behandelen op een zuiver en welafgebakend standpunt. Gelijk in den Staat de Schoolquaestie den machtigen en schadelijken invloed ondervindt van den strijd op kerkelijk gebied, zoo lijdt de militaire schoolquaestie onder den dubbelen druk van het financiëele vraagstuk en der kaderquaestie. En alsof dit gewicht nog niet voldoende ware, voegt zich daarbij de weerzin onzer natie voor het kriegswezen, hare hooge onverschilligheid tegenover het leger en haar diepe afkeer van den persoonlijken dienstplicht.

Dit, M. H.! zijn de oorzaken, welke vooral sedert de laatste tien jaar de zaak zoo meer dan moeielijk hebben gemaakt. In een anti-militair gezind volk toch, moet uit den aard der zaak de materiëele bezoldiging aanvullen, 't geen elders in maatschappelijk aanzien, in schitterende vooruitzichten wordt uitbetaald. Die militaire roem- en eerezucht, zij kunnen bij ons hare bevrediging niet vinden. Wij worden niet bewogen door dien machtigen prikkel *d'être soldat de la glorieuse armée de la grande nation*. En toch, aan het militair voortbrengingsvermogen van ons klein, vredelievend, nijver en handeldrijvend volk, vragend naar debet en credit, worden hooge eischen gesteld, hooger zelfs dan zulks bij andere volken 't geval is. Onze koloniën, onze handel, onze nijverheid trekken tot zich

tal van werkkrachten, die elders in het leger treden; onze overzeesche gewesten verslinden het kader in alle rangen met eene ongekeende snelheid en gemakkelijikheid. Voeg daarbij den vooruitgang in de eischen des tijds, en stel er tegenover den achteruitgang van de hoeveelheid en de hoedanigheid beide der stof, stroomende naar het leger, en gij zult u niet verwonderen, dat er een conflict is ontstaan tusschen de hoogte der voorschriften en de laagte der bekwaamheid. Naarmate hier de behoeften hooger stegen, daalde ginds het peil, en nam de gaping hand over hand toe.

Vandaar, inzonderheid bij de opleiding tot officier, naast vele onbevredigde wenschen eene schadelijk werkende onzekerheid. Behoef ik te herinneren aan de herhaalde wijzigingen, welke het onderwijs aan de Militaire Academie sedert het jaar 1867 heeft ondervonden? En de wet, regelende dat onderwijs, in 1877 uit nooddwang aangenomen, zij moet reeds vóór 1 September 1882 worden herzien! Ook het wetenschappelijk onderwijs bij de korpsen in '68, '69 en '70 gereorganiseerd, 't werd in de eerste helft van dit jaar op nieuw geregeld door het Koninklijk Besluit, betreffende de Militaire Scholen. En, let men op de teekenen des tijds, zoomede op enkele bepalingen van dat besluit, dan mag men veilig aannemen, dat ook deze scholen slechts berekend zijn voor een overgangstijdperk van algemeene voorbereiding, een tijdperk, dat zijne grenzen waarschijnlijk vindt in dezelfde lijn, welke, in den geest des wetgevers, het bestaan beperkt der Militaire Academie op den tegenwoordigen voet.

Nog vele andere gezichtspunten zou ik kunnen aanwijzen, vooral wanneer ik uwe aandacht ook vestigde op het lager onderwijs in het leger. Ik heb mij echter bepaald tot dat gedeelte, 't welk het *middelbaar onderwijs* omvat. Met dezelfde beginselen, die elders bij het Staatsonderwijs, de Burger- en de Hoogere Burgerscholen met de vakscholen, als de landbouwscholen en de Polytechnische school in de wet op het Middelbaar Onderwijs, de Gymnasia met de Progymnasia in de wet op het Hooger Onderwijs voerden, zal ik, in denzelfden geest dier beide Staatswetten, overeenkomstige grenzen trekken op

militair gebied. Ik zal derhalve bespreken de geheele opleiding tot officier. En daar onderwijs zonder opvoeding eene doode vrucht is, zonder zaad, zonder kiemvermogen, zal ik van de samenrijging eeniger programma's geene hoofdzaak maken, maar wel voortdurend de beide elementen van elke opleiding, het onderwijs en de opvoeding, als met elkander in de nauwste betrekking, beschouwen.

Het gekozen terrein is even omvangrijk als de zaak zelve ingewikkeld en moeilijk. Dit weet ik. Met het oog evenwel op het bijzonder doel der Vereeniging, waarin ik de eer heb tot u het woord te richten, vermeende ik dat het nuttig zijn kon, die geheele opleiding tot officier uit een algemeen standpunt in zijn vollen omvang te overzien, en van daar eenige bijzondere grepen te doen. Te eerder gevoelde ik mij daartoe gedrongen, omdat die opleiding, in verschillende zeer verdienstelijke geschriften besproken, doorgaans slechts partieel en dientengevolge vaak eenzijdig werd behandeld. Te weinig hield men rekening met de algemeene maatschappelijke en staatkundige toestanden, met de regeling van het burgerlijk onderwijs, met de financiële quaestie, met de kaderquaestie, met de tweeslachtige opleiding tot officier. Men heeft de wet, betreffende de Militaire Academie, in het leven geroepen, de opleiding der onderofficieren bij de korpsen tot officier geregeld, de kaderquaestie besproken, over de Pupillenschool en het Instructie-Bataillon gehandeld. Maar daartusschen is geenerlei verband gebracht, noch evenwicht van krachten. Slechts eenmaal is een verschiet geopend, om een gedeelte van het militair- met het burgeronderwijs in overeenstemming te brengen. Maar dat verschijnsel was als dat van 't zonlicht op een winterdag in de poolstreek: 't straalde slechts een oogenblik boven den gezicht-einder. Noch bij de behandeling der wet op het lager, noch bij die op het hooger onderwijs (merkwaardig teeken der volkstemming) zijn ook maar een oogenblik ernstig ter sprake gebracht de behoeften van het leger, die groote in het volksleven diep ingrijpende nationale instelling. Gaat de hand tot toenadering niet uit van 't volk, dan kome die voort uit het leger. En dan mag men daarbij als hoogsten eisch stellen, dat rekening ge-

houden worde, niet slechts met al de aangewezen toestanden en behoeften, met alle hoofd- en nevenzaken, welke met het onderwerp in verband staan. De oplossing van het eene vraagstuk moet tevens dienstbaar worden gemaakt aan die van het andere. Eerst daardoor verkrijgt men een volkomen geheel; eerst daardoor wordt de arbeid zoo vruchtbaar mogelijk, en trekt men van het vaste en het onlopend kapitaal de hoogste rente. Geen penning gaat dan verloren.

Ik weet wel, het onderwijs en de opvoeding werken meer vormend dan scheppend. Zij kunnen de soort ontwikkelen en veredelen, maar niet metamorphoseeren. Niettemin acht ik van 't meeste belang eene algemeene organisatie, welke alle verstrooide elementen samenbrengt, ze niet willekeurig groepeer, maar doelmatig rangschikt en tot één goed organisme vormt. Men vestige slechts niet te uitsluitend den blik op den individu, maar beschouwe het geheel. Dan zal men erkennen welke macht eene organisatie bezit, die leven wekt, gezonde toestanden schept en, den akker vruchtbaar makende, een rijken oogst schenkt. Laat ik nog duidelijker spreken: geene regeling van het onderwijs, hoe uitmuntend, kan een Moltke kweeken; maar wel is zij vermogend — en vooral in Nederland — een Moltke in het leger te voeren of daaruit te weren; wel is zij vermogend zulk een geest door verbanning uit het leven en door onthouding van werkdadigen arbeid te verstikken, of hem op te voeren tot het bereikbaar maximum van intellectueele ontwikkeling en zedelijke energie. Wat de opvoeding niet geven kan, moet het stelsel dus brengen.

Tot hiertoe bracht ik hoofdzakelijk de behoeften in rekening van het leger. De militair behoort echter niet uitsluitend aan het leger: hij is en blijft in de eerste plaats ook mensch. Daarom moet de opvoeding van den officier ook behandeld worden op een algemeen paedagogisch standpunt, waar men rekening houdt met den mensch. De militaire opvoeding, en vooral de opvoeding van den officier, moet verder in de hoogste mate nationaal zijn, want hij houdt in 't leger niet op een burger te zijn van den staat, die aan hem zijne bescherming toevertrouwt. Wil eindelijk die opvoeding volkomen wortel

schieten in het bestaande, dan moet zij rekening houden met het volk niet alleen, maar ook met het tijdperk, waarin dat volk leeft. Die opvoeding moet ontwikkelen in de richting der historie.

Thans eerst ben ik gekomen in het vaarwater, dat ik bereiken wilde. Met voorbedachten rade spande ik daartoe de voorgaande poging in. Gepast achtte ik het daarbij voor u mijne overtuiging uit te spreken, dat vruchtbare arbeid slechts mogelijk is, als men opbouwt op den grondslag der bestaande toestanden; dat elke hervorming slechts duurzaam stand houdt door ontwikkeling uit de feiten van het oogenblik in historische richting. De geschiedenis kent geene sprongen, kent geene wanorde, zelfs al neemt men er eb en vloed, actie en reactie in waar.

Tot heden vroeg ik uw welwillend geduld om eenige algemeene beginselen uit te spreken, die mijns inziens tot leidsnoer dienen moeten bij de onmiddellijke opvoeding van den officier. Het oogenblik voor de toepassing dier beginselen acht ik echter nog niet gekomen. Ik heb 't toch mijn plicht geacht, een moeilijk gedeelte mijner taak niet met een voorzichtig stilzwijgen voorbij te gaan. Men moet rekening houden ook met de leemten van het oogenblik. Wil men den gang van een raderwerk herstellen, dan moet men eerst de oorzaken der stremming opsporen. Geen hekelzucht, noch betweterij zal op deze plaats van 't vrije woord mijne taal besturen. Als een verklaard vijand van die vuilniswegen, waarin flauwhartigheid hare hatelijke inblazingen en venijnige gal naamloos uitstort, terwijl ze slechts gedreven wordt door zucht tot afbreken, ben ik de meening toegedaan dat eene overtuiging, die zich te goedertrouw in 't openbaar onbeschoornd durft uit te spreken, goed sticht, zelfs dan nog als zij dwaalt. Daarom aan u 't oordeel, aan mij de poging, wanneer ik u de plaatsen aanwijs, waar, in mijn oog, verbetering of ontwikkeling mogelijk is.

Reeds met een enkel woord noemde ik als zoodanig het gemis van eenheid en verband tusschen al onze militaire instellingen van opvoeding en onderwijs. Zij alle leiden onafhankelijk van

elkander een geïsoleerd leven. Eene groote opeenstapeling van meestal schadelijk werkende, dikwerf zeer kostbare en steeds tijdroovende examens is daarvan een der schadelijke gevolgen.

Terwijl verder het eene gedeelte van het militair onderwijs geregeld is bij de wet, zijn aan het andere, juist het zwakste gedeelte, alle waarborgen onthouden van deugdelijkheid en zekerheid, welke alleen eene openbare behandeling en wettelijke regeling vermogen te schenken. Aan het verschil der regeling van het onderwijs is nauw, ofschoon niet onafscheidelijk, verbonden het verschil in bekwaamheid en ontwikkeling, dat gepaard gaat met gelijke bevoegdheid der personen. En dit mag te eerder verwondering wekken, omdat het verschil in opleiding zich niet bepaalt tot de zoogenaamd voorbereidende studiën. Neen, dat verschil strekt zich aanzienlijk verder uit. Diep doet het zich gevoelen zelfs bij de beoefening der vakstudiën. Terecht mag men zulk een toestand onhoudbaar noemen. Slechts als men door de gewoonte blind is geworden, ziet men het vreemdsoortige daarvan niet in. In het officierskorps treft men dientengevolge drie verschillende klassen aan, hier minder, ginds meer van elkander gescheiden. Verschil in kennis en ontwikkeling gaat zelfs niet gepaard met evenwicht van bekwaamheid, zelfs niet op zuiver militair gebied. En dit is het meest nadeelige van al: de betere opleiding wordt, in plaats van een spoorslag, een hoofdkussen, eene schadelijk werkende traditie, een kostbaar middel tot onrechtmatige zelfvergoding.

Door het gemis aan verband, gepaard met behoefte aan voldoende onderwijskrachten en onvolledige zorg voor huiselijke welvaart gedurende de eerste opleiding, gaat jaarlijks voor het leger een groot gedeelte zeer bruikbare stof verloren, en daarmee vele vruchten van een omvangrijken examenarbeid.

Van de aspiranten, die voor de Militaire Academie niet slagen, begeeft zich slechts een zeer klein gedeelte naar het Instructie-Bataillon: een groot deel gaat dus voor het leger te loor. En thans is dit het vreemde. Dat kleine gedeelte, 't welk te Kampen aanlandt, en dat, uit den aard der zaak, behoefte heeft aan eene degelijke opleiding, ontvangt de zwakste hulp. Men versta mij wel. Mijn bezwaar geldt niet de overeenstemming tusschen

den aanleg van den kweekeling met de hoedanigheid en de hoeveelheid der kennis hem aangeboden. Neen, maar wel, dat het pad naar den officiersrang 't moeilijkst is voor den zwakkere; maar wel, dat men hem op dien moeilijken weg minder steun schenkt; maar wel, dat men hem daar somtijds ernstige hinderpalen in den weg stelt tot volkomen individueele ontwikkeling. En dat alles geschiedt in het vooruitzicht, dat men den niet geslaagden adspirant-cadet met zijne overige medeleerlingen eindelijk toch het officiersbrevet zal uitreiken. Verreweg beter acht ik een natuurlijken toestand, waarin men geene kunstmiddelen behoeft te bezigen om den bloei van eene inrichting ten koste eener andere te verzekeren. En zoo lang het officierskader zoowel als het onderofficierskader gebukt gaat onder een indrukwekkend incompleet, zoo lang is het een weinig steekhoudend argument, dat men, terwille van de kaderquaestie, de bevordering van den onderofficier drukken moet. Door de stremmende opleiding blijft dezelfde persoon in het leger langer met minder bekwaamheden. En dit is, geloof ik, eene fout met een waren toetssteen gevonden. Als men gebrek heeft aan twee verschillende soorten, dan mag het verkeerd worden geacht, om het gebrek van de laagste soort te verminderen ten koste van de betere. Men gebruikt dan zijn halfvolwassen eikestammen als brandhout, om naderhand talhout te bekomen. Zoo werden soms aan de Militaire Academie, tengevolge eener strengere lichamelijke keuring, vrijwilligers afgewezen, die men elders aannam. Zulks geschiedde toch zeker niet, omdat het verblijf aan die Academie schadelijker werd geacht voor de gezondheid dan elders. Wat was nu 't gevolg? Of het volkomen verlies van zeer kostbare stof, of de komst van denzelfden persoon op dezelfde plaats — den officiersrang — maar langs een omweg, waarop in langer tijd minder ontwikkeling geschonken wordt. Aan het einde kwam dus den staat deze handeling te staan of op het verlies van een goed, of op het bezit van een minder volkomen ontwikkeld ambtenaar. Verlies was er dus in elk geval, en het werd geleden zoowel door den staat als den burger, gewis de meest ongunstige uitkomst, die men verkrijgen kan.

Dat het door gemis aan eene volledige regeling van het

onderwijs mogelijk blijft, dat een aspirant voor den officiersrang in de koloniën niet slaagt wegens onvoldoende kennis van vakken, die voor hem niet alleen onnoodig, maar zelfs volkomen onbruikbaar zijn, roer ik slechts even aan. Ik ga thans over om u te wijzen op het isolement van het militair onderwijs in den staat, met alle schadelijke gevolgen daarvan. En, zoo ergens, dan toch zeer zeker is, in 't kleine leger van ons klein volk, eene nauwe aansluiting van het militair bij het algemeen openbaar onderwijs eene ware levensbehoefte. Ik wijs slechts terloops op de verliezen, welke men zonder die aansluiting vrijwillig en noodeloos lijdt.

Ik merk voorts op dat nagenoeg alle vruchten, die 't Hooger Onderwijs rechtstreeks afwerpt, voor het leger grootendeels verloren gaan. En met die vruchten bedoel ik niet de schoolsche geleerdheid, de veelweterij; maar dien zin voor gezond wetenschappelijk onderzoek, die vrije ontwikkeling der geestvermogens, en bovenal die veredelende beschaving, die hoogere karaktervorming, welke 't vrije leven aan de Academie schenkt onder den invloed van een aanzienlijk gedeelte der meest begaafde mannen in den lande.

En juist daaraan hebben wij behoefte, want geheel het militair schoolwezen draagt met zijn sterk geteekend realisme den onmiskenbaren stempel, daarop vele jaren lang gedrukt door den volksgeest met behulp van vlijtige beoefenaars der wiskunde en militaire industrie. Vooral de infanterie en de cavalerie hebben daaronder langen tijd geleden; de kweekelingen dier wapens hebben bijvoorbeeld, gedurende hunne opleiding, tal van teekeningen gecopieërd, en daaraan zooveel tijd besteed, als men behoeft tot het aanleeren eener taal en het beoefenen harer letterkunde. De humaniora, d. w. z. die wetenschappen, welke den mensch tot mensch vormen, zijn dan ook in het leger zeer schaars vertegenwoordigd. Te weinig zin bestaat er voor historische lectuur, te weinig smaak voor eene degelijke beoefening der letterkunde. Tegen vier onderwijzers in de wis- en natuurkunde, treft men ter nauwernood één aan voor de geschiedenis, terwijl nagenoeg al het taalonderwijs gegeven moet worden door burgerleeraars.

Stemmen kan men vernemen, die letterkunde en geschiedenis, met de lectuur, welke daarmede moet verbonden zijn, eenvoudig beschouwen als tijdverlies voor de opleiding. Dientengevolge wordt de vrije lectuur eenvoudig verboden. Het gevolg ligt voor de hand. De litteratuur, welke den geest beschaaft, verheft en veredelt, en den grondslag voor waarachtige karaktervorming voorbereidt, zij wordt onderdrukt, en het lezen in het geniep van smerige romans treedt er voor in de plaats.

Langer mag ik hier niet vertoeven, want ik heb nog te wijzen op eene andere schadelijke werking, die 't gevolg is van den grooten afstand, welke den militairen onderwijzer scheidt van zijn ambtgenoot in de burgermaatschappij. Te weinig nl. zijn daardoor de punten van aanraking, welke den stroom onzer scholieren voeren kan naar het leger. Het nationaal vooroordeel tegen al wat militair is, wordt door onze schoolmannen veeleer gevoed dan bestreden. Zij zijn zich niet bewust hoe groot het nadeel is, 't welk zij, uit onbekendheid met het leger, berokkenen aan den staat. Ik heb daarvan menige ervaring opgedaan, welke hoogst comisch zou zijn, indien zij niet veeleer tragisch was.

Maar aan de andere zijde vermeen ik, dat ook de militaire onderwijzer over 't algemeen veel zou kunnen leeren door eene nauwere aansluiting bij hen, die in de groote maatschappij eene overeenkomstige taak vervullen. Op het terrein der opvoedkunde, d. w. z. der toegepaste zielkunde, is nagenoeg nog alles te doen over. Zou daarom samenwerking niet in de hoogste mate heilzaam werken? Ik voor mij koester de overtuiging, dat de hartstocht naar kennis, vooral naar z.g. nuttige kennis, naar tijdwinst en geldmakerij ons allen gevoerd heeft op een weg, waarop de grootste fouten begaan worden, fouten, waardoor wij onze kweekelingen in den grond bederven. De matte bleekheid onzer gezichten, de dofheid onzer oogen, de slaphartige moedeloosheid onzer karakters, de uitdooving van allen levenslust en alle levensvreugde, het pessimisme, de toongevende wijsbegeerte onzer dagen, predikende de zelfvernietiging der menschheid als toppunt der hoogste wijsheid, zij allen zullen

met de krankzinnigen-gestichten en kerkhoven pleiten kunnen voor mijne stoute bewering.

Doch ik heb nog treffender argumenten, om de leemten van ons hedendaagsch opvoedingsstelsel in 't licht te plaatsen.

Ik wijs vooreerst, wat het onderwijs betreft, op het gebrek aan tijd voor eigen lectuur, voor zelfstandige werkzaamheid van den geest, als gevolg van eene te uitgebreide leerstof of te beperkten leertijd. Terwijl daardoor de leergang overhaast wordt, is er voor lichaamsoefening ter nauwernood tijd, voor nadenken geene ruimte.

Opgezweept wordt ons geslacht voor examens. En de uitkomsten? Ik wijs u op de ondervinding, op de werking van ons Middelbaar Onderwijs, zooals die o. a. verschillende jaren duidelijk in 't licht is getreden bij de toelatingsexamens tot de Militaire Academie met tweejarigen cursus.

En toen de bekende wet van 1869 tot regeling dier inrichting gevallen is, grootendeels onder 't gewicht der fouten van de Wet op het Middelbaar Onderwijs van 1863, toen heeft men door de wet van 1877, betreffende de Militaire Academie, meer adspiranten gekregen. Doch de uitkomsten zijn tot heden niet veranderd; want in deze wet zijn dezelfde paedagogische fouten nagenoeg geheel overgenomen. Dezelfde oorzaken zullen steeds dezelfde gevolgen hebben. Zoo ook hier. Na een met ernst afgenomen toelatingsexamen in 1877, bevonden zich in 1878 op het einde des schooljaars aan de Militaire Academie, in het eerste studiejaar 60, in het tweede studiejaar 26 cadets. Het 1^e jaar komt ongeveer overeen met het 4^e, het 2^e jaar met het 5^e jaar eener H. B. S. met 5-jarigen cursus. Het overgangsexamen van het 2^e naar het 3^e studiejaar is dus nagenoeg gelijk aan het eindexamen eener vijfjarige H. B. S., of aan het toelatingsexamen tot de Militaire Academie volgens de wet van 1869. Men lette daarbij wel op 't onderscheid. De cadets, welke dit jaar hun overgangsexamen aflegden, waren reeds gekozen uit het beste gedeelte der adspiranten van 1877. Zij deden dit jaar een overgangsexamen in dat beperkte gedeelte, waarin gedurende den loop des jaars onderricht was gegeven. Dat examen had plaats ten overstaan eener com-

missie, uitsluitend gevormd uit de leeraars der Academie.

En hoe was de uitslag? Van de 60 cadets in 't eerste jaar gingen 24 zonder, 18 met na-examen, dus totaal 42 over in het 2^e studiejaar, terwijl 17 bleven zitten, dus bijna $\frac{1}{4}$ gedeelte.

Van de 26 cadets in het 2^e studiejaar gingen slechts 6 zonder, 13 met na-examen, dus in 't geheel 19 over in 't 3^e studiejaar, terwijl 7, dus bijna $\frac{1}{4}$ gedeelte zitten bleef. En nochtans zijn er, naar men mij heeft verzekerd, leeraars van het Middelbaar Onderwijs, welke deze uitkomst roemen als vrij gunstig.

Maar, M. H., is dit een gezonde toestand, ik vraag het u, waarin onder buitengewoon gunstige omstandigheden een derde gedeelte, ja de helft der leerlingen den leergang slechts strompend, en een ander derde of vierde gedeelte in 't geheel niet volgen kan? Is hier geen strijd tusschen de hoogte der voorschriften en de eischen der werkelijkheid?

Op de wanverhouding tusschen de leerlingen in de verschillende klassen der hoogere burgerscholen, zal ik later in deze rede wijzen.

Met een enkel feit zal ik, nog van eene andere zijde, een helaas somber licht vallen laten op onzen fysieken achteruitgang, vrucht ten deele van onze zoogenaamd intellectueele ontwikkeling. Gelijk men weet is ieder, die in 't leger treedt, aan eene lichamelijke keuring onderworpen. De officieren, voortkomende uit dat gedeelte van 't volk, waar geen armoede, gebrek noch weelde heerscht, en, gedurende den vrede, levende onder zeer gunstige hygiënische voorwaarden, behooren derhalve ongetwijfeld tot het krachtigst gedeelte der mannelijke bevolking tusschen de 20 en 60 jaar. En nadat ik zulks voorop heb gesteld, zal gewis de mededeeling u treffen, dat van 1 Juli 1874 tot 30 Juni 1875 gepensionneerd werden 23 officieren. Hun pensioen bedroeg 28339 gulden.

Van die officieren werden gepensionneerd:

10 officieren of 43,5% wegens lichaamsgebreken, met 9457 gulden, of 33,3% van het totaal bedrag;

12 officieren of 52,2% wegens langdurigen dienst met 18710 gulden, of 66,7% van het totaal bedrag;

1 officier of 4,2^o/_o wegens ontslag met 172 gulden of 0,7^o/_o als onderstand wegens levensonderhoud.

Van 1 Juli 1877 tot 30 Juni 1878, dus na het in werking treden der pensioenwet van 29 Mei 1877, werden gepensionneerd 62 officieren met een totaal bedrag van 100168 gulden.

Daarvan ontvingen pensioen 42 officieren of 67,7^o/_o wegens lichaamsgebreken met 59033 gulden of 59°/_o;

17 officieren of 27,4^o/_o wegens langdurigen dienst met 36120 gulden of 36°/_o;

2 officieren of 3,2^o/_o wegens 55 jarigen ouderdom met 4090 gulden of 4°/_o;

1 officier of 1,6^o/_o wegens ongeschiktheid voor den stand als officier met 925 gulden of 1°/_o van het totaal bedrag dier pensioenen.

Gewis, zulke cijfers moeten op u een even diep treurigen indruk maken als op mij, toen ik ze voor de eerste maal verzamelde. Die 42 officieren, of 68°/_o, wegens lichaamsgebreken gepensionneerd, hadden op den 30 Juni van dit jaar den gemiddelden leeftijd van 48 jaar nog niet ten volle bereikt! Hoe duur komen den staat en den burger die lichaamsgebreken niet te staan? Welk een verlies van krachten en financiën! Welk een verschil met den tijd, toen een *de Ruijter*, in zijn 70^e levensjaar, 't bevel voerende over 's lands vloot, doodelijk gewond werd op 't zonnedeck van zijn Admiraalsschip! En thaus leven wij in vollen vrede. Hoe zal 't dus zijn, wanneer eenmaal de stormen van den oorlog de bladeren van de takken voort zullen zweepen? Is 't daarom niet meer dan tijd om ons opvoedingsstelsel te herzien, om de hand krachtvol aan den ploeg te slaan en in 't land der oude Batavieren de lichaamsoefeningen wederom tot haar volle recht te doen komen?

Zullen wij niet met wijsheid en liefde te werk gaan, als wij daarvoor de schatten bezigen, welke ons thans de lichaamsgebreken kosten?

En om u, zoo noodig, diep in de ziel te overtuigen, doe ik nog eenen greep en deel u de vier stellingen mede, onlangs aangenomen in Duitschland op eene vergadering van geneeskundigen met medewerking van paedagogen, waar besproken werd: Der Einfluss der heutigen Unterrichtsgrundsätze in den 1878/79.

Schulen auf die Gesundheit des heranwachsenden Geschlechts.

Die stellingen luiden:

1. Het tegenwoordige onderwijsstelsel op de scholen heeft in verschillende opzichten, vooral door al te vroegtijdige en al te zware inspanning van de hersenen der kinderen bij eene betrekkelijk gelijktijdige onderdrukking van de werkzaamheid der spieren, een schadelijken invloed op de algemeene lichamelijke ontwikkeling, en allermeeft op het gezichtsorgaan.

2. Het is derhalve wenschelijk, dat de dagelijksche duur van den schooltijd en het huiswerk vermindere door eene beperking van de leerstof, terwijl zodoende tevens kan gestreefd worden naar eene meer harmonische vorming, waardoor elk individu tot zijn recht komt.

3. Het gebrekkig onderwijs in de eerste beginselen der gezondheidsleer heeft voor het opkomend geslacht nadeelige gevolgen, waartegen alleen baat te vinden is in eene gepaste opleiding voor dit vak, aanvankelijk voor de onderwijzers in de kweekscholen en op de hoogeschoolen, teneinde later, na die voorafgegane vorming van het onderwijzend personeel, ook de leerlingen der lagere en hoogere scholen dat onderwijs te doen genieten.

4. In alle colleges van school-autoriteiten moet naast andere beambten ook aan bepaalde schoolmannen en geneeskundigen zitting en stem gegeven worden.

Ik vertrouw dat gij de uitvoerigheid het belang zult waardig achten van het onderwerp, 't welk ons bezig hield. Alleen door voortdurende samenwerking van geheel het onderwijzend personeel op burgerlijk en militair gebied is verbetering mogelijk. Hoe onmisbaar, ook onder andere opzichten, is de band niet, die in de school tusschen volk en leger kan geweven worden. Maar ook hier wacht de spoel nog op de hand, die haar in beweging moet brengen.

Ziet men verder rond, dan moet zeker ook 't gemis treffen van een bepaalden onderwijzersstand in het leger, welks leden, o. a. ook door behoorlijke paedagogische voorbereiding, zich eene juist afgebakende plaats hebben verworven. Verwijdert men ook hier den blinddoek der gewoonte, dan bespeurt het oog een nage-noeg niet ontgonnen arbeidsveld. Een ieder weet hoe groot het

aantal is van hen, die geheel onverwachts tot het gewichtig leeraarsambt geroepen, die taak geheel onvoorbereid aanvaarden.

Men kent de gevallen, waarin een onderwijzer, die aanvankelijk onderricht gaf in de moedertaal en de wiskunde, plotseling optreedt als leeraar in eene vreemde taal en de geschiedenis. Ja, het is gebeurd, dat onverwachts het onderricht in de botanie werd opgedragen aan een verdienstelijk docent, die dat vak echter nimmer beoefend had.

Slaat men de leerlingen gade, dan blijkt dat velen op te jeugdigen leeftijd den officiersrang bereiken. Verschillende nadeelige gevolgen sleept dit mede. Waar, gedurende den vrede, overvloed van tijd bestaat, gelijk in 't leger, daar overhaast men den leergang en beperkt men de leerstof, om in eene zelfstandige, zeer aanzienlijke maatschappelijke betrekking te brengen iemand, die, goed gezien, vaak thuis behoort in den groentijd van het studentenleven.

Ik weet wel, dat alles komt terecht; maar intusschen gaat de kennis verloren, en wordt het aanzien, het zedelijk crediet van den stand, die groote weldadige aantrekkingskracht, niet verhoogd. Terwille alleen van een titel, want de persoon zelf blijft wie hij is, plukt men de vrucht lang voor dat het ooft rijp is. Een ieder weet, wat daarvan de gevolgen zijn.

Ook het officierskorps kent, tot schade der zoo kostbare solidariteit, de leden niet, die als broeders in het huisgezin worden opgenomen. Want gelijk de cipier wel zijne gevangenen, maar niet zijne menschen kent, zoo is 't bij eene opleiding met vaak strenge kazerneering, dikwerf onmogelijk een blik te slaan in een karakter, dat geene vrijheid heeft gehad zich te ontwikkelen. De afstand tusschen den officier en den onderofficier, de beperkte eenzijdige levenskring van den leerling, meestal ver verwijderd van den levenskring der officieren, dit alle zijn ernstige hinderpalen voor degelijke karakterkennis van hen, die veelal zelven niet weten, wat in hen sluimert.

Meer vrijheid op hooger leeftijd en ruimer omgang van den aspirant-officier met het officierskorps zou krachtig beschavend op hem werken. Daardoor inderdaad zou een ieder de gelegenheid hebben de schelp te openen om den inhoud te leeren kennen. Thans ziet men slechts de oppervlakte. Zon-

der vrijheid geene karaktervorming hier, noch karakterkennis ginds. In den zadel moet men gezeten en te paard moet men gezien zijn, om als ruiter gevormd en door anderen beoordeeld te kunnen worden. En dit geschiedt niet binnen de enge grenzen, welke de kazerne aanbiedt. Wie, vraag ik, die zelfs maar een jachthond koopt, gaat daar niet mede naar 't vrije veld? En daar ook wordt de tucht streng gehandhaafd. 't Kost er alleen slechts wat meer inspanning, kennis en kunst.

Wat toch baat het oordeel van den jager, die het dier slechts zag door een ketting gekluisterd aan een hondenhek?

Maar er is meer. De plotselinge sprong, waarmede men uit den eenen stand overgaat in een anderen, waarvan het aanzien en de beschaving op een veel hooger trap staan en een geheel ander karakter dragen, getuigt van de gaping, die er bestaat in de volledige vorming van den adspirant-officier. Zeer terecht stelt men hoogen prijs op aanzien en beschaving, maar kunstmatig wordt de weg afgesneden, die voert naar de maatschappij. Men houdt den kweekeling noodeloos buiten de werking dier invloeden, welke den mensch veredelen, die aan den wil de kracht, aan het verstand de verheffing, aan het gemoed den adel en de hoogere wijding schenken kunnen.

In groote militaire inrichtingen van opvoeding en onderwijs, waar 3 à 400 jonge mannen van ver uitcenlopenden leeftijd onder 't zelfde dak gedurende vele jaren opeen zijn gehoopt, daar moet zich noodwendig eene zekere ruwheid ontwikkelen, die toeneemt naarmate de instelling onder wordt; daar groeien, onder den schadelijken invloed eener vaak strenge kazerneering, verderfelijke traditiën op, die door geene hand, welke ook, kunnen uitgeroeid worden, en die een zickelijker karakter bekomen, naarmate de instelling zelve onder wordt.

Daarbij is men ook vaak genoodzaakt, terwille van de inrichting zelve, maatregelen te nemen, die men als nadeelig erkent voor den individu. Daardoor schuwen sommige uitmuntende militaire karakters de militaire opvoedingsgestichten en gaan daardoor voor het leger verloren. Mij is van nabij een voorbeeld bekend van een hoogst begaafd officier, die te Bandjermassin roemvol sneuvelde, nog eer hij de Militaire Willems-

orde ontvangen had, die hem reeds voor een ander heldenfeit zou ten deel vallen. En toch diezelfde man had als knaap zulk een instinctmatigen afkeer van de Militaire Academie op de grondslagen, waarop deze inrichting tusschen 1850 en 1860 gevestigd was, dat hij, gewend zelfs aan het kostschoolleven, en gedwongen het adspiranten-examen af te leggen, een onvoldoend cijfer behaalde in een te voren aangewezen gedeelte. Men moge zulk eene handelwijze afkeuren, zij teekent niettemin den volksgeest. Doch ik behoef mij niet te bepalen tot enkele bijzondere gevallen, want wie herinnert zich niet uit het eigen cadettenleven voorbeelden van hen, die verwijderd werden omdat het hun levendigen geest te benauwd was achter de enge wallen? En bevonden zich onder de zoodanigen, welke als onzedelijk verwijderd werden, omdat hunne zeden niet pasten in de zeden van het gesticht, niet menigmaal juist zij, die later 't meest hebben geschitterd op 't oorlogsveld door heldhaftige, door onverschrokken stoutmoedigheid, evenzeer als door wijs, vast en kloek beleid? Maar nog andere nadeelen van gewichtigen aard zijn verbonden aan 't langdurig kazerneeren op te jeugdigen leeftijd.

Slechts in 't voorbijgaan wijs ik op het groot aantal non-combattanten, die men hier als kok, bijkok, menagemeester, kamerwacht, portier, tafelbediende, ja zelfs als vuilnisveger, enz. enz., en ginds als kinderen en knapen in het leger sleept. Aan den werkelijken dienst worden door die groote militaire huishoudingen vele krachten onttrokken, terwijl de staat, door 't aannemen van te jeugdige kweekelingen, schatten besteedt, die nuttiger kunnen worden aangewend. Men voert alzoo door kunstmiddelen, en niet langs den natuurlijken weg, naar eene aanzienlijke staatsbetrekking. Doch ik wil hierbij niet langer verwijlen, omdat ik de donkerste schaduwzijden der kazerneering op moreel gebied zie. Die groote gebouwen, waarin knapen en jonge mannen, gedurende minstens vier jaar, gekazerneerd zijn, zij doen van verre denken aan weeshuizen en die socialistische opvoedingsgestichten en phalansteriën, waardoor men, zelfs al bedoelt men het tegendeel, tornt aan de banden des huisgezins, waar het beginsel van het familieleven verzwakt wordt, omdat

er geene plaats is voor de ouderlijke opvoeding met huiselijke tucht.

Een onherstelbaar verlies blijft het, als men knapen, die beschaafde ouders hebben, op te jeugdigen leeftijd noodeloos ontrukt aan de opvoeders hun door de wet en de natuur beide aangewezen. De taak van den vader, en niet minder die der moeder in het belangrijk tijdperk van 15 tot 18 jaar, gaat over in handen, welko met den besten wil, de meeste toewijding en de edelste gezindheid evenmin schenken als winnen kunnen die innige vertrouwelijkheid noch dien teederen eerbied, welke den adelbrief vormt van den heiligen band tusschen het kind en zijne ouders. Dat beginsel van het oud-Hollandsch vroom, hoog zedelijk gezag, vrucht van de meest belangelooze toewijding en volkomen zelfverloochening, waar kan het beter gekweekt worden dan aan den huiselijken haard door een streng maar liefdevol vaderhart, door eene zorgvolle en teedere moeder? Geen officier van politie kan die taak vervangen. Tegenover hem is de cadet in de eerste plaats militair.

De zes weken verlof en de 30 brieven per jaar, zij zijn een zwak surrogaat der 365 dagen samenleving. Die briefwisseling toch vindt hare hoofdonderwerpen in de schoollijsten, de geboortedagen en andere feesten; maar het gemeenschappelijk onderhoud, de wisseling van denkbeelden naar aanleiding der ervaring, welke het leven dagelijks aanbiedt, de huiselijke lectuur, kortom de hartelijke, innige dagelijksche omgang met den vader en de moeder verdwijnt, als men den band ontstrengelt eer de vrucht rijp is. De bronnen tot het opdoen van inwendige ervaring worden daardoor verstopt, of haar water in een verkeerd bed geleid. En toch zal het wel altijd een grondregel voor elke opvoeding blijven den kweekeling te brengen in eene omgeving, waar zijne aandoeningen, gewaarwordingen, indrukken, voorstellingen, denkbeelden en begrippen zooveel mogelijk in overeenstemming worden gebracht met de werkelijkheid. Daardoor tevens kweekt men waarheidsliefde op zuiveren grondslag. En men werpe mij niet tegen, dat er in Nederland geene ouders bestaan in den geest door mij bedoeld! Neen, Mijne Heeren, in ons duurgekocht *Vaderland*, waar nog eene *moedertaal* wordt gesproken, die welsprekend getuigt van een

innig en diep gemoedsleven, daar staat het familieleven god-dank! nog hoog in aanzien. Maar 't is ook daar veelal de keur der ouders, welke op een ontijdig oogenblik het halfvolwassen kind niet gaarne overgeeft aan den militair.

De gevolgen van dien toestand moet men in rekening brengen en zooveel mogelijk trachten te vermijden. Ik herinner aan Potgieter, die in 1831 op drieëntwintigjarigen leeftijd eene handelsreis naar Zweden ondernam, doch 't bejammert, dat Bakhuizen van den Brink in 1830 niet met zijne medestudenten optrok tegen België. Ziedaar een voorbeeld uit vele.

Met het oog op onzen volksaard, acht ik hier te lande kazerneering zelfs een hinderpaal, die tot nadeel van het leger, en daarmede van de algemeene zaak, zeer kostbare elementen buiten de gelederen houdt. Ik betreur dit slechts ten deele, want het getuigt niet tegen ons volk. Daarbij ben ik van oordeel, dat kazerneering geen onmisbaar element is, noch in het militaire wezen, noch in de militaire opvoeding. Ik weet wel, dat tegen deze stelling zich zeer vele en zeer bevoegde stemmen verheffen zullen. Niettemin heb ik gemeend, dat het dienstig zijn kan, als ik mijne overtuiging omtrent dit belangrijk punt niet verzwijg, maar haar onbeschroomd in het openbaar uitspreek. Uit eerbied voor het oordeel mijner tegenstanders zoowel als ter wille van het hooge belang, dat ik aan de zaak toeken, geef ik, om mijne meening te verdedigen, het woord aan de geschiedenis. Zulks kan eenigszins uitvoerig zijn, maar de zekerheid der uitkomst is die uitvoerigheid dubbel waard. De geschiedenis werpt bovendien een zeer eigenaardig licht over het verband tusschen de algemeene volksopvoeding, den aard van het krijgswezen en de vorming van den krijgsmann.

In de eerste plaats leert zij ons, dat meest alle groote wetgevers en opvoeders der volken: Mozes, Solon, Pythagoras, Plato, Aristoteles in de oudheid, en later Rousseau, Fichte, Schleiermacher, van Heusde, Spencer gewild of bedoeld hebben de opvoeding — ik spreek niet van het onderwijs — van den zoon door den vader, of althans den persoonlijken omgang van knapen en jongelingen beneden de 18 jaar met mannen van eene gerijpte levenservaring. Allen van hen, die het onderwerp,

voor zoover ik kon nagaan, hebben behandeld — *en daaronder behoort Spinoza* (1) — waren voorstanders van algemeenen persoonlijken dienstplicht. Het kazerneleven daarentegen heeft in de oudheid slechts gebloeid in de Aziatische slavenstaten, in Karthago, in Sparta, doch in zeer bijzonderen vorm; later na Iphicrates van Athene, die gedurende den Corinthischen oorlog omstreeks 390 v. C. het krijgswezen hervormde, strekte het zich uit over geheel Griekenland. In Rome waren de kazernen aanvankelijk onbekend. Zij verbreidden zich 't eerst, toen onder de Keizers de Praetoriaansche benden optraden en Romes zedelijke grootheid verdwenen was. In de middeleeuwen ontloek het kazerneleven gelijktijdig met de verschijning van de Hoofdmannen der Condottieren, als Albarik da Barbiano, Hawkwood, Baccio, Carmagnola en Sforza, wier rooverbenden Italië plunderden. Twee dezer hoofdlieden, Braccio di Montone en de oude Sforza stichtten ieder eene school voor krijgslieden.

Natuurlijk breidde het kazerneleven zich uit met het toenemend gebruik van huurtroepen en staande legers, waarvan de soldenieren veelal slechts werktuigen waren in handen van enkele dwingelenden, en zeker nimmer de edele verdedigers van een Vaderland. En, merkwaardig genoeg, in de Staten, waar de militaire tucht het krachtigst gehandhaafd werd, in het Rome der oudheid was, gelijk ik reeds opmerkte, de kazerneering onbekend; terwijl in 't Duitschland van heden, wederom met een volksleger oorlogende, de kazerneering ook in de militaire opvoeding tot een betrekkelijk minimum is herleid.

Laat ons thans nog eenigszins nader de algemeene volksopvoeding met betrekking tot het krijgswezen beschouwen bij de

(1) Zie o. a. het bekende „*Traité politique*” — ik gebruik de vertaling van Emile Saisset. — Daarin leest men Chapitre VI. De la Monarchie, art. 10: „L'armée doit être formée sans exception des seuls citoyens. Il faut donc que tous les citoyens aient des armes et que nul ne soit admis au nombre des citoyens qu'après s'être formé aux exercices militaires et avoir pris l'engagement de continuer cette éducation guerrière à des époques déterminées.” En waar Spinoza handelt over den aristocratischen regeeringsvorm, daar zegt hij Chapitre VIII, 9. o. a.: „Ce qui est indispensable, c'est que nul ne soit reçu au nombre des patriciens, s'il ne connaît parfaitement l'art militaire.”

drie heldhaftigste volken der oude wereld, bij wie tevens de liefde tot het vaderland eene hoofddeugd was.

Niemeijer zegt omtrent de opvoeding der Joden, dat bij het oogenblik der geslachtsontwikkeling de zoon trad onder het opzicht des vaders. Deze onderwees hem vooreerst in zijn handwerk; het was doorgaans gebruik, dat hij hetzelfde bedrijf uitoefende, waarmede de vader zich onderhield. Daarna liet deze hem waarschijnlijk aan de wapenoefening deelnemen; want ieder Israëliet was van zijn 20^e jaar tot den krijgsdienst verplicht. Eindelijk rustte op hem de zorg voor de beschaving van den geest zijns zoons. Zijn onderricht bepaalde zich bij uitsluiting tot de Mozaïsche wetgeving, de geschiedenis van den voortijd en de groote daden, welke de God van Israël voor zijn volk verricht heeft. Want deels worden de ouders herhaaldelijk aangemaand hunne kinderen in deze leervakken te onderrichten, en deels ziet men uit de verbreiding dezer kundigheden onder het volk en de altyddurende toespelingen uit de vaderlandsche geschiedenis, dat de ouders, vooral de vaders, deze vermaningen getrouw zijn nagekomen. Van scholen was destijds, met uitzondering der profetenscholen, geen sprake.

In Griekenland — ik herinner aan Homeros, aan de velden van Marathon, aan de Thermopylae — was, volgens de wetgeving van Solon, elk Atheensch burger van 18 tot 60 jaar tot den krijgsdienst verplicht, maar de geheele opleiding geschiedde onder 't wakend oog des vaders. Van hun 7^e tot hun 18^e jaar werden de knapen en jongelingen onderwezen in de gymnastiek, geen athletiek, de muziek, met de dicht- en letterkunde. Van hun 18^e tot hun 20^e jaar werden de jongelingen in den krijgsdienst geoefend. Daarna traden zij als vrije mannen in 't burgerlijk leven, waren stemgerechtigd, doch eerst op hun 30^e jaar verkiesbaar.

Het oude Griekenland is verdwenen; maar nog heden leeft Athenes klassieke geest in de volken voort. Sparta daarentegen is onmachtig gebleken, mannen voort te brengen als een Pericles of Demosthenes, een Plato of Aristoteles. De militair-aristocratische opvoeding van Lycurgus staat dan ook alleen in Griekenland. In Sparta werd nl. de knaap op zijn 7^e jaar uit

het ouderlijk huis verwijderd en tot zijn 18^e jaar in een opvoedingsgesticht geplaatst. Na dien tijd mocht hij haren en baard laten groeien, oefende zich in den wapenhandel en nam op zijn 20^e jaar plaats in het leger. Tot zijn 30^e jaar bleef hij als jongeling in eene kazerne; daarna eerst mocht hij eene eigene woning betrekken. Tot hiertoe beantwoordt dit gewis zeer goed aan de inzichten, ook in ons leger uitgesproken. Men bedenke echter wel, dat het familieleven bij den Spartaan weinig in eere stond. Het huwelijk was niet het doel van den mensch, maar, als bij den vecboer, een middel in handen van den staat, die soldaten noodig had en daarom alleen voortplanting van het ras begeerde. Huwelijkstrouw was bij den Spartaan geen deugd, en kinderloosheid reden tot echtscheiding of veelwijverij. Bij het onpartijdig lezen der Grieksche geschiedenis heeft het mij dikwerf getroffen, hoe Sparta met zijne Heloten-jachten en ruwe zeden arm is geweest aan groote mannen en rijk aan verachtelijke karakters. Pausanias verraadde zijn vaderland. De vrede van Pericles werd verkregen door omkoopng van den Spartaanschen aanvoerder. Lysander, de overwinnaar aan de Geitenrivier, vervulde tegenover zijn koning Agesilaus een hoogst dubbelzinnige rol, en Antalcidas sloot in 387 een vrede met Perzië, waarbij Sparta met den vreemdeling een zelfzuchtig en eerloos verbond sloot. Agis III, Sparta's groote Koning, die zijn aanzienlijk vermogen den Staat had geschonken, werd listig gevangen genomen en gewurgd. Eindelijk ontaardde ook Sparta in een door weelde ontzenuwden Staat met het vuistrecht tot wet en den roofridder tot burger.

Dan, hoeveel werk de Grieken ook maakten van de lichamelijke opvoeding, hoe machtig de heldengeest was, die in 't volk woonde, over 't algemeen liet de tucht hunner legers veel te wenschen over. In dit opzicht zijn daarom de Romeinen, vooral gedurende den bloeitijd der republiek, betere leermeesters. Niet minder heldhaftig van natuur dan de Grieken, waren zij ernstiger van karakter en steeds aan strengere tucht onderworpen.

Te Rome, zooals men weet, ontstond de openbare school eerst onder de Keizers. Ten tijde van het Gemeentebest was de opvoeding geheel in handen der ouders. De kinderen groeiden op

in 't huisgezin. Tacitus — ik gebruik de vertaling van Niemeijer — verhaalt: „Alzoo werd ieders zoon als op moeders schoot en aan haren boezem opgevoed, wier voorname lof bestond in het zorgen voor de woning en het oppassen van de kinderen. Voorts werd eene of andere bejaarde bloedverwante gekozen, om aan haren beproefden en voortreffelijken omgang al het kroost van eenig gezin toe te vertrouwen, in wier tegenwoordigheid niet geoorloofd was iets te spreken, dat schadelijk was om te zeggen, noch iets te verrigten, dat oneerbaar scheen. En niet alleen bestuurde zij de oefeningen en inspanningen, maar ook de uitspanningen en spelen der kinderen, met eerbaarheid, om zoo te spreken, en welvoegelijkheid." Daarbij streefden beiden een vaderlandschen zin bij hunne kinderen op te wekken, gelijk toch in 't algemeen bij de Romeinen ten tijde der republiek de opvoeding in den grond niet anders was dan als eene eenvoudige opvoeding tot het patriotismus. Daartoe diende vooreerst het leeren van de wetten der twaalf tafelen — Cicero klaagde later, dat zulks niet meer geschiedde; — wijders de voordracht van politieke gedenkrekenen en gedichten; vervolgens de aanspraken en treurliederen op afgestorvenen, en eindelijk de gemeenschappelijke lichaamsoefeningen der jeugd onder de leiding eens veteraans. Aan 't openbaar leven te Rome nam de jeugd van verre deel, daar zij bij de staatsvergadering tegenwoordig mocht zijn; dit gold echter alleen voor de aanzienlijken, de kinderen der Senatoren. Zij werden door voorbeeld en zeden aan matigheid en in 't algemeen aan eene strenge levenswijze gewoon, reeds vroeg aangehouden tot de begeleiding van eerwaardige en kundige staatsmannen, en in zoodanigen omgang op de doeltreffendste wijze tot het overnemen in de toekomst van openbare ambten voorbereid.

De eerste cursus bij den grammatist duurde van het 7^e tot het 12^e jaar. Deze legde den eersten grondslag eener letterkundige beschaving. Na deze voorbereiding ving een vier- of vijfjarige cursus aan bij den Rhetor. Daarna werd de toga virilis omgeslagen en door sommigen een derde cursus gevolgd bij den Rhetor, wiens onderwijs hoofdzakelijk opleiding tot wel-sprekendheid ten doel had. Dusdanig was de opvoeding in 't land van burgerdeugd en heldengrootheid, waar Cincinnatus den

akker beploegde, waar Cornelia, de dochter van Scipio Africanus 't levenslicht schonk aan de Gracchen, waar Pompejus en Caesar worstelden om 't bezit der wereldheerschappij.

Verder droeg, gelijk men weet, het huwelijksleven te Rome een hoogst ernstig karakter, 't welk met de lichtzinnige, Grieksche leefwijze niets gemeen had. De Romeinsche huisvrouw nam wel is waar geen deel aan het openbaar leven, maar destemeer aan het gezellige leven der mannen. Terwijl de Grieken slechts den vertrouwelyken omgang met hetaeren kenden, oefende de Romeinsche vrouw op de beschaving een belangrijken invloed.

Echtscheiding, hoe gemakkelijk ook, was in den oud-Romeinschen tijd eene ongehoorde zaak. In 't licht dezer toestanden is 't goed zich te herinneren, dat elk burger te Rome soldaat was en zestien tot twintig jaar aan dienstplicht onderworpen, doch niet altijd in werkelijken dienst. De krijgsdienst was een eer. Slechts de consuls en de krijgtribunen bezaten eenen blijvenden krijgsrang. Alle andere bevelhebbers ontvingen hunne betrekking en rang slechts voor een enkelen veldtocht, en het kwam tot na den tweeden Punischen oorlog niet zelden voor, dat een man, die het eene jaar als centurio gediend had, in het volgende in eene meer ondergeschikte betrekking gebruikt werd. In den regel waren echter ancienniteit en verdiensten de grondslagen der bevordering. De bevordering was in handen der consuls. Na 311 v. C. werden de krijgtribunen deels door de volksvergadering, deels door den consul benoemd. Deze krijgtribunen waren de belangrijkste bevelhebbers van het Romeinsche leger, en werden uit de aanzienlijkste mannen gekozen. Zeer velen van hen waren reeds volktribunen, aedilen, praetoren of consuls geweest, en allen zaten zij reeds in den Senaat, of werden toch, na hunnen terugkeer uit het veld, door de censoren daarin opgenomen.

Een Romein, die geen tien veldtochten had medegemaakt, mocht geen aanspraak op een ambt maken.

Reeds uit het voorgaande blijkt genoegzaam, dat er een hemelsbreed onderscheid bestaat tusschen soldaten-geest en militairen-geest. De eerste is nauw verwant met het kazerneleven, de tweede heeft moed, beleid en trouw tot hoofdelementen. In

een volk, gelijk 't Fransche, met een Grieksch, licht ontvlambaren, lichtzinnigen geest, is wellicht de Spartaansche opvoeding van den militair gewenscht. 't Kan mogelijk zijn. Ons volk daarentegen heeft in ernst, zuiver rechtsgevoel, zin voor orde, liefde voor 't vaderland, eerbied voor 't gezag, hooge opvatting van plichtsbetrachting vele punten van overeenkomst met het insgelijks deftige Romeinsche karakter. Bovendien staat goede trouw bij den Nederlander nog steeds hoog in aanzien. Daarom geef ik voor onze militaire staatsambtenaren de voorkeur aan de Romeinsche opvoeding.

Voldoende toch vermeen ik te hebben aangetoond dat, hoe nauw ook met de kazerne de soldaat in verband staat, de militair daarmede in 't wezen der zaak niets gemeen heeft. Door een toestand, welke drie eeuwen heeft voortgeduurd, is mener slechts toe gekomen met elkander in een oorzakelijk verband te brengen twee verschijnselen, die men steeds naast elkander zag, ofschoon zij in hun wezen slechts tijdelijk waren vereenigd.

Treffend is het waar te nemen, hoe nauw de geest der hedendaagsche, Duitsche militaire opvoeding, wederom ten behoeve der officieren van een volksleger, overeenstemt met die van de beide klassieke volken der oudheid. De kazerneering treedt daar evenmin op den voorgrond en zeer ruim is de gelegenheid tot opvoeding in de burger-maatschappij en in 't ouderlijk huis. Natuurlijk vindt men verschillen, welke na een 1800 à 2500 jaar nieuwe toestanden noodzakelijk hebben gemaakt. Vergun mij, met het even leer- als zaakrijk verslag van den kapitein Krantz in handen, eenige bijzonderheden mede te deelen, betrekking hebbende op dat gedeelte van het onderwerp, 't welk ons hier bezig houdt.

Zooals men weet bereikt men bij onze Germaansche stamgenooten den officiersrang door middel van twee examens: het examen voor Portepée-fähnrig en het officiers-examen. Van het eerste examen, 't welk in den regel vóór 't aangaan der dienstverbintenis wordt afgelegd, zijn vrijgesteld zulke vrijwilligers, welke in dienst treden als Avantageur met het Abituriënten-Zeugniss van een Gymnasium of eene Real schule. Eene Real schule onder militair toezicht en kazerneering der leerlingen

draagt in Deutschland den naam van Cadetten-school. De opleiding, daar genoten, dient, nagenoeg uitsluitend, ter vorming van Portepée-fähnrigs. Nagenoeg alle Portepée-fähnrigs worden aan de Kriegsschulen tot het officiers-examen voorbereid.

Beiden, de Avantageur en de Cadet, moeten, om tot officier benoemd te worden, minstens zes maanden hebben gediend als soldaat en onderofficier bij een der korpsen van het leger. Ofschoon de Portepée-fähnrig tot de klasse der onderofficieren behoort, wordt hem, even als den eenjarige, zoo al niet dadelijk dan toch gewoonlijk na verloop van 2 à 3 maanden toegestaan voor eigen rekening buiten de kazerne te wonen. Tegenwoordig treedt ongeveer $\frac{2}{5}$ uit het cadetten-korps en $\frac{3}{5}$ uit het burgerlijk leven in den militairen staatsdienst.

Behalve de beide hier besproken klassen van officieren, bestaat er nog eene derde, die groote voorrechten geniet. Zulke jongelieden nl., die gedurende 1 à 2 jaren op eene Rijks-hoogeschool gestudeerd hebben, kunnen zich als Avantageur aanmelden. Zij behoeven 't Portepée-fähnrigs examen niet af te leggen; zij zijn vrijgesteld van het bezoek eener Kriegsschule en kunnen, na een dienstdienst van zes maanden, bij voldoende dienstkennis, ook al zijn er geene plaatsen als zoodanig open, tot Portepée-fähnrig benoemd worden. Van dat oogenblik af kunnen zij zich tot het afleggen van het officiers-examen aanmelden; zoo zij daaraan voldoen, worden zij, ook al bestaan er alweder geene plaatsen, toch tot 2^{den} luitenant aangesteld. Zoo groot gewicht wordt daar in Deutschland aan ruime en vrije ontwikkeling gehecht, en zoo zeer is men overtuigd, dat daarin de kiem ligt voor zelfstandigheid en plichtsbetrachting, dat men niet schroomt, jongelieden, die 1 à 2 jaar aan eene hogeschool hebben gestudeerd, reeds na een dienstdienst van slechts zes maanden als officieren in werkelijken dienst bij het leger in te deelen.

En thans het oordeel over de Cadetten, de Avantageurs en daaronder vooral de Abituriënten. De ondervinding, op groote schaal opgedaan, spreekt zich daaromtrent volgenderwijze uit. Onderscheidene hoofd- en opper-officieren verklaarden den kapitein Krantz onbewimpeld en bijna eenparig, dat met betrekking tot plichtsbetrachting en andere militaire deugden, de eene

klasse van officieren over het algemeen niet behoefde onder te doen voor de andere. Zij echter, die als Avantageur waren in dienst getreden, en *meer in het bijzonder de Abituriënten*, waren hunne collega's uit de Cadetten-scholen meestal ver vooruit. Algemeen was men van oordeel dat de eenzijdige, streng militaire opvoeding op zoo jeugdigen leeftijd nadelig werkt op de vrije ontwikkeling van geest en karakter.

De cadetten, die zich steeds in denzelfden engen kring bewegen, hebben geen andere dan eene hoogst eenzijdige opvatting van het leven, en missen dikwerf dien ruimen blik en die helderheid van inzicht, waardoor de Abituriënten zich veelal gunstig onderscheiden. Andere dan militaire onderwerpen boezemen hun zelden belang in.

Intusschen zou men in het Pruisische leger niet exclusief wenschen te werk te gaan. Als een der voordeelen toch van de Cadetten-scholen wordt bovenal geroemd, dat daardoor de traditie bewaard, die kameraadschappelijke geest bevordert, en die esprit-de-corps onderhouden wordt, waardoor het Pruisische officierskorps zich als het ware tot een aristocratischen stand van de maatschappij heeft weten te verheffen, eene verheffing, die ook zelfs de meest verlichte officieren beschouwen als een natuurlijk recht, dat moet blijven gehandhaafd.

Ik voeg hier nog de mededeeling bij dat generaal graaf Von Moltke oud-Abituriënt, von Holleben, President der Ober-militair Examinations-Commission, oud-cadet is.

Ik ben thans aan 't einde van mijn geschiedkundig betoog. Vergeef mij de uitvoerigheid, ter wille van 't hoog gewicht dezer fundamenteele quaestie. Als uitkomst vermeen ik te mogen aannemen het bewijs geleverd te hebben, dat kazerneering geen onmisbaar, een dikwerf schadelijk en altijd zeer kostbaar element is in de militaire opvoeding van den aanstaanden officier van het *Nederlandsche* leger. De ouderlijke opvoeding ligt diep in onze zeden. Men wil volkslegers en dienstplicht. Welnu, laat het leger zelf hier te lande den eersten stap doen; laten wij niet alleen betoogen leveren ten voordeele van den dienstplicht, maar door verandering van zeden de vervulling van dien plicht zoo gemakkelijk en nationaal mogelijk maken.

Van zelf zullen dan gaandeweg verdwijnen die volksvoordeelen tegen den militairen stand, welke nog leven in 't bloed en de aderen onzer natie, en die gedeeltelijk een gevolg zijn der overoude traditiën van den onzaligen tijd der huurlegers met hun ruw en onzedelijk soldeniersleven.

Door een uitgebreid kazerneeringsstelsel wordt voorts in de opvoeding van den officier de weldadige invloed niet alleen der moeder, maar van geheel het vrouwelijk element nutteloos ondermijnd. Vrijwillig berokkent men zich daardoor eene belangrijke schade. Waar men wellevendheid begeert als vrucht, niet van vrees en knellende banden, maar van vrije ontwikkeling en zin voor 't schoone, die een afkeer heeft van 't geen onrein en gemeen is, dáár vooral moet men weinig duurzaam verwachten van 't bevel des mans, maar alles van den invloed der vrouw, die machtig spreekt tot den edelen kunstzin van den wordenden man.

Een ieder weet het, Nederland put zijne officieren — en dit zeer terecht — uit alle standen der maatschappij. Doch ook juist daarom is het eene levensbehoefte, dat in het leger voor den aanstaanden officier de gelegenheid eerder verruimd dan beperkt worde, waar de beschavende hand de ruwe vormen wegneemt en 't oog wat hooger richt dan naar 't gras der vette weiden.

En, wanneer ik hier spreek over vormen en beschaving, dan staan mij geen dansmeesters, noch buigzame saletjonkers, noch kappers met eene gelikte, soms handige gladheid voor den geest. Dan denk ik meer aan die gelukkige vereeniging van 't geen de Duitscher door „gebildet,” met 't geen de Engelschman door „gentlemanlike” verstaat. Ik bedoel die edele gemakkelijheid in den omgang, welke de degelijkheid niet uitsluit, maar opneemt. Ik bedoel die wellevendheid, welke, zich zelve bewust, in beleefdheid en kiesche voorkomendheid geene karakterloosheid ziet, noch in waardig huldebetoon aan den meerdere in rang eene vleierij, noch in hulpvaardigheid jegens ouderen, noch in eerbetoon jegens hooger geplaatsten eene verachtelijke zelfvernedering, maar veeleer een bewijs van hooghartigheid en zeer zeker van achting ook voor zichzelve en den rang, dien men zelf bekleedt. Ik bedoel

die waardeering en die voorkomendheid, welke miskenning, wantrouwen, achterdocht en stugheid vervangende, den broederband uitstrekken naar alle rangen boven en onder zich. Ik bedoel eindelijk die lenige, maar edele, fiere kracht, welke toegevendheid kennende, de bron tevens is van standvastigheid, volharding en doortastend beleid, en die, een afschuw hebbende van liederlijkheid en losbandigheid, haar steun niet vindt in stijfheid van vormen, noch haar zetel in ruwheid van zeden.

Doch niet alleen de leerlingen, maar ook het onderwyzend personeel ondervindt, na verloop van jaren, den nadeeligen weerslag van een maatregel, welke de volledige opleiding van het geheele officierskorps in eene kleine provinciestad van een klein land met een klein leger als 't onze, concentreert en isoleert aan eene enkele inrichting. De schade, die men vrijwillig en onnoodig ondervindt, stijgt voortdurend, omdat men naderhand het meerendeel, en zeer zeker alle militaire leeraars, putten moet uit hen, die eens kweekeling waren op dezelfde plaats, waarheen zij als onderwijzer geroepen worden. Nimmer wordt dan nieuw bloed gebracht in het lichaam, waar, zeer licht, eenzijdigheid de oorzaak worden kan van misvorming.

Terwijl men zoo doende aan alle zijden de dragers van het burgerlijk en het militair gezag scheidt, verwijdt men tevens van elkander de dragers der intellectueele ontwikkeling in den staat en in het leger, en thans meer dan ooit zal 't doel eener nationale, militaire opvoeding moeten zijn de aankweeking van burgerzin in 't leger en militairen zin in 't volk. Op gezonde grondslagen zal dan als van zelf ontstaan veel van 't geen, waaraan volk en leger thans behoefte hebben. Het officierskorps, boven den partijstrijd, deelnemende aan het staatsleven, is een der zekerste waarborgen voor de in- en uitwendige veiligheid van den Staat. Daarenboven kan het, gedurende den vrede, nog eene andere, zeer eigenaardige en schoone taak vervullen. Het kan, in de opvoeding daartoe voorbereid, mede arbeiden om de onafhankelijkheid van den Staat niet slechts te beschermen, maar het wezen zelf dier onafhankelijkheid te versterken. Reeds geven hier te lande verscheidene officieren een waardig voorbeeld hunner hooge opvatting van dien plicht als

staatsburger, wel wetende, dat Pruisen steeds hooger dank verschuldigd blijft aan Scharnhorst, die het den dienstplicht en daarmee de vrijheid schonk, dan Amerika aan duizend Edisons. Met onbepaalde instemming toch zeg ik het de geniale auteur na, die onze letterkunde verrijkte met haar „In dagen van strijd,” als zij aan 't slot van haar schoon meesterwerk de waarheid uitspreekt, dat „het leven van den man in den strijd voor de vrijheid nog iets hoogers openbaart dan 't geluk of de liefde tot de vrouw.”

Tot hiertoe sprak ik over de gebreken, die ik bespeurde in de organisatie der levende leerkrachten. Om niet te uitvoerig te worden, zal ik van de doode leerkrachten niet spreken en tal van ondergeschikte punten met stilzwijgen voorbijgaan. Eene hoofdzaak echter blijft nog over. Herhaalde malen, zoowel in 't binnen- als in 't buitenland, is gesproken en geschreven over het kadervraagstuk. Ik vermeen dat met den persoonlijken dienstplicht, de regeling van het onderwijs in het algemeen en van het middelbaar onderwijs in het bijzonder, eene zeer natuurlijke, eenvoudige en weinig kostbare genceeswijze voor de ziekte geven kan, waaraan ons leger lijdende is. In den dienstplicht en in de school ligt de sleutel der kaderquaestie. Gelijk de toestand nu is, mag men aannemen, dat de opleiding tot officier gedeeltelijk medewerkt om het gebrek aan kader te verhoogen. De diepe grepen gedurende de laatste jaren één, vaak tweemaal 's jaars in het onderofficierskorps gedaan, zij hebben 't hunne bijgebracht om het onderofficierskader, inzonderheid der infanterie, te verzwakken en tevens het algemeene peil van ontwikkeling te verlagen. Men zal den omvang juist meten, als men tevens het aantal onderofficieren in rekening brengt, die elk jaar aan den Hoofdcursus volkomen vrij van allen dienst worden gesteld. Ook dit acht ik om vele redenen niet goed. Het is zeker doeltreffend, dat de gelegenheid geschonken worde om uit den onderofficiersstand op te klimmen tot den rang van officier; doch ik acht het niet goed, dat de afvoer aan de eene zijde den meerderen aanvoer overtreft, welke daardoor aan de andere zijde ontstaat, wanneer bovendien de verbreking van het evenwicht gepaard gaat met daling der bekwaamheid aan beide zijden. En

dit is hier 't geval bij het wapen der infanterie. De capaciteit van het onderofficierskorps is niet bij machte het officierskorps *voldoende* te voeden. Daardoor o. a. bekomt men niet genoegzaam ontwikkelde officieren, te jonge onderofficieren en te weinig korporaals.

En toch geloof ik, dat er middelen gevonden kunnen worden voor de verbetering ook van deze rivier. Men behoeft slechts bijeen te brengen en te organiseeren de groote hoeveelheid tijd, waarover gedurende den vrede een kader-leger beschikt met zijne zwakke militie. Zet men dien tijd om in nuttigen arbeid, dan kan men het voorbeeld volgen der Romeinen, doch thans meer op geestelijk terrein. Tot voordeel van den individu en tot voordeel van den staat kan men de ontwikkeling hooger opvoeren, het beschikbaar arbeidsvermogen nuttig aanwenden en aanzienlijke sommen besparen bij 't oplossen van een der gewichtigste militaire vragen des tijds. Ook omtrent dit punt hoop ik in 't vervolg mijne zienswijze nader uit een te zetten en 't gebied aan te wijzen, waar wij in de 19de eeuw onze Drususgracht kunnen graven.

Ik ben hier gekomen M. H. aan 't einde van een moeielijk gedeelte mijner taak. Waar 't groote belangen geldt, acht ik onbeschroomde openhartigheid, die hare overtuiging rondweg uitspreekt, plicht boven laffe en angstvallige voorzichtigheid, die plichtverzuimend ten onrechte looft of in 't geniep fluistert, al hoort niet ieder haar taal. De slagen van 't vrije onderzoek zullen 't kaf wel scheiden van het koren; daarom heb ik gesproken juist zóó als ik heb gedacht. Ik kan verkeerd hebben gezien, doch meer zeker niet. Waar ik gebreken opspoorde, daar heb ik in de eerste plaats den blik op mij zelve gericht en onderzoek gedaan naar datgene, waarin ik zelf te kort schoot, waaraan ik zelf behoefte gevoelde. Ik hoop daarbij niet nutteloos uw geduld gevraagd te hebben, omdat ik tevens poogde met enkele vingerwijzingen de punten aan te wijzen, waar zich de wegen openen, voerende naar een tijdmatig doel.

Bij het stellen van dat doel moet men goed in 't oog houden, dat elk officier een aangewezen werkkring bezit, terwijl de offi-

ciersstand in het staatsleven eene bepaalde roeping te vervullen heeft. Zeker, men moet rekening houden met de omstandigheden, waarin men verkeert, met de stof, waarover men beschikt, en daarom het doel niet onbereikbaar hoog, maar evenmin de roeping te laag stellen.

Het ideaal, vrij van utopie, geve de richting der beweging aan; de werkelijkheid het bereikbare. Uit de vereeniging van beide moet het nieuwe ontstaan, zal het verbetering schenken.

Plaatst men zich daarom vooreerst op het zuiver utiliteitsstandpunt, dan wordt het doel der opleiding van den officier bepaald door de onmiddellijke behoeften van den werkkring, waartoe hij wordt opgeleid. In vele opzichten, en vooral voor de infanterie, de cavalerie en een gedeelte der artillerie, zou men, oppervlakkig gezien, de eischen vrij laag kunnen stellen, en dus terugkeeren naar de plaats, waar men zich een 50 jaar geleden bevond. Toen vergenoegde men zich met den luitenant, die in den oorlog op een gegeven oogenblik aan 't hoofd van zijn onderdeel en onder 't wakend oog van zijn meerdere, de waarborgen opleverde een bevel uit te voeren tot bereiking van een in de onmiddellijke nabijheid gelegen doel. Toen waren de reglementen en voorschriften de rails, welke met groote zorgvuldigheid den weg nauwkeurig afbakenden. De individuen hadden slechts wielen en eene drijfkracht, met een steunpunt buiten zichzelf, noodig om daarover voort te rollen.

Die tijd is echter voorbij. Het initiatief is onmisbaar geworden, vooral in ons kleine land met zijne talrijke zelfstandige posten. Doch al ware dit niet het geval, dan nog moest men verder zien en 't oog wenden naar den werkkring, welke den officier in de toekomst wachten kan. Men moet rekening houden ook met de algemeene behoeften van het leger als orgaan van het staatsleven. Daarom moet men niet te uitsluitend den blik wenden op den individu, die zich in het geheel oplost, maar bovendien steeds voor den geest hebben, dat men opvoedt voor een bepaalden stand. De geestelijke voeding moet dus in de eerste plaats berekend zijn voor de behoeften van het geheele lichaam en niet van de enkele deelen alleen. Zoo by. is het niet noodzakelijk, dat ieder officier in 't bezit

zij van uitgebreide historische kennis en van litterarische ontwikkeling, noch van diepe kennis betreffende 't staats- en volkenrecht; maar wel is het eene ware behoefte, dat deze takken van wetenschap in het leger waardige vertegenwoordigers vinden.

Het mag voorts zeer eenzijdig en schadelijk genoemd worden, als men te *uitsluitend* rekening houdt met den oorlogstoestand. Nog verkeerder is het, wanneer men daarbij alleen denkt aan het gevecht, dat, gemiddeld genomen, gedurende een veldtocht slechts 4 á 5 maal wordt bijgewoond. Al de overige tijd moet dus worden besteed aan de voorbereiding daartoe, zoowel gedurende den vrede als tijdens den oorlog.

Zeër verderfelijk is 't daarom, als men zich den officier, door 't bezit van reglementen en voorschriften, voorstelt als den handwerksman, die in het bedrijf volstaan kan met de handige uitvoering van eene zich dagelijks meestal zeer regelmatig herhalende taak. Slechts een oogenblik behoeft men te verwijlen in de groote militaire huishouding, om de bonte verzameling te aanschouwen van zeer uiteenlopende betrekkingen, welke de officier gedurende zijn ambtspraktijk ontmoeten kan. Hij spreekt recht en beslist daarbij over leven en dood. Hij treedt op als militair, maar tevens als burgerlijk gezaghebber. Nu eens staat hij aan 't hoofd eener uitgebreide fabriek, dan weer van eene batterij of compagnie. Hier verdedigt hij een belangrijk fort, ginds eene vesting. Werkzaam zijnde op paedagogisch gebied, wordt hij eensklaps geroepen naar een gewichtig bureau, een administratieven of een diplomatieken werkkring. Men zal beseffen, dat er in de verschillende rangen daarom steeds veelzijdige kennis en uitgebreide bekwaamheden noodig zijn. Bovendien is niet weinig menschenkennis en levenswijsheid noodig, om te organiseeren, te beheeren en een groot personeel goed te leiden en aan te voeren.

Er is daarom noodig ook iets hoogers dan slimheid, handigheid en routine alleen. Initiatief, karakter, zedelijke moed, naast wetgevend en administratief talent, staatsmanskunst in den hoogsten zin des woords, 't zijn altemaal onmisbare factoren van een goed, hedendaagsch oorlogsbeleid.

Ruim gezien mag het zelfs een plicht van den officier worden gerekend, de behoeften van het lichaam, waarvan hij deel uitmaakt, aan de machthebbenden zijns volks te doen kennen en gevoelen. Dankt aan die schoone gedachte deze Vereeniging niet voor een goed deel haar ontstaan? Wordt niet juist door haar tusschen volk en leger die aansluiting bedoeld en bevorderd, welke de kracht vormt eener natie?

Noch aan sluwheid noch geslepenheid, maar aan Von Roons hoogere heldhaftige staatsmanswijsheid en onwrikbare regeerkracht dankt Pruisen zijne legerorganisatie, en Duitschland daarmede voor een goed deel de verwezenlijking van het ideaal zijner staatkundige eenheid.

Doch men behoeft Nederland niet te verlaten, om de overtuiging te verwerven van het hooge nut van staatskennis in het leger. Bij het voortdurend dieper ingrijpen toch der wetgevende macht in alles, wat het krijgswezen betreft, mag de beoefening der staatswetenschap ook in het leger van 't hoogste belang worden geacht.

Ruimer zullen in onze wetgevende vergadering de militaire leden vertegenwoordigd zijn; ruimer zal daardoor de gelegenheid eener parlementaire opleiding aan onze toekomstige militaire wetgevers geschonken worden; veelzijdig zal de waarachtige belangstelling worden van geheel het leger in den wetgegenden arbeid van het krijgsbestuur, zelfstandig steeds zijn het oordeel van het Parlement over oorlogszaken, indien de kennis van het Nederlandsch staatsrecht en staatsbestuur met de aanverwante vakken eene waardige plaats vinden in de opvoeding van den militair. Ik ducht het bezwaar niet, 't welk men daarvan vreest, mits in het leger zelf slechts alle partijstroomingen met deelneming aan den partijstrijd worden geweerd en de zedelijkheid op een hoog peil gehouden. Geheel schaar ik mij dan ook aan de zijde van den heer Lenting, als deze eene eerlijke samenwerking verlangt van de drie deelen der wetgevende macht bij de regeling van het krijgswezen. „En” — gaat deze schrijver voort — „omdat het voor niet-krijgskundigen soms moeielijk is, eene juiste kennis te bezitten van alles, wat tot de verdediging van het land in betrekking staat, is het

goed dat in 's lands vergaderzaal bekwame krijgslieden zitting hebben, die hunne ambtgenooten daarbij kunnen voorlichten."

Men behoeft niet te vreezen dat de hoogere eischen, die ik stel, het financieel draagvermogen van den staat zullen knakken. O neen, als men slechts zorg draagt met het aanzien van den officiersstand geen handel te drijven, dan zal die hoogere ontwikkeling het aanzien van den stand zelf, rijzen doen. Van zelf zullen dan, o. a. ook bij eene matige bezoldiging naar 't leger gevoerd worden een groot deel van hen, die, tot groot nadeel van den staat, zich thans aan alle staatszaken onttrekken. Ik bedoel o. a. dat gedeelte van onzen landadel, 't welk zijne krachten aan den nationalen arbeid onttrekt, en aan 't jachtveld de voorkeur schenkt boven den heirban waar het zijne adelbrieven rechtmatig verwierf.

Om de juistheid van deze zienswijze te staven, beroep ik mij op de Nederlandsche magistratuur, op het Pruisische officierskorps en op het Engelsche parlement.

Allcen het kortzichtig oog kan de waarde voorbijzien der aangevoerde argumenten. Maar dan vraag ik op mijne beurt, of de materiële strijd op het oorlogsveld niet is eene voortzetting van dien onvermoeiden strijd, welke gedurende den vrede plaats vindt bij het streven der volken naar de hoogste nationale kracht. En zal in dien strijd niet de duurzame overwinning ten laatste behooren aan hem, die bij de voorbereiding de meeste materiële en bovenal de hoogste zedelijke kracht weet te ontwikkelen?

De Groote Zwijger, die Nederland met Washington, die Amerika stichtte, en Napoleon die Frankrijk ten onder bracht na eene worsteling van 25 jaar, zij mogen zulks bewijzen. In 't leven der natuur gaan de grootste exemplaren onder, als hunne vraatzucht geen evenwicht maakt met hunne intelligentie, en handhaven zich bij voorkeur die kleinere soorten, welke samenlevende en minder voedsel behoevende, zich door vlijt, vernuft en orde onderscheiden. Volgens volkomen dezelfde wet is er ook in de zedelijke wereld voor kleine volken eene plaats voor een zelfstandig staatsleven.

De onderlinge wedijver dwingt slechts allen, om met de

hoogste inspanning te arbeiden aan de ontwikkeling van het wezen der nationale kracht en aan de groote nationale instelling, het leger, vrucht, voedsel en schutsvrouw dier kracht. Gedurende den vrede toegerust tot den strijd, zenden de volken thans hunne legers in het worstelperk gelijk eenmaal de Romeinen hunne kampioenen.

„Des hommes” — zegt Proudhon — „qui ne savent pas mourir pour leurs idées ne sont pas faits pour le gouvernement; une nation, qui refuserait de s'armer, qui, contre ses dominateurs, ne saurait employer que la grimace, serait indigne de l'autonomie. Au peuple le plus fort, au plus vivace, à celui qui, par le travail, le génie, l'organisation du pouvoir, la pratique du droit, possède à un degré supérieur la capacité politique, à celui-là le commandement. Car la force, dans un peuple, ne s'entend pas seulement du nombre des hommes et de la vigueur de leurs muscles; elle comprend aussi les facultés de l'âme, le courage, la vertu, la discipline, la richesse acquise, la puissance de production.”

En bij deze verheven opvatting der kracht, als 't wezen zelf der deugd, beschouwt hij den strijd als een pleit, dat beslecht wordt „par le chef-d'armée en campagne qui est vis-à-vis du chef ennemi, comme le plaideur en face de son adversaire devant le tribunal: tous les deux à ce moment sont la personnification de leurs peuples; ils en représentent la puissance, l'honneur et toutes les facultés. C'est pour cela que le consul romain était à la fois général et magistrat, qu'il réunissait en sa personne tous les pouvoirs, et que les Romains, qui se qualifiaient eux-mêmes, à la ville, de *quirites*, porte-lances (bourgeois), prenaient le nom de *milités* en campagne.” Ik geloof niet dat men zich behoeft te scharen aan de zijde van hen, die dezen toestand betreuren, alleen overwegende, minder hoeveel bloed en tranen, maar veelmeer hoeveel suiker, krenten en rozijnen, jenever, tabak en waardeloze papieren minder verzwendeld worden, tengevolge van den geweldigen prikkel, welken de volken ontvangen door den kampstrijd om 't leven der Staten. De geduchtste volksrampen — denk aan Pruisen in 1806, aan Frankrijk in 1870 — zijn dikwerf de grootste weldaden geworden. Beschuldig

mij niet van chauvinisme, waar ik edele geesten als Nassau, den schrijver van den gunstigen invloed der oorlogen op den voortgang en de uitbreiding der beschaving, aan mijne zijde heb. De oorlog, ook hij beweert het, leidt de volken op tot zedelijkheid. Niet ontkennen, alleen betreuren kunnen wij het, dat de geschiedenis aan de menschheid hare waren niet goedkoopert schenkt.

Is de ontwikkeling der hoogste intellectuele kracht in het leger gebiedend noodzakelijk voor de uitwendige veiligheid en de waardigheid van den staat, dan mag men het een gelukkig samentreffen noemen, dat diezelfde eisch even gebiedend spreekt, waar 't geldt de inwendige veiligheid van den staat en de ontwikkeling van het volk.

Reeds Plato wees op het gevaar, dat geboren wordt, als men de kracht, waarvan men bescherming verwacht, toevertrouwt aan ruwe handen. Men bekomt dan niet slechts gebrekkig werk van onbekwame arbeiders, maar het staatsleven zelf wordt bedreigd door hen, die geroepen waren het in stand te houden; of, om met Plato te spreken, de herder gebruikt voor de bescherming zijner kudde niet de goede trouw van den hond, maar de vraatzucht van den roofzieken wolf. En, dat Plato juist heeft gezien, dat bewezen vóór hem de tyrannen, en na hem het Caesarisme, de keizerlijke lijfwachten, de Janitsaren en Strelitzen, de pronunciamiento's en meer dergelijke daden van ruw soldatengeweld. Frankrijk zou niet zoo gemakkelijk de prooi zijn geworden van een behendig en geslepen avonturier, indien het meer Cavaignacs onder zijne officieren geteld had. Maar in het officierskorps was over 't algemeen te weinig ontwikkeling, zijne voornaamste leden werden te gemakkelijk gevangen en gedepraveerd door schitterende ambten en waardigheden, door eene weelderige bezoldiging, door ridderkruizen en ordelinten. Daardoor werd het, als 't schoone Sicilië, de rijke buit van een brutaal rooverkapitein.

En thans in onze dagen, waarin ontzettende krachten hier als nihilisme, daar als communisme, ginds weder als sociaal-democratie hare bliksemstralen over de wereld uitzenden, zou thans in het leger het machtige steunpunt van kennis en zedelijkheid kunnen gemist worden? Binnen 't jaar

heeft de koningsmoordenaar driemaal, nu aan de Spree en dan aan de Manzanares met zijn gillenden revolverkreet Europa doen huiveren, en van de boorden der Nawa tot de oevers van den Tiber is die wanklank dreigend herhaald. Ginds heeft Parijs gebrand, en elders zijn reeds de eerste schokken gevoeld, welke den strijd voorafgaan der kerkelijke partijen, die hare ontzettende, dweepzieke legerscharen oproepen en in beweging stellen. Men wordt soms wonderlijk temoede, als men de echo verneemt der stem van een Peter van Amiens, die ter kruisvaart predikt. Wachter, wat is er van den nacht? vraagt soms ieder zich af, die met zijn tijd medelevend, de werkelijkheid in 't oog durft zien. Rusteloos danst het vuur aan een donkeren horizon, die een geweldigen strijd der elementen aankondigt. Welke tijden zullen onze zonen beleven? Zoo luidt de zorgvolle vraag van menig vader. Van geene formules noch stelsels, van geene dogma's noch theoriën, van geene Meincch Octoberwetten zal 't antwoord afhangen. Smeedt integendeel Duitschlands Richelieu niet den bijl voor 't hoofd van Wilhelms nazaat, gelijk Frankrijks Richelieu de planken bijeenbracht van het schavot, waarop de zestiende Lodewijk het slotenmakers hoofd de eeuwigheid inzond, dat eens stompzinig „Rien!" uitsprak op den dag der Bastille? Bebel, Liebknecht en Hasselman, slechts geprikkeld door 't geweld des mans van bloed en ijzer, reiken zij niet van verre de hand aan Danton, Robespierre en Marat? Waarlijk, men behoeft het oor niet scherp luisterend te plaatsen tegen 't scherm, waarachter de toekomst zich ontwikkelt, om de schreden te vernemen der legioenen, welke tegen elkander ten strijde rukken. En terwijl hier te lande op kerkelijk gebied nog slechts voorpostengevechten worden geleverd, zou het niet in de eerste plaats gevorderd worden om, naast kennis en beschaving, bij matigen eigendom, onafhankelijkheid in stoffelijken en zedelijken zin te verzekeren aan hen, aan wie de maatschappij de handhaving toevertrouwt der orde; aan hen, in wier handen zij, *onder de loede van den ambtseed*, heeft nedergelegd al hare wapenen, hare arsenalen en patronen met de kunst om die op de doelmatigste wijze to gebruiken?

En terwijl dit argument u wellicht treffen zal, richt ik nog

't woord in het bijzonder tot u, mannen van het schoolverzuim, van volksonderwijs, van leerplicht.

In het leger, en juist daar alleen vindt gij dien plicht, welken gij begeert, en de stof, die elders aan uwe vingers is ontsnapt. Wendt uwe oogen naar de gelederen, waarin jaarlijks plaats nemen duizenden, voortkomende uit de onderste lagen der maatschappij.

Voor al die minder ontwikkelde zonen des volks is dat leger jaren en jaren geweest eene school van reinheid, van orde, van tucht. Dáár werd het lichaam geoefend door weldadige inspanning in reine lucht; dáár werd het bewustzijn gewekt van samenleving in een zedelijk lichaam; daar werd de stompe geest gescherpt door de behandeling der meer kunstmatige, moderne oorlogswerktuigen, de zelfstandigheid verhoogd door de beoefening der moderne vechtwijze; dáár wordt nog steeds de geest ontwikkeld door de veelvuldige, nauwe aanraking met tal van mannen uit de hoogere standen, die zich broeder gevoelen van den soldaat, mannen ook, die weten dat zij, met hem een eervol staatsambt bekleedende, hun roem danken aan zijne trouw en aan zijne dapperheid.

In het leger eindelijk, wordt steeds onder de leiding dierzelfde mannen, lager onderwijs geschonken aan een ieder, die daaraan 't meest behoefte heeft. Daar toch landt aan 't meerendeel van hen, die aan den schoolmeester zijn ontsnapt. Welnu, is het u ernst met uw volksonderwijs en uw leerplicht, onthoudt dan het leger uwe belangstelling niet. Werkt mede om den dienstdtijd te verlengen van den onkundigen milicien, maar bovenal spant uwe krachten in en waakt voor eene ontwikkeling, die zich verder uitstrekt dan de behoeften der zuivere bedrijfsleer, voor hen aan wie Nederland toevertrouwt *hier* elk jaar opnieuw de militaire vorming van tienduizend zijner kinderen, en ginds in de koloniën de bescherming van al zijne suikerplantages.

Thans, nu voor velen de bron is opgedroogd van „gelukzaligheid, waren moed en troost”, thans is 't daarenboven eene dringende noodzakelijkheid andere bronnen van deugd ruim te doen vloeien.

Dan zal in vredetijd het leger kunnen medewerken aan een

schoonen arbeid; dan zal het wel eene phrase blijven, dat de schoolmeester bij Sadowa de overwinning heeft behaald, maar eene waarheid zal het worden, dat in het leger de schoolmeester, tot volksopvoeder verheven, een der eervolste staatsdienaren is geworden.

Slechts enkele malen, helaas, is gewezen op die groote Volksschool, het Leger, waarin tot heden eene grootsche taak met nederig stilzwijgen en zelfverloochening werd vervuld. Zelfs dikwerf onbewust, is daaraan in Nederland langer dan een halve eeuw voortgewerkt. Wat is er noodig om dien echt nationalen arbeid tot hooger volkomenheid te brengen? Slechts weinige penningen, maar het bijeenbrengen en organiseeren van veel beschikbaren tijd en aanwezige krachten.

Doch ik sta op 't punt mijn doel voorbij te snellen. Sprekende over de bestemming der officiersopleiding in verband met de regeling van het onderwijs, achtte ik het gepast het standpunt van mijn doel niet alleen nauwkeurig aan te wijzen, maar vooral ook de hoogte ervan te verdedigen. Zoo dikwerf toch verneemt men stemmen in den lande, welke voor de hooge bestemming van het personeel te weinig oog hebben. „Waartoe,” vragen zij in eigenaardige taal „al die geleerdheid?” Schonk men hun gehoor, dan zou 't officierskorps weldra voor een gedeelte bestaan uit eene verzameling kantoorklerken, voldoende bekend met het werktuigelijk dagwerk. Het daardoor te besparen geld zou men desnoods hunnen benutten tot het bouwen van forten en het aankopen van grof geschut: dat ten minste zijn voorwerpen, die men voelen en tasten kan. Maar men vergeet dat zelfs die forten en kanonnen alle marktwaarde missen, en dat hunne militaire waarde dikwerf slechts een zeer kortstondig leven geniet. Niemand zal dit verwijt kunnen richten tot de opvoeding van den officier in den hier bedoelden geest. Bovendien: eenige jaren zijn voldoende voor eene nieuwe bewapening, voor de invoering eener vestingwet; maar voor het personeel behoeft men den leeftijd van geheel een geslacht.

Het onderwerp is verre van uitgeput. Ik zou o. a. in het staats- en maatschappelijk leven van een rijk, handeldrijvend volk kunnen wijzen op den weldadigen invloed eener aanzien-

lijke klasse van mannen, door 't dagelijksch winstbejag niet op een dwaalspoor geleid, en op de noodzakelijkheid om den invloed dier mannen te verzekeren door 't peil der ontwikkeling, bij eene wel toereikende, doch overigens slechts matige bezoldiging. Ik zie daarvan af, want ik moet mij beperken en keer daarom tot de hoofdzaak terug.

Het voorgaande zal, ik hoop op degelijke gronden, de overtuiging hebben gevestigd omtrent de omvangrijkheid en het gewicht der opleiding van den officier. Laat ik 't kort samenvatten. Het onderwijs, hem geschonken, moet allereerst eene zekere hoeveelheid formeele, heldere kennis aanbrengen met eerbiediging der onschendbare rechten van het lichaam. Hier grenst het dus aan het lager onderwijs. Deze formeele kennis vormt evenwel slechts den grondslag van het gebouw. De opleiding moet verder gaan. Het onderwijs moet niet slechts kennis brengen, maar ook den aanleg ontwikkelen, het denkvermogen in beweging brengen. Het moet dus ook opvoedend werken. Voor het leven, ook van den militair, is eene encyclopedie bij wijze van receptenboek volslagen onbruikbaar. Vlugheid van opvatting, juistheid van inzicht, scherpzinnigheid van oordeel, helderheid van geest, kracht van wil, rechtschapenheid, moed, beleid, trouw, talent, phantasie en scheppend vernuft met zooveel meer, 't zijn al te maal geestesgaven, die men niet uit boeken kan bekomen, maar die men menigwerf door examen-studiën onderdrukt.

De kostbare kiemen van het hoogere mag men dus in het middelbaar gedeelte van het onderwijs niet verstikken. Met de taak der Hoogere Burgerscholen moet de taak der Gymnasia alzoo doelmatig worden vereenigd. En ofschoon ten slotte uitloopende in vakscholen, mag ook daar het onderwijs zich niet vergenoegen met het standpunt, 't welk hier te lande de Polytechnische School inneemt, welke alleen wordt bezocht ter wille van de kennis en het diploma.

Dit diploma toch waarborgt alleen de kennis. De maatschappij zal rekening houden met de bekwaamheid en de rechtschapenheid van den ingenieur. Maar de hand, welke het officiersbrevet uitreikt, geeft den ridderslag tevens, als zij de belofte vordert van trouw aan den Koning, gehoorzaamheid aan de wet en onder-

werping aan de krijgstucht, en niet tot den bedelzak, maar tot den dood! Met die gelofte komt hij, die haar aflegt, onder eene solidaire en wettelijke bescherming, die geen ander staatsdienaar, noch ambtenaar kent. Daarom moet de zedelijke opvoeding een hoofdbestanddeel vormen der militaire opvoeding van den officier. De geheele opleiding moet alzoo ten doel hebben de harmonische vorming van den mensch, den burger en den militair.

Tot hiertoe besprak ik de opleiding van den officier uit zeer algemeene gezichtspunten, onvolkomen zou het zijn, het onderwerp, dat ons bezig houdt, niet een paar schreden nader te treden. Dan vertoonen zich in den officiersstand twee scherp geteekende lijnen, welke drie bepaalde groepen duidelijk van elkander scheiden. In de eerste bevinden zich de luitenants, in de tweede de kapiteins, in de derde de hoofd-officieren. De generaals, waartoe men bij onze tegenwoordige legerindeeling gevoeglijk de kolonels kan rangschikken, blijven hier buiten beschouwing. De taak van het middelbaar onderwijs bepale zich daarom tot eene voorbereidende opleiding voor den kapiteinsrang. Dit, met de aansluiting bij het hooger vak-onderwijs, geve de uiterste grens aan naar de eene zijde, — de andere grens wordt van zelf door den luitenantswerkkring bepaald. En bij deze regeling zij men vooral indachtig, dat in de militaire hiërarchie elk in zijn rang geroepen kan worden, om gedurende korter of langer tijd de betrekking te vervullen van den naast hooger rang. Deze toestand, waarin hooger gezag in lager handen komt, doet zich het veelvuldigst voor in den oorlog, wanneer 't gevaar van het oogenblik eene goede, krachtige aanvoering vereischt.

Doch niet slechts omdat elk kapitein tijdelijk 't bevel voeren kan over geheel een bataljon, moeten de eischen, aan dien rang gesteld, op 't peil van den tijd gehouden worden. De aard zelf der betrekking heeft in de eerste plaats de waarde van den rang krachtig omhoog gevoerd. Mijn kort betoog dezer waarheid heb ik weggenomen, zoodra mij in handen kwam de „Revue des deux mondes” van 1 September dezes jaars. Gaarne sta ik hier een oogenblik 't woord af aan een oud-officier van het Fransche leger. Zijne taal, mij uit de ziel gegrepen, zal beter voor mij

spreken en krachtiger overtuigen dan ik vermag. Handelende over den kapiteinsrang in het Fransche leger, waarmede het onze zoo menigen karaktertrek gemeen heeft, zegt hij o. a. 't volgende: „Ici, je signale en passant l'une des plus graves et regrettables erreurs de l'esprit public et de l'armée elle-même. Le grade et la mission du capitaine sont généralement considérés comme inférieurs. On leur accorde tout au plus l'importance relative, et quand un sous-officier proposé pour l'avancement ou un sous-lieutenant paraît voué à la médiocrité en raison de l'insuffisance de son savoir et de son éducation, on définit officiellement son avenir en écrivant qu'il *deviendra capitaine et n'ira pas plus loin*. Il le devient en effet presque inmanquablement en vertu de la législation qui est fautive, et il va, hélas! bien plus loin quelquefois, en vertu d'habitudes en matière d'avancement profondément entrées dans nos mœurs militaires, qui font du commandement affaire de chance encore plus que de mérite. Enfin il semble que le grade de capitaine soit dans la hiérarchie des armes ce qu'est dans la progression des sciences mathématiques un certain ordre de propositions auxquelles on donne le nom générique de „pont-aux-ânes." Le grade en effet n'est pas très élevé, mais l'emploi! Il n'en est pas qui exige plus d'aptitudes diverses, comme la capacité professionnelle et le tact, la bienveillance et la fermeté, la droiture et l'esprit de justice, l'assiduité et l'esprit d'ordre, enfin les facultés naturelles et les qualités acquises qui sont nécessaires à un officier dont le rôle, — spécial entre tous ceux de l'échelle hiérarchique, — est celui de *directeur, d'éducateur et de tuteur*. Au combat, dans l'ordre dispersé qui est la loi de la guerre moderne, ce rôle est aujourd'hui d'importance supérieure, car de tous les officiers d'une armée, les capitaines, particulièrement ceux de l'infanterie, — avec leurs officiers et sous-officiers, — sont les seuls qui aient sur les groupes de *soldats engagés une action immédiatement directrice, effective et personnelle*. N'est-il pas évident que le mandat des capitaines ainsi compris et pratiqué devient une *école de commandement* bien plus effective et plus féconde pour eux en enseignements et en expériences de toutes sortes, que les écoles de théorie (dont je recon-

nais d'ailleurs l'utilité) qu'on pourra instituer? C'est là que se montreront les caractères et les aptitudes qui font les ambitions légitimes et leur préparent l'avenir." Tot zoover mijn woordvoerder. Gij hebt, vertrouw ik, mijne keuze gebillijkt.

En hiermede geloof ik het vraagstuk van het onderwijs in verband met de opleiding van den officier wel niet aan alle, maar althans aan de belangrijkste zijden voldoende beschouwd te hebben uit de meest algemeene gezichtspunten. Ik wees op leemten, mogelijke gevaren, en kiemen vatbaar voor ontwikkeling. Getracht heb ik in 't licht te stellen de verschillende voorwaarden en eischen, die met elkander in een doelmatig evenwicht, in gepaste overeenstemming moeten gebracht worden. Gepoogd heb ik de hoogte van het standpunt te verdedigen, door mij begeerd, bij de vorming van den officier. Gestreefd heb ik aan te toonen, dat men niet eenzijdig en uitsluitend rekening houden moet met de onmiddellijke behoeften van het leger, maar dat ook de mensch, de maatschappij en de staat hunne rechten hebben.

Thans wil ik trachten het bewijs te leveren, dat juist door 't innemen van een hooger standpunt met een minimum kosten rechtstreeks productieve arbeid mogelijk is ook gedurende den vrede, dewijl men, door uitbreiding van het kapitaal, terzelfder tijd den rentevoet verhoogt.

Gij, Mijne Heeren, die mijne overtuiging deelt omtrent de vele en groote moeielijkheden, in de tegenwoordige omstandigheden verbonden aan eene algemeene regeling van het onderwijs ter opleiding van den officier, gij zult ook volkomen de gevaren beseffen, verbonden aan het pad, 't welk ik opga. En nochtans vraag ik niet uwe toegevendheid; veel minder wensch ik, hoe dan ook, enkel instemming. Ik vraag alleen uwe op hoogen prijs gestelde welwillende waardeering van mijne poging, als ik een greep ga doen in de verschillende combinatiën, die men op het gebied van het militair onderwijs vormen kan. Ik hoop dat gij mij *die* waardeering zult schenken, terwijl ik mij begeef op een moeielijk vaarwater, waar vele klippen zijn. Algemeene instemming wordt door mij evenmin gezocht als ver-

wacht. Ik zal alleen rondweg mijne overtuiging in een bepaalden vorm uitspreken.

Toen ik van het Bestuur dezer Vereeniging de vereeerende uitnoodiging ontving hier eene spreekbeurt te vervullen, zweefde het voornemen in mij rond een geschrift uit te geven over 't onderwerp, heden avond ter behandeling gekozen.

Als warm voorstander van dienstplicht, zag ik daarvan voor 't oogenblik gaarne af, en greep ik met hooge ingenomenheid de schoone gelegenheid aan tot u het woord te voeren, voor u mijne denkbeelden te verdedigen omtrent militaire opvoeding en onderwijs in verband met de beteekenisvolle dagen, die wij in het laatste gedeelte van deze eeuw beleven.

Tot grondslag van het stelsel, dat ik u aanstonds in hoofdtrekken schetsen zal, neem ik den tijd, die in het kader van elk militieleger gedurende den vrede beschikbaar is. Ik zal dien grondslag nader aanwijzen.

Zooals men weet moet het kader steeds compleet, liefst overcompleet zijn, als mij deze uitdrukking vergund wordt zonder aanleiding te geven tot misverstand. Dat kader is dus samengesteld met het oog op de behoeften van den oorlog. Wanneer derhalve onder de wapenen zijn alle lichtingen; wanneer bovendien de zware arbeid van den oorlog moet verricht worden gedurende een geheel jaar en langer soms, dan, doch ook dan eerst zijn noodig alle officieren, onderofficieren en korporaals, welke de organisatie aangeeft, om in den krijg elke taak goed te kunnen volbrengen.

Uit deze enkele opmerking vloeit reeds noodzakelijk voort, dat in ons leger, met zijne zwakke militie, met zijne enkele winterlichting veel tijd zwevende en derhalve, gedurende den vrede, ook beschikbaar is. Men wachte zich alleen voor de fout, om door middel van een eenvoudigen regel van drieën te bepalen den tijd, die onbenut verloren gaat. Grijpt men dien aan, dan vindt men tevens de even schoone als onmisbare gelegenheid om ieder officier, ook gedurende den vrede, eene taak toe te vertrouwen, die niet door den vorm, maar door het

wezen zelf zooveel mogelijk overeenkomt met die, welke hem in den oorlog wacht. Beter dan met eenig voorschrift wekt men zodoende 't gevoel van verantwoordelijkheid, die onmisbare voorwaarde van degelijken arbeid, zorgt men voor ontwikkeling der zelfstandigheid en van eene beleidvolle besluitvaardigheid.

Vergun mij de juistheid mijner bewering te staven door de mededeeling van een bepaald voorbeeld.

Bij het Instructie-Bataillon komt elke zes weken eene lichting ongeoeffende manschappen onder de wapenen, en elke zes weken vertrekt van daar eene lichting korporaals naar de regimenten. Gemiddeld bedraagt de tijd der opleiding tot korporaal 12 à 15 maanden. Die tijd is dus nagenoeg even lang als de tijd der eerste oefening voor den milicien. Tengevolge der meerdere ontwikkeling kan men den volontair echter verder brengen in denzelfden, soms in minder tijd.

Gemiddeld wordt per dag bij het Instructie-Bataillon gewijd twee uur aan gewoon lager school-onderwijs en bovendien een uur aan onderricht in de kennis der exercitie- en dienstreglementen. Elken dag wordt er des winters gedurende drie, des zomers gedurende drie en een half uur geëxerceerd. De Zaterdag is niet uitgezonderd, maar voor de wapenoefening wordt op dien dag slechts $1\frac{1}{2}$ uur besteed. Al die oefeningen worden, niet om beurten, maar dagelijks door alle beschikbare manschappen bijgewoond.

Verder wordt er regelmatig onderricht gegeven in het schermen, de gymnastiek en militaire oefeningen van bijzonderen aard.

Nu houde men daarbij wel in 't oog, dat ten behoeve van dat bataljon met al zijne gebouwen, zijne 600 officieren en manschappen slechts gebezigd worden 36 soldaten voor bijzondere diensten. Een gedeelte van den huishoudelijken dienst moet dus, evenals elders, verricht worden door de jongelingen zelf.

Nog deelde ik niet mede dat aan het bataljon verbonden is een uitgebreide wetenschappelijke cursus, waar alle onderwijzers gevormd worden, die noodig zijn bij het gewone school-, militair en practisch onderricht. Deze onderwijzers, door de zelfwerkende regeling van den dienst opgeleid tot onderofficier,

geven niet alleen onderricht, maar zij nemen deel aan de verschillende practische oefeningen, commandeeren eene sectie en worden tevens opgeleid tot officier. Daarenboven bevindt zich bij die inrichting van militair onderwijs en opvoeding een Hoofdcursus ter opleiding van officieren der infanterie en der militaire administratie.

Er worden bij dat bataljon opgeleid tot officier meer dan 120 leerlingen. Dat aantal overtreft verreweg de sterkte der Militaire Academie met den tweejarigen cursus, zoowel als de schoolbevolking van 't meerendeel onzer Hoogere Burgerscholen. En nu houde men wel in 't oog, dat al die leerlingen niet slechts onderwijs, maar ook verpleging genieten, d. w. z. kleeding, huisvesting en voeding ontvangen. En dit beteekent niet weinig! Onze huismoeders zullen daarvan kunnen medespreken.

En zoo voortreffelijk is er de organisatie van den arbeid, waarvan de eerste grondslagen werden gelegd door de generaals van Mulken en Engelbregt, dat geen enkel rad gemist kan worden zonder den gang van het geheel te storen. Men kan er geen enkel orgaan wegnemen zonder er iets overeenkomstigs voor in de plaats te stellen. Verzuimt men zulks dan stoort men op staanden voet de levensfunctiën van het geheele lichaam.

Een onschatbaar voordeel vindt men eindelijk in de gelegenheid, om elk officier eene in overeenstemming met zijn rang waardige taak op te dragen. De verantwoordelijkheid verhoogt de zelfstandigheid, verheft het karakter en kweekt liefde tot den arbeid en zucht tot eene nauwgezette plichtsvulling. Een eerste of tweede luitenant verricht dan ook, geheel alleen, ten behoeve van nagenoeg 600 man den geheelen inwendigen dienst, die elders door een kapitein en een groot aantal luitenants wordt verricht. Die officier is onafgebroken in de kazerne, welke hij met de reveille binnentreedt en eerst 's avonds verlaat, nadat allen ter ruste zijn en de lichten uitgedoofd.

Van nabij moet men de verrassende uitkomsten hebben gadeslagen, die zulk een maatregel van groot vertrouwen op

jonge officieren en den algemeenen geest oefent, om de opvoedende kracht te waardeeren, die in eene dergelijke dienstregeling zetelt. En nu houde men wel in 't oog, dat inweewil van den uitgebreiden, veelzijdigen werkkring van het Instructie-Bataillon, de zuiver practische vorming ook van den officier voortdurend een hoofdelement is van het geheele raderwerk, zoodat ieder steeds in staat is op het oefeningsterrein eene compagnie of een bataljon te commandeeren.

Ik vraag geene verschooning, Mijne Heeren, voor deze uitweiding. Ik kon haar niet missen. Feiten overtuigen beter dan woorden. Laat ons daarom thans een oogenblik vergelijken.

Bij een regiment infanterie, waaraan geen hoofdcursus verbonden is, doch waarvan het kader compleet is, treft men in vreedetijd gedurende den winter aan:

6 hoofdofficieren, daarentegen	bij het Instr. Bat.	1
107 subalterne officieren en daaronder:	" " "	33
25 kapiteins, commandeerende eene		
compagnie, met	" " "	4
63 luitenants, dienstdoende in de		
gelederen; voorts telt men er	" " "	14
7 adjudanten-onderofficier,	" " "	2
25 sergeanten-majoor,	" " "	8
25 fouriers,	" " "	4
134 sergeanten, en	" " "	40
200 korporaals.	" " "	48

Op het oogenblik, waarin ik dit schrijf, ontbreken bij het Instr. Bat. van de boven aangewezen sterkte 33 officieren, 2 officieren van gezondheid, en 1 adjudant-onderofficier. Daartegen zijn bij het Instr. Bat. gedetacheerd voor bijzondere diensten 22 onderofficieren, terwijl er 14 korporaals worden opgeleid tot fourier.

Bij een regiment infanterie bevinden zich gedurende den wintertijd onder de wapenen, hoogstens 900 vrijwilligers en miliciens, zoodat elke compagnie eene sterkte van 36 man zeker niet overschrijdt.

Men heeft dus voor den dienst in de gelederen gedurende den vrede ruim genomen:

1 kapitein op 36 man,

- 1 luitenant op 18 man,
- 1 onder-officier op 5 man,
- 1 korporaal op $4\frac{1}{2}$ man.

Voor den oorlog rekt men daarentegen :

- 1 kapitein op 170 man,
- 1 luitenant op 85 man,
- 1 onderofficier op 24 man,
- 1 korporaal op $21\frac{1}{4}$ man,

dus ongeveer 5 maal meer manschappen.

Nu weet ik wel, dat men mij zal tegenwerpen, dat op den staat A van Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1879 aangewezen wordt o. a. bij de infanterie een incompleet van 133 luitnants, en op den staat D een incompleet van 75 onderofficieren en 941 korporaals. Doch ik antwoord daarop onmiddellijk, dat ik het militie-kader niet in rekening bracht en dat — men lette wel op — het incompleet, gedurende den oorlog, minstens in dezelfde mate als gedurende den vrede zal blijven bestaan.

Neemt men bij het Instructie-Bataillon insgelijks alleen 't kader bestemd voor den algemeenen, compagnies en inwendigen dienst, dan vindt men er, als dat Bataillon voltallig is:

- 1 kapitein op 125 man,
- 1 luitenant op 36 man,
- 1 onderofficier op 10 man,
- 1 korporaal op 10 man.

Tegenwoordig bedraagt de sterkte slechts 44 man minder dan de organieke sterkte. Op dit oogenblik is de verhouding van het kader tot de manschappen dus eenigszins grooter. Dit neemt niet weg, dat de normale verhouding elk oogenblik kan bereikt worden.

Ik heb bovendien trouwens ook de uitkomsten van 't geen ik bedoel slechts van verre door cijfers willen toelichten en niet begrooten. Ik weet verder dat er zelfs reeds gearheid wordt in de aangewezen richting. Dit neemt echter niet weg, dat gedurende den vrede in het leger nog eene ontzettende hoeveelheid tijd zwevende en dus ook beschikbaar is. Nogmaals: men late slechts elke volledige begrooting, elke berekening met behulp van theoretische evenredigheden rusten. In

bijzonderheden af te dalen, daarvoor is 't hier thans evenmin de plaats als het oogenblik. Ook zal ik niet wijzen op de midelen, herhaalde malen beproefd om dien vrijen tijd nuttig aan te wenden.

Bij het stelsel, aanstonds aan uwe aandacht te onderwerpen, zal het mijn streven zijn, den hier gevonden tijd, gedurende den winter in 't leger voorhanden, zooveel mogelijk te verzamelen, te organiseeren en om te zetten in rentegevenden arbeid tot bevordering der materiële en morele welvaart van den officier, ten bate van het leger en tot verhooging van den intellectueelen en moreelen nationalen rijkdom.

Ofschoon 't niet onvoorwaardelijk noodzakelijk is, zal men de meeste vruchten plukken van het stelstel 't welk ik bespreken ga, als men de divisien van het veldleger zooveel mogelijk concentreert in weinige doch groote garnizoenen, met kazernen voor slechts ééne lichting, met een schoolgebouw, waarin bovendien ééne, hoogstens anderhalve lichting kan worden gehuisvest, en zulk een dislocatie doet gepaard gaan met ruime detachering van officieren bij instellingen van militair onderwijs, bij voorkeur in het garnizoen van den officier. Bij die detachering moet intusschen voortdurend de band met het leger zoo eng mogelijk worden onderhouden. Ik zal dit alles later meer in bijzonderheden uitwerken. Na deze korte aanwijzing, hier noodzakelijk, keer ik tot de hoofdzaak terug.

Bij elke opleiding, welke de vorming beoogt, noodig tot uitoefening van een bepaald ambt, dus ook bij de opleiding van den officier, moet men twee tijdperken wel onderscheiden.

In het eerste tijdperk wordt de mensch algemeen ontwikkeld, de bodem wordt vruchtbaar gemaakt, om in het tweede tijdperk aan den ontwikkelden aanleg eene bepaalde richting te geven, om dan in de voren het zaad uit te strooien van het graan, dat men oogsten wil.

Het eerste tijdperk omvat de algemeene, het tweede de bijzondere vak-opleiding. Met opzet bezigde ik het woord algemeen, want ik wensch juist voor den officier eene volledige, harmonische ontwikkeling, ruim genoeg om daarin op te nemen

de voorbereiding tot beoefening en uitoefening van het meer bijzondere. Onder alle opzichten mag het aanbevelenswaard heeten, aan de inrichtingen van openbaar staats- en bijzonder onderwijs de algemeene vorming te vertrouwen ook van den aanstaanden officier, en hem in dit opzicht gelijk te stellen met het meerendeel der overige landsambtenaren, die ook regeeren, bevelen en gehoorzamen.

Na hetgeen ik omtrent de kazerneering op jeugdigen leeftijd heb gezegd, zal ik mij van eene verdere toelichting daaromtrent ontslagen kunnen rekenen. Ik acht evenwel om verschillende redenen het juiste oogenblik nog niet aangebroken, om het onderwijs van het eerste tijdperk *geheel* over te brengen naar de scholen van middelbaar onderwijs. Men moet den feitelijken toestand in rekening brengen, anders wordt ook hier het betere de vijand van het goede.

Mijn hoofdbezwaar vindt gij in de zwakte van het bevolkingsvermogen der vijfde klassen van onze Hoogere Burgerscholen. Voorts acht ik van die scholen de leerstof te uitgebreid of den leertijd te beperkt. Daarenboven is de leerplaats voor velen onbereikbaar.

Eindelijk vergete men niet, dat er reeds verscheidene knapen zijn die 't ouderlijk toezicht verloren, 't zij door sterfgeval, 't zij door 't verblijf van velen onzer staatsambtenaren en overige burgers in de Overzeesche gewesten. De Staat moet ook dit niet uit het oog verliezen.

Zoo gewenscht als ik de algemeene opleiding in de burgermaatschappij, en bij voorkeur in de ouderlijke woning acht, zoo noodzakelijk acht ik het, de militaire vorming van den officier in het leger zelf te doen plaats vinden.

Oefenplicht zonder dienstplicht is reeds daarom alleen onmogelijk, dewijl het *dienen* een element is der *oefening*. Het verblijf in het leger is derhalve volkomen onmisbaar. Alleen aan boord van het schip op den vollen oceaan is de vorming mogelijk van den stuurman. Hij moet het roer zelf in handen gevoeld hebben.

Oefening buiten de gelederen is daarom vooral voor den officier, steeds zeer onvolledig.

Op grond van de voorgaande beschouwingen acht ik voor de *algemeene* opleiding de volgende grondslagen noodzakelijk.

1. Aansluiting bij het lager onderwijs, zoowel als bij de drie hoogste klassen der Hoogere Burgerscholen.

2. Beperking der kazerneering binnen de engst mogelijke grenzen, met verstrooing der kweekelingen overeenkomstig leeftijd en kennis.

3. Beperking der eischen van toelating bij den aanvang der vakstudiën.

4. Uitbreiding der eenvormige opleiding in den kring van elk wapen.

5. Nuttige aanwending van het productief vermogen der kweekelingen boven de 18 jaar.

Ik zal trachten u de wijze uiteen te zetten, waarop aan deze schijnbaar soms meer of min tegenstrijdige eischen kan voldaan worden.

Terwille van de duidelijkheid zal ik beginnen met eene korte schets van het geheel, om daarna de samenstellende raderen meer in 't bijzonder te beschouwen.

Ten behoeve van het vakonderwijs acht ik noodig twee Militaire scholen: de eene te Delft en de andere te Leiden, in verband de eerste met de Polytechnische school, de tweede met de Leidsche Hoogeschool, beide met de scholen ter opleiding van Oostindische ambtenaren.

Op deze scholen kunnen de kweekelingen toegelaten worden, uiterlijk op hun 21^e jaar. Een minimum van leeftijd te stellen acht ik onnoodig. De leerlingen zijn gekantonneerd, niet gekazerneerd. Het toelatingsexamen komt ongeveer overeen met het eindexamen der H. B. scholen met vijfjarigen cursus. Het aantal vakken is echter minder.

De cursus voor alle wapens duurt vier jaar. Het schooljaar strekt zich uit van 15 September tot 15 Mei. Het 1^e jaar vangt echter aan op 1 October, het laatste eindigt op 30 April. Van 15 Mei tot 15 September doen de leerlingen dienst in de verschillende rangen van het leger. Het onderwijs omvat het vakonderwijs in den ruimsten zin des woords met inbegrip tevens van die vakken, welke aan de H. B. scholen met 5 jarigen cursus niet onderwezen worden.

De verhouding der Militaire scholen tot de Hoogere Burgerscholen is dus ongeveer dezelfde als die van de Polytechnische school. Dit geeft haar standpunt met juistheid aan.

Alle aanstaande officieren, vanwaar ook herkomstig, worden aan de beide Militaire scholen gevormd. Het zoogenaamd wetenschappelijk onderwijs bij de korpsen vervalt dus geheel.

Eindelijk is het onderwijs aan de Militaire scholen zoodanig ingericht, dat het onmiddellijk aansluit bij het Hooger Militair onderwijs der Militaire Academie, gevestigd te 's Gravenhage, doch verbonden met de Militaire scholen te Delft en te Leiden. De voorbereiding tot de Militaire scholen kan geschieden aan de Hoogere Burgerscholen, aan de Gymnasia en in het leger.

Het algemeen onderwijs geheel over te laten aan de inrichtingen van middelbaar en voorbereidend universitair onderwijs is, gelijk ik reeds zeide, op dit oogenblik nog onmogelijk en ondoelmatig. De ondervinding leert het. Er moet dus naar middelen worden omgezien, welke daarmede rekening houden. Raadpleegt men de Regeeringsverslagen betreffende den staat van het onderwijs, dan blijkt dat in December 1876 in al onze 52 H. B. S., waarvan 1 met zes-, 31 met vijf-, 3 met vier-, 17 met driejarige cursus, zich bevonden: 1310 in de eerste, 903 in de tweede, 685 leerlingen in derde, tegenover 376 leerlingen in de vierde en 251 leerlingen in de vijfde klasse, of 37, 26, 19, 11 en 7%.

Zulks toont welsprekend aan, dat het voedingsvermogen onzer vijfde klassen te zwak is voor de Militaire scholen.

Al mag men aannemen, dat de bloem van Neerlands jongelingschap zich in den tegenwoordigen tijd te zelden wendt naar het leger, aan de andere zijde is 't onweerlegbaar aangetoond, dat in mindere mate de dalende vooruitzichten van den officier, dan wel de wanverhouding tusschen de 3^e en 4^e klasse onzer H. B. S. de ziektebron was van het teringproces der Militaire Academie. Met het oog daarop acht ik het noodzakelijk in de eerste plaats de opleiding in de 4^e en de 5^e klasse der H. B. S. en aan de Gymnasia voorloopig krachtig te steunen door beurzen en premiën. De stof, welke men ook met deze middelen niet bekomt, zou ik willen vormen aan eene Cadettenschool te

Breda met driejarigen cursus en twee Adspirant-cadetten scholen, de eene te Kampen, verbonden aan het Instructie-Bataillon, de andere te Haarlem, zelfstandig. In het geheel acht ik dus, bij eene aanzienlijke uitbreiding van den leertijd onder militair toezicht noodig, behalve de school te Kampen, slechts vier scholen ter opleiding van al onze officieren zoowel bij het leger hier te lande als in onze Overzeesche gewesten. In later tijd zal dit aantal tot drie kunnen beperkt worden. Vergun mij, dat ik u eene korte beschrijving geef van de wijze, waarop de verschillende genoemde scholen mij voor den geest staan. Ik begin met *de Cadettenschool te Breda*.

De grondslagen, waarop deze rust, zijn de volgende:

Driejarige cursus.

Jaarlijksche toelating in het 1^e of 2^e jaar.

Het 1^e jaar vangt aan op 1 September, het 3^e eindigt op 30 April. Het schooljaar duurt van 1 September tot 1 Juli. De cadetten ouder dan 18 jaar doen jaarlijks gedurende eene maand dienst in het leger, en wel de eene helft gedurende de maand Juli, de andere gedurende de maand Augustus.

De voorwaarden van toelating zijn:

Minimum leeftijd van 15, maximum leeftijd van 17 jaar.

Voor de toelating in het 1^e jaar de kennis van:

de rekenkunde in haar vollen omvang,

de beginselen der stel- en meetkunde,

de aardrijkskunde,

de oude en de middelgeschiedenis, de geschiedenis des vaderlands daaronder begrepen,

de Fransche taal,

de beginselen der Hoogduitsche of der Engelsche taal.

Het onderwijs omvat alle vakken, welke onderwezen worden aan eene Hoogere Burgerschool met vijfjarigen cursus, en waarvan de kennis gevorderd wordt tot bekoming van het getuigschrift, 't welk na een voldoende eindexamen wordt uitgereikt.

Bovendien wordt aan de cadetten-school onderwezen:

a. De beginselen der Maleische taal.

b. De meest eenvoudige beginselen der tactiek, versterkingskunst en wapenleer.

c. De reglementen en voorschriften, waarvan de kennis voor den onderofficier wordt gevorderd.

d. Het exerceeren en overige gymnastische oefeningen.

De cadetten zijn niet verplicht het onderwijs bij te wonen in alle vakken. Het leerplan wordt echter samengesteld zoodanig, dat ieder desverkiezende het onderwijs met uitzondering der Engelsche, Hoogduitsche en Maleische taal volledig kan volgen.

De bijzondere letterkunde van elke taal kan vervangen worden door het lezen van eenige der beste voortbrengselen van de nieuwere Fransche, Duitsche en Engelsche letterkunde.

De vakken, die vrijwillig kunnen bijgewoond worden, zijn, voor allen:

de beginselen der cosmographie, der technologie en der Engelsche of der Hoogduitsche taal;

voor de cadetten der infanterie, der cavalerie en der administratie: de beginselen der theoretische en toegepaste mechanica en van de kennis der werktuigen;

voor de cadetten der infanterie, cavalerie, artillerie en genie: de beginselen der handelswetenschappen, daaronder die der warenkennis en het boekhouden.

Het eindexamen strekt zich uit over alle vakken, waarin de cadetten verplicht onderwijs hebben genoten. Het wordt in de 2^e helft der maand April, en, even als alle eindexamens, *in het openbaar* afgenomen. Dit geschiedt door de leeraars der Cadettenschool ten overstaan eener algemeene commissie van examen voor het leger. Deze is samengesteld uit een voorzitter en uit zes leden, waarvan elke twee jaar twee leden vervangen worden.

Zij, die voldaan hebben aan het eindexamen, ontvangen een getuigschrift, dat gelijke aanspraken waarborgt als de getuigschriften bedoeld bij de artt. 57 en 59 der Wet tot regeling van het middelbaar onderwijs.

De cadetten, die voldaan hebben, worden geplaatst als onderofficier bij het leger, elk, zooveel mogelijk, bij het wapen, waartoe hij wenscht te worden opgeleid. Zij gaan eene dienstverbintenis aan voor twee jaar langer dan het tijdperk der opleiding bij de Militaire school. Van 1 Mei tot 1 October

doen zij dienst bij het leger, doch hebben vergunning, desverkiezende, buiten de kazerne te wonen.

De verwijdering van de school kan met een niet eervol, gewoon of eervol ontslag verbonden worden. Het eervol ontslag kan gepaard gaan met eene overplaatsing bij het leger, de schutterij of met eene schadeloosstelling aan den Staat. Dit ontslag ontheft evenwel nimmer noch van militie- noch schutterplicht.

Het gewoon ontslag wordt gegeven wegens onvoldoenden aanleg op het einde van het eerste verblijfjaar en verder wegens het verblijf in dezelfde klasse langer dan twee jaar, en bovendien wegens het bereiken van zulk een leeftijd, waardoor de ouderdom van 21 jaar zou overschreden worden bij de intrede van het derde studiejaar.

Het niet eervol ontslag is de straf voor eene oneerlijke daad.

Behalve de Cadettenschool te Breda, acht ik, met het oog op bestaande toestanden, voorloopig noodig de beide reeds genoemde *Adspirant-cadettenscholen* met tweejarigen cursus. De toelating geschiedt jaarlijks in het 1^e of 2^e studiejaar.

Het 1^e jaar vangt aan op 1 September, het 2^e jaar eindigt op 30 April.

De voorwaarden van toelating zijn:

Minimum leeftijd van 15 jaar,

maximum leeftijd van 16 jaar;

benevens kennis van:

de beginselen der wiskunde,

de aardrijkskunde,

de vaderlandsche geschiedenis,

de Nederlandsche taal,

de beginselen der Fransche taal.

Het onderwijs betreft:

de reken-, stel en meetkunde,

de aardrijkskunde,

de oude- en middelgeschiedenis,

de Fransche taal,

de Hoogduitsche taal,

de Engelsche taal,

de beginselen van de kennis der natuur,
 de reglementen en voorschriften, waarvan de kennis van den
 korporaal wordt gevorderd,
 de eerste beginselen van het infanterie-gevecht,
 het exerceeren en de verdere gymnastische oefeningen.

Het examen voor de Cadetten- en de Adspirant-cadettenschool
 kan gelijktijdig worden afgelegd en vangt aan jaarlijks op den
 1^{en} Maandag der maand Mei.

De leerlingen der Adspirant-cadettenschool, die aan het eind-
 examen dier school voldaan hebben, gaan eene dienstverbin-
 tenis aan voor den tijd van acht jaar. Zij, die den 17jarigen
 leeftijd volbracht hebben, doen tot 1 Augustus dienst bij het
 leger, 'tzij als vrijwilliger, 'tzij als korporaal. Zij worden af-
 zonderlijk gehuisvest en nemen deel aan de onderofficiers-menage.
 De kosten daarvan komen voor rekening der school. Die deta-
 cheering kan plaats vinden bij het Instructie-Bataillon. De ver-
 wijdering van de school vindt plaats onder gelijksoortige bepalingen
 als bij de cadettenschool is aangewezen.

Bij het toekennen van een militairen graad op de beide scholen,
 komen vooral niet uitsluitend de kennis, maar in de eerste
 plaats de algemeene ontwikkeling en het karakter in aanmerking.

Voor alle inrichtingen van militair onderwijs stel ik per week
 een maximum van 28 lesuren op 15 uur eigen oefening, en een
 minimum van 12 uur gymnastische oefeningen en spelen, het
 exerceeren en de militaire wandelingen daaronder begrepen.

Twee plaatsen van voorbereidend onderwijs, krachtig gesteund
 door het beurzen- en premiënstelsel, met opleiding aan de
 Hoogere Burgerscholen en de Gymnasia, acht ik voldoende tot
 voeding der Militaire scholen. Trouwens, wanneer de ruimte
 ontbreekt, kan men in dezelfde plaats de gebouwen behorende
 tot eene bepaalde inrichting vermenigvuldigen, mits men alle
 slechts niet onder één dak brenge.

Daardoor wordt, met uitmuntende personen, die in de hun
 toevertrouwde zaak leven, het toezicht eenvoudig. Hetgeen
 de militaire paedagogie in dit opzicht vraagt, eischt tevens
 de hygiëne. Eene verstandige oeconomie sluit zich daarbij

aan. Plaatst de zuinigheid groote hooge gebouwen, dan bedriegt zij de wijsheid. Die groote, hoog opgetrokken blokken missen alle marktwaarde. Het zijn onverplaatsbare citadellen, die niet veroorloven, rekening te houden met het tij. De Staat is steeds afhankelijk van de Gemeente, die groote voordeelen geniet. Bouwt men ruimer en lager, dan kost het terrein meer, de bouw zelf minder en de Gemeente wordt afhankelijk van den Staat, die elk oogenblik zijne gebouwen voordelig van de hand kan doen, en met de koopsom tevens de registratierechten ontvangt.

Alvorens tot de vakscholen over te gaan, moet ik nog een oogenblik bij de scholen van algemeen onderwijs vertoeven. Voor de kweekelingen der Cadetten-school, zoowel als voor hen, die in 't genot van beurzen zijn gesteld, moet men aan de Militaire scholen een bepaald aantal plaatsen beschikbaar stellen. Dit gebiedt de billijkheid, zoowel als het staatsbelang.

De overblijvende plaatsen kan men toegankelijk stellen voor allen, die in 't bezit zijn van een getuigschrift, waaruit blijkt dat voldaan is aan het eindexamen van een Gymnasium met zesjarigen cursus, of van eene Hoogere Burgerschool met vijfjarigen cursus, of aan het daarmede overeenkomende examen A. (Zie de Wet M. O. art. 59). Zij, die het verlangen, kunnen met de cadetten het toelatings-examen afleggen tot de Militaire school. Met het stelsel hier besproken, heeft men steeds de kranen in handen der aanvoerbuizen naar de Milit. scholen. Men kan daarom van elke soort juist zooveel bekomen als men begeert of noodig heeft. In 't vervolg zal dit nog duidelijker worden. Hier wensch ik alleen op te merken, dat ik op ruime schaal vertegenwoordigd wensch te zien de burger-adspiranten, en daaronder zij, die deelnamen aan 't eind-examen der Cadettenschool, of wel het Gymnasium bezochten. Het zou gewis een verblijdend teeken des tijds zijn, wanneer het aantal burger-adspiranten grooter werd dan het groot aantal plaatsen, 't welk ik hun toedenk.

Nog meer stof tot vreugde zou het mij schenken, indien ook in 't leger een grooter gedeelte van den room kwam, die thans grootendeels naar elders vloeit. Dan, doch ook dan eerst acht ik het oogenblik gekomen om aan den ingang

der Militaire school de mededinging in 't leven te roepen. Vóór dien tijd moet men voor 't officierskorps niemand afwijzen, die den vijfjarigen cursus eener H. B. S. volledig gevolgd heeft en genoegzaam is ontwikkeld om het eind-examen af te leggen. Ik weet wel, dat ditzelfde punt ter sprake is gebracht in 1869, tijdens de behandeling der Wet betreffende de Militaire Academie. De minister Thorbecke heeft toen o. a. 't volgende gesproken: „Bij al mijne gehechtheid aan de Hoogere Burgerschool, bij al de hooge verwachting, die ik van hare toekomst koester, wensch ik toch de uitkomsten dier provinciale examens nog eenige jaren na te gaan, alvorens daarop de toelating tot de Militaire Academie te gronden.” En vervolgde de minister: „Kan dit later, dan zal wellicht kunnen geschieden, wat nu nog te vroegtijdig kon zijn.”

Sedert zijn weldra tien jaar verlopen. En al leerde de onderzinking, dat verschillende aspiranten zich weinig thuis gevoelden op de examenbank, toch vergete men niet dat men door de afwijzing een nog zeer bruikbaar element doorgaans verliest.

In de plaats van den afgewezene — het aantal moet compleet zijn — komt langs eene andere deur een ander binnen van minder gehalte en minder ontwikkeling; of wel de persoon, dien men afwijst, komt, zooals ik reeds vroeger zeide, langs een omweg, minder goed ontwikkeld, tot zijn doel. De landman, die bij gebrek aan runderen en overvloed van gras, zijn schraalste vee naar de magerste weide brengt, hij verspilt dubbel: zijn hooi en de welvaart van zijn veestapel. Is het wonder, dat onder dergelijke omstandigheden, waarbij bovendien de veiligste, gemakkelijkste en goedkoopste weg naar den officiersrang aan gindsche zijde lag van Breda's Kasteel, dat daardoor de eerste wet, betreffende de Militaire Academie, vallen moest? Zoo lang geheel het militair onderwijs — 't blijkt o. a. hieruit zonneklaar — niet geregeld wordt bij de wet, is eene gedeeltelijke wettelijke regeling even onvolkomen als onvoldoende. Men sluit de voordeur aan den openbaren weg, maar laat de achterdeur wijd open.

Thans nog een enkel woord over de macht der bijzondere middelen, gelegen binnen de grenzen van dit onderwerp, en

bestemd om eene ruime hoeveelheid stof van degelijk gehalte te voeren naar de Militaire scholen. In de eerste plaats dus een woord over de Cadettenschool zelve, die aan goede leerlingen van het openbaar en bijzonder onderwijs eene krachtige, behulpzame hand biedt. Verder houde men wel in 't oog, dat, volgens het ontworpen stelsel, van de leerlingen der Militaire scholen, nagenoeg allen, en van de Cadettenschool een groot deel, onder dan 18 jaar zijn, en dus niet uitsluitend onderwijs ontvangen, maar tevens dienst doen in het leger. Ten allen tijde zijn zij verder ter beschikking van den staat, die hen bij eene mobilisatie en uitbrekenden oorlog in mindering brengen kan van het benoodigde kader beneden en zelfs in den rang van officier. In de militaire huishouding vormen zij van den aanvang af een winstgevend kapitaal, 't zij als vrijwilliger, als korporaal, als vaandrig, als reserve-officier. Zij dragen dus al dadelijk krachtig bij tot aanvulling van het kader met zeer degelijke grondstof.

Elk burger-adspirant, die onder de voorgaande bepaling tot de Militaire school wordt toegelaten, is dus voor 't leger eene groote winst, ook zelfs wanneer hij daarin slechts vijf jaar blijft in actieven dienst, en vervolgens overgaat bij de reserve of de schutterij.

Zulk een aspirant heeft geene beurs genoten, noch eene opleiding van de Militaire school. Is het reeds daarom niet billijk en doeltreffend om aan de besten hunner de kosten, die zij den staat bespaarden te vergoeden? Valt hier, 't geen de billijkheid eischt, niet samen met het welbegrepen eigenbelang van den staat zelf, als deze eene premie uitlooft voor een aantal burger-adspiranten, die tot de Militaire school worden toegelaten? Volgens de Staatsbegrooting voor het jaar 1879 kost elk cadet, zonder aftrek der jaarlijksche bijdrage, den Staat 's jaars 1366 gulden. Deze som, waaronder zelfs niet begrepen is de rente van de gebouwen en van de doode leerkrachten, zooals de boekerij, het natuurkundig kabinet, enz. enz., wordt voor elk cadet bestemd, voor den dienst in de Overzeesche Bezittingen, overgebracht op het Iste Hoofdstuk der begrooting voor Nederlandsch Indië. In drie jaar kost de opleiding van ieder cadet dus ruim f 4000, of meer

dan f 3000, als men de jaarlijksche bijdrage op f 300 stelt. Dit komt mij echter niet wenschelijk voor. Ik pleit niet, daarom merk ik hier op dat, als men eenmaal eene school met een bepaald aantal leerlingen heeft, elk leerling meer den productieprij niet stijgen doet met het gemiddeld bedrag van de kosten per hoofd. Bij het toenemen der schoolbevolking neemt ook het totaal bedrag der uitgaven toe, doch het gemiddeld bedrag daalt. Die som van f 1366 stelt echter in een helder daglicht de kosten, waarin men vervalt, indien men bij de werwing den ouderdom der dienstneming laat dalen. Men gebruikt dan inderdaad, terwijl men schijnt te bezuinigen, op onnatuurlijke wijze eenen schat, dien men beter had kunnen besteden. Men gebruikt het geld niet op de meest productieve wijze. Thans valt er zeker licht genoeg op de financiële redenen, waarom ik, in plaats van f 1400 voor ieder Cadet in 't eerste en 't tweede jaar te besteden, de voorkeur geven zou aan de volledige invoering van jaarlijksche beurzen van 6 à 800 gulden, met solide borgstelling. Aan 't genot dier beurzen zou men tevens de verplichting kunnen verbinden tot oefening in den wapenhandel. Dit denkbeeld kan men wederom in zeer verschillende vormen gieten. Om dezelfde redenen geloof ik, dat men vooreerst, zolang de lust tot militairen dienst bij ons volk nog kwijnt, met wijs beleid te werk gaat, als men een zeker aantal premiën uitlooft, bv. van f 2000 tot f 3000, ten einde het bezoek der Militaire Scholen aan te moedigen, terwijl men tevens het bezoek van de 4^e en de 5^e klassen der Hoogere Burgerscholen steunt. Deze som wilde ik voor minderjarige weezen op het Grootboek laten inschrijven, en voor alle overigen uitbetalen aan de ouders van de leerlingen der Militaire Scholen bij de benoeming der vaandrigs tot officier. Men krijgt langs dezen weg, door de aantrekkingskracht eener nobele gedachte, in 't leger een aantal jongelieden, bij hunne studiën gedreven tot ijver en zedelijkheid door eene der edelste drijfveeren. Mij dunkt, tot groot financieel en moreel voordeel van den staat, zou met dit beurzen- en premiënstelsel de mededinging voor de Militaire Scholen spoedig een aanvang nemen en minstens eene der Adspirant-Cadettenscholen kunnen verdwijnen. Doch ik wil den tijd niet vooruitsnellen,

en thans verder het overige gedeelte der opleiding bespreken.

Zooals ik zeide, wensch ik hen, die aan het toelatingsexamen tot de Militaire School voldeden, met 1 Mei te detachceeren bij het leger, — de cadetten als onderofficier bij een der korpsen. De burger-adspiranten, welke aan het eindexamen der cadets voldeden, kunnen gedetacheerd worden bij het Instructie-Bataillon te Kampen, of bij de Artillerie-Instructie-Compagnie te Schoonhoven. Deze klasse van kweekelingen vindt daardoor gelegenheid, om in het tijdvak tusschen 1 Mei en 1 October opgeleid te worden tot korporaal.

De leerlingen eindelijk, die zich met een getuigschrift van een voldoende eindexamen van eene Hoogere Burgerschool met 5-, of van een Gymnasium met 6-jarigen cursus aanmelden, wensch ik zoo spoedig mogelijk te veeren naar de Militaire School. De opvoedkunde beveelt in dit opzicht aan, wat de genezing der kaderziekte gebiedt. Daarom zal men zich moeten vergenoegen, dezen adspiranten bij het Instructie-Bataillon eenen voorbereidenden cursus te geven van twee maanden, nl. gedurende Augustus en September. Die tijd is voldoende om, genoegzaam bedreven in het werktuiglijk exerceeren en met eenige kennis der exercitie- en dienstrelementen, doch zonder graad, geplaatst te worden aan de Militaire School.

Eerst aan de Militaire School zal men dienen over te gaan tot eene scheiding der leerlingen overeenkomstig het wapen of het dienstvak, waartoe zij opgeleid worden. Van zelf rijst hier de vraag op, of het niet wenschelijk mag heeten, daarbij de verdeeling van den arbeid zoo nauw mogelijk in overeenstemming te brengen met de behoeften van den aanstaanden werkring. Vooral bij de opleiding van den artillerie-officier vermeen ik, dat het wenschelijk is eene lijn te trekken tusschen hen, die het materieel vervaardigen, en hen, die het zullen gebruiken. Men behoeft geen pianofabrikant te zijn om een uitstekend pianist te wezen, en een voortreffelijk schilder kan men worden, al leert men noch dassenhaar bereiden noch penseelen vervaardigen. Bij de artillerie staat bovendien de consument, om mij eens van dat woord te bedienen, tot den producent in eene geheel andere meer belangelooze verhouding dan in het burger-

leven, waar zij doorgaans niet naast, maar tegenover elkander staan als kooper en verkooper. Men heeft wel eens beweerd, dat de infanterie hare patronen moest vervaardigen. Ik deel dit oordeel geenszins. Een infanterist, die patronen maakt, wordt artillerist, even zeker als de heer Jourdain prosateur. Trouwens, niemand heeft ooit beweerd dat de infanterie b. v. hare schoenen, sabels of geweren moest vervaardigen. Nu ligt het niet in mijne bedoeling te beweren, dat er geenerlei verband bestaan mag tusschen den consument en den producent in de militaire huishouding. Integendeel, maar tegenwoordig is het onmogelijk, en doorgaans ook onnoodig, het geheel grondig te kennen. De beide belangrijke hoofddeelen van dat geheel lijden, als men den omvangrijken inhoud van het onderwijs niet gelijkmatig verdeelt. Daarom vermeen ik, dat het doelmatig geacht mag worden in de artillerie het zwaartepunt der vakstudie te brengen:

óf naar de militaire technologie;

óf naar den vestingoorlog, met de geschiedenis van den vestingbouw en den belegeringsstrijd;

óf naar de tactiek met de krijgsgeschiedenis.

Zelfs al brengt men in het personeel geene bepaalde scheiding, acht ik 't nuttig deze verdeeling, die anders gedurende de ambtsbekleeding plaats vindt, naar de Militaire School te verplaatsen. Met het oog op de natuur van den mensch, en dus ook van ons volk, geloof ik, dat men bij de aangewezen scheiding goed en billijk tevens handelt, wanneer men den wedstrijd prikkelt door de bezoldiging van den producent steeds eenigermate, ik zeg niet volkomen, maar eenigermate, in evenredigheid te brengen met den arbeid. Doch dit zijn ondergeschikte zaken.

Ik kan thans overgaan tot eene meer uitvoerige schets der Militaire Scholen. Zooals ik zeide, acht ik noodig twee Militaire Scholen.

De *Militaire School te Leiden* is bestemd voor de infanterie, de cavalerie en de artillerie hier te lande; de *Militaire School te Delft* voor de artillerie, de genie en de militaire administratie hier te lande en in de koloniën. Zoolang er gebrek aan stof is, blijft het aantal plaatsen onbepaald en staan de Militaire Scholen open voor de verschillende klassen van adspiranten vroeger aangewezen. Is in de behoefte voorzien,

dan, doch ook dan eerst acht ik 't oogenblik aangebroken een bepaald aantal plaatsen open te houden voor de cadetten en de kweekelingen met beurzen. De premiën vervallen natuurlijk, zoodra de stroom in de gewenschte bedding is gevoerd. Ik acht het niet wenschelijk spoedig tot zulk eene beperking over te gaan van het aantal plaatsen, want, zooals reeds werd opgemerkt, de leerlingen der Militaire Scholen vormen geen dood kapitaal. Zij komen in mindering gedeeltelijk van het officierskader en verder van het onderofficierskader, waarvoor zij kostbare stof opleveren.

Een minimum van leeftijd voor de toelating te stellen is onnoodig. Dat minimum regelt zich van zelf door de vereischte kennis. Alleen de bekwaamheid, waarvan de kennis een factor is, sluit de poort open, teneinde niet noodeloos enkele uitstekende koppen op te houden. Wel daarentegen acht ik het aanbevelenswaard geene leerlingen aan te nemen, die den vollen leeftijd van 22 jaar hebben bereikt.

De verwijdering vindt plaats, behalve wegens onzedelijk gedrag en de overige gewone redenen :

1. na langer verblijf dan twee jaar in dezelfde klasse;
2. bij 't bereiken van zulk een ouderdom, tengevolge waarvan men het laatste studiejaar minstens op 26-jarigen leeftijd zou intreden.

De verwijdering kan gepaard gaan met een oneervol, gewoon of eervol ontslag uit den dienst. Voorts komen bij verwijdering in overweging: restitutie der opleidingskosten; overplaatsing in het leger; plaatsing in eene bijzondere landsbetrekking. Eindelijk kan de verplichting worden opgelegd tot het aannemen van een graad of rang bij de schutterij voor een bepaald aantal jaren. Wenschelijk acht ik het, daarbij de grenzen zoo ruim mogelijk te stellen, en den band met het leger te onderhouden door oproeping bij de najaarsoefeningen.

Thans komt het onderwijs aan de beurt. De cursus duurt voor alle leerlingen vier jaar, en is verdeeld in twee tijdperken, elk van twee jaar. Aan het einde van het tweede jaar legt men het vaandrigsexamen af; aan het einde van het vierde jaar het officiers-examen.

Het onderwijs omvat voor de onderofficieren der infan-

terie h. t. l., dus gedurende de twee eerste studie jaren:

1. de eerste beginselen der beschrijvende en der analytische wiskunde;
2. de grondbeginselen van het staatsrecht, de staathuishoudkunde en de statistiek;
3. de geschiedenis des vaderlands, met inbegrip der geschiedenis van het Nederlandsche staatsbestuur en de Nederlandsche taal- en letterkunde;
4. de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche taal- en letterkunde;
5. de natuurkunde van den mensch, de gezondheidsleer, met de eerste beginselen der genees- en heilkunde; (1)
6. de tactiek;
7. de veldversterkingskunst;
8. de militaire reglementen en voorschriften;
9. het lijn- en handteekenen;
10. het exerceeren, de gymnastiek en de verdere practische oefeningen.

Voor de vaandrighs der infanterie h.t.l., dus gedurende de twee laatste jaren, omvat het onderwijs:

1. de tactiek;
2. de strategie en de krijgsgeschiedenis;
3. de beginselen der artillerie;
4. de versterkingskunst;
5. de militaire aardrijkskunde en de statistiek;
6. de beginselen der geodesie;
7. het volkenrecht;
8. het militair recht;
9. de militaire administratie;
10. de militaire wetten, reglementen en voorschriften;
11. het hand- en topographisch teekenen;
12. het exerceeren, paardrijden, de gymnastiek, practische oefeningen in verbandleer, heilkunde, enz.

(1) In 't algemeen acht ik voor ieder officier, die met een groot personeel veelvuldig in aanraking komt, de anthropologie, nl. de natuur- met de zielkunde van den mensch, even noodzakelijk als de paardenkennis en de africhtingskunst voor den cavalierist. Elk ontwikkeld slavenhandelaar beseft dit reeds. Thans draagt menig een meer zorg voor zijn zakuurwerk dan voor 't eigen lichaam!

Voor de opleiding der officieren van het wapen der infanterie in de Koloniën, omvat het onderwijs dezelfde vakken, behoudens de volgende uitzonderingen:

1. de wiskunde wordt vervangen door de botanie, de zoölogie en de geologie;
2. de Hoogduitsche taal door de Maleische of de Javaansche taal, ter keuze van den belanghebbende;
3. de strategie en de krijgsgeschiedenis, de duurzame versterkingskunst en de militaire aardrijkskunde, door de Indische krijgsgeschiedenis, de Indische militaire bouwkunde, de land- en volkenkunde van den Oostindischen Archipel, de beginselen van het staatsrecht, en de inrichting van 's Rijks koloniën en Overzeesche bezittingen.

De opleiding van de officieren der cavalerie komt overeen met die der infanterie, doch met uitzondering, dat het onderwijs in de wiskunde vervangen wordt door de paardenkennis en de theoretische en practische rij- en africhtingskunst.

De onderofficieren der artillerie ontvangen onderricht in:

1. de beschrijvende meetkunde;
2. de bolvormige driehoeksmeting;
3. de hoogere stelkunde;
4. de analytische meetkunde;
5. de differentiaal- en de integraalrekening;
6. de toegepaste natuur- en scheikunde;
7. de tactiek;
8. de beginselen der artilleriewetenschap;
9. de beginselen der veldversterkingskunst;
10. de militaire reglementen en voorschriften;
11. de natuurkunde van den mensch en het paard;
12. het lijn- en handteekenen;
13. het exerceeren, de gymnastiek en de verdere practische oefeningen.

Het onderwijs van de vaandrags der artillerie omvat:

1. de waarschijnlijkheidsrekening;
2. de theoretische en de toegepaste mechanica met de kennis van werktuigen;

3. de artillerie-wetenschap in haren geheelen omvang;
4. de versterkingskunst en de beginselen van den vestingbouw;
5. de beginselen der burgerlijke, der militaire en der waterbouwkunde;
6. de tactiek, de strategie en de krijgsgeschiedenis;
7. de militaire aardrijkskunde;
8. de beginselen der geodesie;
9. het militair recht;
10. het oorlogsrecht;
11. de militaire administratie;
12. de militaire wetten, reglementen en voorschriften;
13. practische oefeningen met gereedschap en draaibank;
14. het maken van modellen van werktuigen;
15. het lijn-, hand- en topographisch teekenen;
16. het exerceeren, paardrijden, de rij- en africhtingskunst, de gymnastiek en de verdere practische oefeningen.

Voor de opleiding der artilleristen, bestemd voor den dienst in de Overzeesche Bezittingen des Rijks, heeft eene verwisseling plaats van overeenkomstige vakken volgens beginselen als bij de infanterie zijn aangewezen.

Zeker moet u het groot aantal hebben getroffen der vakken, zooeven opgesomd. Gij oppert bezwaren; ik deel ze volkomen. Ik merk alleen op, dat het onderwijs in al die vakken noodzakelijk is. Het overtuigend bewijs dier noodzakelijkheid vindt gij, zoo noodig, in de opmerking, dat, op een paar ondergeschikte uitzonderingen na, zooals de oefeningen aan de draaibank en in het modelleeren, geen enkel dier vakken gemist wordt noch in het leerplan volgens de Academie-wet van 1869, noch in dat volgens de wet van 1877.

Het eenige onderscheid bestaat daarin, dat volgens bovenstaand ontwerp de opleiding minstens een jaar meer, en wel *vier elkander onmiddellijk opvolgende jaren* duurt, die twee tijdperken vormen met gelijkmatige verdeling der leerstof, terwijl daarbij de officiersrang in 't verschieft blijft.

Doch ook die uitbreiding van den leertijd acht ik onvolgende. Daarom is beperking der leerstof onvermijdelijk. Dit zal dus plaats moeten vinden door, volgens de boven uitge-

sproken beginselen, bijzondere programma's te vormen, waarvan het zwaartepunt valt in het technisch of het krijgskundig gedeelte.

Thans nog een enkel woord over de opleiding van den genie-officier. Ik heb tot dat einde o. a. geraadpleegd de Wet tot regeling van het Middelbaar Onderwijs, in verband met de geschiedenis der wetgeving op het gebied van het militair onderwijs. Ik vermeen, en ik heb aan mijne zijde verschillende autoriteiten, mannen o. a. als Stieltjes, dat men geene der vakken missen kan, welko de evengenoemde Wet in haar artikel 61 opsomt. Vergun mij u dat artikel voor te lezen, en u te verzoeken een vraagteeken te plaatsen achter elk vak, waarvan de waarde der kennis voor den militairen ingenieur twijfelachtig mag genoemd worden. Dat artikel luidt in hoofdzaak aldus:

Het diploma van civiel-ingenieur wordt door hen, die het examen A (zie art. 59) hebben afgelegd, van gelijken omvang als het eind-examen voor de Hoogere Burgerscholen met 5-jarigen cursus, verkregen tengevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B betreft:

- a. de hoogere stelkunde;
- b. de bolvormige driehoeksmeting en de analytische meetkunde;
- c. de beschrijvende meetkunde;
- d. de differentiaal- en de integraalrekening;
- e. de toegepaste natuurkunde;
- f. de analytische scheikunde met betrekking tot de bouwmaterialen;
- g. de kennis van bouwstoffen, gebruikelijk zoowel voor bouwkundige als waterbouwkundige werken;
- h. de constructie van de onderdeelen van gebouwen;
- i. het vervaardigen van eenvoudige bouwkundige en waterbouwkundige teekeningen en het handteekenen.

Het derde examen C betreft:

- a. de theoretische en toegepaste mechanica en de kennis van werktuigen;
- b. de waterbouwkunde;
- c. de burgerlijke bouwkunde;

- d. het situatie-, ornament- en handteekenen, benevens het teekenen van voorwerpen tot de waterbouwkunde behoorende;
- e. het maken van ontwerpen, bestekken en begrootingen;
- f. de beginselen der geodesie en het practisch landmeten en waterpassen;
- g. het administratief-recht in betrekking tot den waterstaat en de openbare werken.

Achter geen dezer vakken heb ik voor mij vrijheid durven nemen tot het plaatsnemen van het vraagteeken. Onze militaire ingenieur heeft bovendien noodig:

een overzicht der tactiek, der strategie en der krijgsgeschiedenis, in 't bijzonder ook met betrekking tot den vestingstrijd.

Verder moet hij onderricht ontvangen in:

de artillerie-wetenschap;

de militaire aardrijkskunde en de statistiek;

het militair recht;

het oorlogsrecht;

de militaire administratie;

de militaire wetten, reglementen en voorschriften;

de gymnastiek en de verder practische oefeningen.

Zal de kennis van den militairen ingenieur *feitelijk* gelijken tred houden met die van den civielen ingenieur, dan zal men derhalve den eisch eener vierjarige opleiding als uiterst gematigd, wellicht als onvolkomen beschouwen. Reeds aan de Polytechnische school verneemt men klachten over gebrek aan tijd. Zeer zeker is dus eene tweejarige opleiding onzer militaire ingenieurs zeer onvolkomen, al wordt zij gevolgd door een derde jaar in den officiersrang en wellicht nog een vierde jaar in 't verschiet. De geheele leergang verliest op deze wijze zijne onmisbare regelmatigheid.

Voor vrije studie, die liefde inboezemt voor de wetenschap is geene plaats. Tegen beter weten in, tegen wil en dank is men gedwongen zich te vergenoegen met eene matige examen-kennis die afkeer opwekt, en een leerplan samen te stellen, dat men ten hoogste afkeurt. Bekend is het hoe onder 't oude stelsel de Academie door velen verlaten werd met een afkeer van al

wat naar geestelijken arbeid zweemde. Wil men uit een vat meer tappen dan honderd liter, dan breekt men de duigen, even zeker als men een werktuig misbruikt, waarvan men 100 paardekrachten vraagt, terwijl het slechts voor 80 is berekend. Overbekend is het, dat men met gcforceerde marschen op den duur minder snel vordert dan met gewone. Waarom dus, als men een goudmijn van tijd bezit, de goudkorrels niet verzameld en in een bepaalden vorm gegoten? O, 't is zeer eenvoudig en verleidelijk een schoon programma te ontwerpen, maar laat men zich eens de moeite getroosten naar aanleiding daarvan ook een rooster van werkzaamheden samen te stellen. Daardoor wordt men geroepen tot de werkelijkheid, en dan eerst zal men beseffen, dat de tijd te kort is om den top der hoogte zonder uitputting te bereiken. Laat men bedenken, dat op het gebied der opvoeding alle versnelde middelen van vervoer leiden naar 't krankzinnigengesticht of reactie op zinnelijk gebied, daar zij de grens der veerkracht overschrijdende, verzwakken en niet versterken. Vooral voor den officier mag eene harmonische ontwikkeling van lichaam en geest onmisbaar heeten en de bevordering daarvan een maatregel van wijze oeconomie.

Thans is nog de opleiding der administrateurs en intendanten aan de beurt. Doch ik zie van de behandeling daarvan hier af, om nog de gelegenheid te hebben een paar andere punten betreffende de Militaire Scholen te bespreken.

Zooals ik zeide, worden alle kweekelingen van 15 Mei tot 15 September over het leger verstrooid. Gedurende de geheele opleiding aan die scholen geschiedt zulks aan het einde van elk studiejaar, dus in het geheel viermaal; want het 4^e studiejaar eindigt op 30 April, en de aanstelling tot officier volgt eerst op 1 October.

Aanbeveling verdient het, zooveel de behoefte aan kader, gedurende het zomertijdperk, dat gedooft, de leerlingen niet altijd bij hun eigen wapen in te deelen, maar ook, naar ieders aanleg, bij andere wapens te detachceeren. Twee voordeelen vloeien daaruit voort. Vooreerst wordt hierdoor de gelegenheid geboden tot de werkdadige beoefening van de elementaire tactiek der drie wapens; ten tweede wordt daardoor de broederband

versterkt, die, vooral in een leger als 't onze, de officieren der verschillende wapens moet vereenigen, en die zich nimmer bepalen mag tot het onderwerp van een feestdronk, maar steeds zijn moet een feit in 't leven. Terwijl de leerlingen in het leger dienst doen, vinden de leeraars gelegenheid tot rust na 't volbrengen eener zware taak, zoowel als tot voorbereiding voor het volgende studiejaar. Maar er is meer. Gedurende het zomertijdperk vindt men tevens ruimschoots gelegenheid tot benutting van de krachten der leeraars, die men beurtelings gedurende eenigen tijd dienst laat doen in het leger. Op deze wijze wordt de band met het leger tot aller voordeel steeds onderhouden. Men kan verder bij het onderwijs gedurende langen tijd gebruik maken van hoog begaafde mannen, zonder hunne belangen en vooruitzichten te schaden. *Men zal dan geene intellectueele krachten luiwerig maken zich aan het onderwijs te wijden, omdat men het gevaar wegneemt de maatschappelijke loopbaan te breken van talentvolle mannen, die door hunne toewijding opgaan in de betrekking hun opgedragen, maar juist daardoor in de waagschaal stellen hun ambt als officier.*

Thans nog een woord over de examens. Toen ik den omvang aanwees van het onderwijs aan de Militaire Scholen, was het geenszins mijne bedoeling de kennis van alle opgenoemde vakken verplichtend te stellen. Zeer goed kan men vrijstellingen verleenen. Evenals voor het wapen der artillerie, kan men bijzondere groepen vormen voor den infanterist en den cavalierist, en wijders nog de beoordeeling der bekwaamheid zoodanig inrichten, dat het onvoldoende hier aangevuld kan worden door 't meer dan voldoende elders. De volgende drijfveeren wenschte ik o. a. te bezigen om aan te sporen tot het bijwonen van een volledigen cursus.

Vooreerst noem ik de aanwijzing der vakken, in elk waarvan een voldoende eindexamen moet afgelegd zijn om zonder examen, na twee jaar dienst als officier, tot de Militaire Academie te worden toegelaten. Het toelatings-examen tot de M. A. bestaat dus eenvoudig uit een aanvullings-examen in die vakken, waarin de kennis bij het officiers-examen onvoldoende was.

Een ander middel vind ik in het uitreiken eener acte van bekwaamheid voor het geven van onderwijs in een of meer vakken. Het bezit

van zulk eene acte geeft gelijke rechten als de overeenkomstige acten van bekwaamheid der wet tot regeling van het Middelbaar Onderwijs. Elk, die eene acte bezit en, na twee jaar dienst als officier, benoemd wordt tot leeraar bij het Middelbaar Onderwijs, behoudt zijne ancienniteit gedurende zijne non-activiteit, als hij jaarlijks tegen eene behoorlijke bezoldiging, gedurende hoogstens eene maand, dienst doet bij het leger. Hij komt bovendien in aanmerking tot bevordering, indien hij in elken rang vier jaar effectieven dienst heeft verricht, waarvan twee jaar onmiddellijk aan de bevordering moeten voorafgaan. Het onderwijs in de zuiver krijgskundige vakken wordt alleen opgedragen aan hen, die de Militaire Academie hebben bezocht, en daar geschikt geoordeeld zijn om op treden als leeraar.

Door al deze middelen dient men de belangen van het Middelbaar Onderwijs, want de militaire leeraars zullen in algemeene ontwikkeling ver staan boven die eenzijdig gevormde acte-mannen, welke zelfs de Nederlandsche taal niet spreken kunnen en onze edele taal miskennen. Tevens behartigt men de moreele en materiële belangen van den officier, het leger en den staat, terwijl men door gezonde middelen tot arbeid aanspoort en tegen onze eenzijdige anti-militaire richting reageert.

De benoeming tot officier moet mijns inziens worden voorafgegaan door eene voorlichtende stemming van het officierskorps der afdeeling, waarbij de vaandrig dient en waarin hij als lid wordt aangenomen. Talrijk zijn de redenen, welke dezen maatregel aanbevelen, die slechts schijnbaar een aristocratisch, doch inderdaad een zedelijk karakter bezit.

Door die stemming toch vindt men alleen de noodige waarborgen, dat de geest, zóó als hij in het officierskorps leeft, wordt instand gehouden en voortgeplant. Draagt die geest een aristocratisch karakter, ja dan, doch ook dan alleen zal de burgerman, in de oude beteekenis des woords, hinderpalen vinden om in de broederschap te worden opgenomen. In het Nederlandsch officierskorps daarentegen hebben tot hertoe zonen toegang gevonden van vaders, naar wier rang en stand niet werd gevraagd. Er zal dus in het officierskorps slechts een geest worden voortgeplant, die aan zijn tegenwoordig karakter getrouw blijft.

Doch ik ga verder. Er bestaat reeds eene soort van jury, doch daarbij oefent het strafregister een *te* overwegenden, soms schadelijken invloed. Onmogelijk is het, alleen daarop steunende, een juist en billijk oordeel uit te spreken. Bovendien, hoe groot en hoe uiteenlopend van inzicht zijn in den militairen stand de rechters, welke het vonnis uitspreken en de straffen opleggen en bepalen, nadat zij dikwerf terzelfdertijd beschuldiger, aanklager, somtijds zelfs de beleedigde partij in de betrokken zaak geweest zijn!

Ook is het onder de tegenwoordige omstandigheden voor een enkel, meestal hooggeplaatst, persoon moeielijk, zoo niet onmogelijk de ware karakters te kennen van hen, die men alleen ontmoet in rij en gelid, doch met wie men verder geen omgang heeft. De voorlichting van hen, die alleen bevelen en onmiddellijk gehoorzaamd worden, baat niet genoeg. Wie, die in zich leven voelt het heilige beginsel der rechtvaardigheid, zal één loopbaan durven breken op grond alleen van twijfel, van vermoedens, die kunnen gelogenstrafft worden? Er moet op grond daarvan volstrekt omgang plaats vinden, buiten militaire dienstbetrekking, tusschen den officier en zijn aanstaanden ambtgenoot, neen meer dan ambtgenoot, zijn aanstaanden wapenbroeder.

Ik geloof daarom, dat met de invoering der hier aanbevolen stemming die gevallen zullen vermeden worden, waarin een officier, reeds kort na zijne benoeming, voor een Raad van eer verschijnen moet. De enge, solidaire band tusschen de leden van hetzelfde korps, in den eigen kring, wordt bovendien nauwer aangehaald door het antwoord op eene hoogst gewichtige vraag. Door elk bevestigend antwoord wordt de onderlinge verantwoordelijkheid verhoogd en de zedelijkheid van den korpsgeest door gezonde middelen gewaarborgd.

Eindelijk vraag ik, of de hier bedoelde stemming in eene regeling bij de wet van de benoeming en aanstelling der officieren, niet volkomen past in ons Staatsrecht?

Eene organieke wet toch regelt daarin de bevorderingen en het ontslag der officieren, en eene jury, bestaande uit officieren, werkt mede tot het ontslag. Het uitbrengen eener adviseerende stem, die, na een openbaar examen, de benoeming voorafgaat,

is slechts een logisch gevolg der wet, welke den Raad van eer in 't leven riep. Men behoeft geen rechtsgeleerde te zijn om zulks te beseffen, en de leemte te ontdekken, die ontstond, dewijl men hier de achterdeur sloot, maar weer de voordeur liet openstaan.

Wanneer ik thans nog hierbij voeg, dat eene kantonneering der leerlingen, gesteund door het bouwen van onderofficiers- en vaandrigswoningen, en gepaard met gemeenschappelijk gebruik van het middagmaal en aanbesteding der voeding, mij 't doelmatigst voorkomt, dan kunnen wij voor een oogenblik afheid nemen van de Militaire Scholen.

Men houde bij 't beoordeelen der aanbevolen maatregelen wel in 't oog dat alle kweekelingen, op eenige zeldzame uitzonderingen na, minstens 18 jaar zijn. Zij bevinden zich derhalve voor het meerendeel op een leeftijd, waarop men, volgens het thans bestaande stelsel, volkomen vrijheid schenkt aan den officier, die zelfs een huwelijk kan sluiten. Vooral van het standpunt van den staat acht ik vrijzinnige maatregelen heilzaam bij de opleiding van den officier, als men daarmede eene beleidvolle en ernstige handhaving der tucht gepaard doet gaan en liederlijke personen zoo spoedig mogelijk verwijderd. Ik voor mij geloof, dat slechts vaders van karakterlooze zonen gevaar duchten kunnen van de vrijheid, die ik schenken wil.

Het leger, en vooral de militaire inrichtingen van opvoeding en onderwijs, zij mogen volstrekt geene verbeterhuizen zijn, waar 't uitschot aanlandt, 't welk elders niet deugen wil, of niets beters vinden kan.

Alleen in 't vrije leven, en niet in de enge cel achter de gegrendelde poort, worden zelfstandige, krachtvolle karakters gevormd. „Es bildet ein Talent sich in der Stille; sich ein Charakter in dem Strom der Welt.“ En niet aan die angstvallige, schuwe onderwerping, vrucht van ontmanning des karakters, heeft men voor onze aanvoerders behoefte in den strijd, maar veeleer aan een hooghartig zelfgevoel, bodem van waarachtige zelfstandigheid en van edele onderwerping, waar de plicht zelfs 't offer van het leven vraagt aan den vader des huisgezins. „Klarheit in dem, was man vor hat, und Energie in der Durch-

führung dessen, was man beabsichtigt, das sind diejenigen Piloten, welke noch am Besten über die zahllosen Klippen hinwegführen. Daher wurzeln auch die kriegerischen Tugenden überwiegend mehr im Charakter als im Wissen."

En ofschoon de generaal Von Verdy du Vernois in hoofdzaak den grooten oorlog behandelt, toch spreekt hij daarbij over den officier, „welcher mit seinem Zuge bei einer Patrouille auf den Feind stöszt." Daarom ook voor hem „musz die Ausbildung des Charakters dem Individuum und dem praktischen Leben überlassen werden."

In weerwil van de zeer gemakkelijke aansluiting en geleidelijke ontwikkeling, welke het voorgaande stelsel aanbiedt, zal niet ieder langs dien weg den officiersrang kunnen bekomen.

Bovendien, is men eenmaal boven de 21 jaar en heeft men het toelatings-examen tot de Militaire School niet afgelegd, dan zouden alle vooruitzichten op verdere bevordering zijn verdwenen. Ofschoon ik nu niet van oordeel ben, dat men eene hoogere zaak aan eene lagere ondergeschikt mag maken, en daarom volstrekt niet, ter wille van de kaderquaestie, het peil der ontwikkeling van den officiersstand mag laten dalen, zoo vermeen ik toch, dat er middelen kunnen gevonden worden om bruikbare stof in het onderofficierskader een prikkel te schenken, om zich gedurende hun diensttijd niet slechts te bekwaamen voor eene burger-betrekking, maar ook voor eene hoogere betrekking in 't leger.

In verband daarmee wensch ik nog de verwezenlijking van 't volgende denkbeeld aan uwe welwillende overweging toe te vertrouwen.

In het leger zou ik, en aanvankelijk uitsluitend bij het Instructie-Bataillon, als vrijwilligers willen opnemen allen, die in 't bezit zijn van eene der acten van bekwaamheid als onderwijzer, bedoeld onder a, b en c van art. 56 der onlangs aangenomen Wet op het lager onderwijs. Neemt men deze vrijwilligers aan, bv. voor den tijd van drie jaar, doch op het minimum tractement 't welk art. 26 der evengenoemde wet toekent, dus vier honderd gulden 's jaars; verbindt men daaraan 't genot van vrije woning, ligging en kleeding, ter-

wijl de onderwijzers hun recht op pensioen behouden, dan vermeen, ik dat langzamerhand de stroom van zulke adspiranten naar 't leger zal gaan zwellen en tevens in de natie de lust voor 't onderwijzersambt zal geprikkeld worden. Vooral zal dit het geval zijn, indien men dezen onderwijzers de gelegenheid opent om in 't leger:

- a. den militieplicht te volbrengen;
- b. een bepaalden graad te bereiken;
- c. zich verder te bekwamen voor nog af te leggen examens;
- d. het onderwijs te geven, 't welk de hier bedoelde wet op het lager onderwijs vordert van hen, die een acte wenschen met den rang van hoofdonderwijzer.

Sta mij toe u van die wet de artikelen 2, 56, 57, 60, 61 en 65 voor te lezen, welke betrekking hebben op het onderwerp, dat ons hier bezighoudt.

Meermalen heb ik mij met onderwijzers onderhouden, die nagenoeg allen mij verklaarden onder de bovengenoemde voorwaarden zeer gaarne een drie jaar, en zelfs langer, in 't leger te willen doorbrengen.

Met een enkelen oogopslag overziet men zeker reeds de groote voordeelen dezer instelling. Ik zal ze in 't kort aantonen.

1. Men brengt in het leger goede leerkrachten ten behoeve van het lager onderwijs. Dit kan daar op groote schaal worden gegeven, vooral indien men, gedurende de zes wintermaanden den dienst inricht op dezelfde grondslagen als bij het Instructie-Bataillon. In het leger brengt men alzoo den schoolmeester en den leerling bijeen, die elkander in de groote burger-samenleving hebben gemist.

Door hoogere intellectuele ontwikkeling der miliciens zal hunne eerste oefening vruchtbaarder, hun ledige tijd beperkt, de nationale rijkdom verhoogd worden.

2. Door meerdere intellectuele ontwikkeling van den milicien zal men meer en beter partij kunnen trekken van het militie-kader, 't welk men gedeeltelijk in mindering zal kunnen brengen van het ontbrekende kader.
3. Ontvangen de onderwijzers op hunne beurt onderricht, en dit kan uitstekend met het stelsel van opleiding der officieren door mij ontworpen, dan wordt de persoonlijke

- dienstplicht voor hen een weldaad, die door velen zal be-
geerd worden.
4. Terwijl men dus tijdelijk in het leger voert intellectueele, zeer bruikbare krachten voor den onderofficiersrang, zullen zich van zelf in 't leger ontwikkelen eene bijzondere soort van kweekscholen voor onderwijzers — men denke o. a. aan de door mij begeerde kazernen; — van zelf zal daardoor voorzien worden in de steeds klimmende behoefte aan goede onderwijskrachten.
 5. Men kan den rang van hoofdonderwijzer eerst op den leeftijd van 20 jaar bekomen, en men moet den ouderdom van 23 jaren volbracht hebben om aan het hoofdeener schoolgeplaatst te worden. Gemiddeld echter komt men eerst op den leeftijd van 28 à 30 jaar aan 't hoofd eener school. Er gaat derhalve zelfs voor den onderwijzer, die zijn vijfjarigen militieplicht geheel in het leger volbrengt, geen tijd verloren; op zijn loopbaan wordt hem geen hinderpaal gelegd, maar eene behulpzame hand geboden.
 6. Men schenkt nl. aan den onderwijzer ruimschoots gelegenheid tot meerdere lichamelijke ontwikkeling, omdat de lucht van het exercitie-veld gezonder is dan het koolzuur der school, en de behandeling van het geweer meer versterkt dan de onafgebroken behandeling van het krijt en den rooden inkt.
 7. Men vertrouwt aan het leger in tijd van vrede eene zeer nationale taak toe op zeer neutraal terrein.
De instelling zal dus krachtig medewerken om den band te versterken tusschen volk en leger. Het leger zelf zal bij de burgerij hooger gewaardeerd worden, naarmate het meer bekend zal wezen. De schoolmeester zal in den edelsten zin onze werver worden. Terwijl de soldatenstand verdwijnt, zal de militaire stand zich uitbreiden, wortel schietende in 't volk zelf, dat zijne onafhankelijkheid op den waarachtig duurzamen en gezonden bodem grondvest.
 8. Door 't opdragen van meer arbeid bij ruimte van tijd, zal men gelegenheid vinden om de moreele en vooral materiële welvaart van een groot aantal officieren krachtig en op eervolle wijze te ondersteunen.

9. In tijd van oorlog zal men kunnen beschikken over een groot aantal reserve-officieren, die als onderofficier of vaandrig in den onderwijzersstand zijn overgegaan. Van den nationalen arbeid kan toch de schoolarbeid, hoe onmisbaar ook, 't gevoeligst gedurende eenigen tijd beperkt worden zonder algemeene stoornis te veroorzaken. De vacantiën reeds bewijzen dit.
10. Voorts zal men in tijd van vrede gelegenheid vinden om de oefening der schutterij aanzienlijk te verbeteren, aangezien de schoolmeester zich bevindt zoowel in de stad als op het platteland.

De schoolmeester zal dus voor de oefening der plattelandschutterij den rijksveldwachter kunnen vervangen.

11. Door den schoolmeester zal men, in den ruimsten zin des woords, den militairen geest van ons volk verhoogen kunnen.

En dat bovenal acht ik een onschatbaar voordeel, want ik noem militairen geest niet dien stompzinnigen geest van baatzuchtige of flauwhartige en altijd vuile serviliteit, gelijk men dien somwijlen beschouwt uit onbekendheid met het wezen van het leger; maar wel dien edelen geest van mannelijk zelfbewustzijn, gepaard met niet minder volkomen gehoorzaamheid en onderwerping, uit toewijding en plichtsbesef, overal waar het de samenleving en samenwerking geldt van het zedelijk lichaam, waarin en waarvoor men leeft.

Ik versta onder militairen geest niet dien geest van ruwheid, losbandigheid en zedeloosheid, den tijd waardig toen het soldienierskleed den schobbejak in de volkstaal voerde; maar wel dien geest van orde, tucht en nauwgezette plichtsbetrachting, ook daar, waar alle stoffelijke voordeelen komen ten bate van het geheel en geene ten bate van den individu.

Ik bedoel met militairen geest dien oud-Germaanschen geest van kloekmoedige strijdhaftigheid, welke nimmer den oorlog lichtzinnig zoekt als de strijdlustige Galliër, maar met rustigen, mannenwaardigen ernst de wapens met liefde aanbindt voor den strijd tegen vreemde overheersching, ter handhaving der eigen zeden en instellingen, ter verdediging der eigen haardsteden, ter bescherming van eigen vrouw en kind.

Het is die grootmoedige heldengeest, welke alleen bij machte is die kracht en bezieling te schenken, noodig om tot stand te brengen groote werken, om te verrichten groote daden, op welk gebied dan ook.

Het is die militaire geest, welke in een volk dien heldenzin kweekt, die, beter dan het letterziften van de bestoven geschriften der oudheid, het volk klassiek leert denken en gevoelen; door daden, geestdrift en bezieling wekkend, klassieke oorspronkelijkheid kweekt, en naar 't edele, verhevene en ideale den zin richt door de grootsche gedachte aan de verdediging van het Vaderland, moet het zijn, door de daad zelve bevestigd. Want noch in een kamerjapon noch in een studecreel, maar met helm en schild, strijdende voor de vrijheid van den geboortegrond, vormden zich — zonder de hulp van oude en vreemde talen! — de klassieke auteurs der oudheid. In de goedsaandoeningen van den strijd der vrijheid tegen de slavernij vond hun kunstenaarsziel het voedsel, dat hun stoute, hoog zedelijke, edele heldengeest veroverde om een Apollo, Prometheus, de Perzen en Antigone in 't leven te roepen.

Aan dien geest heeft elk volk behoefte en 't onze evenzeer, neen, meer dan aan een kanaal door de Geldersche vallei, aan hooge koffieprijzen en een gedempte Zuiderzee.

Laat ik thans terugkeeren tot de opleiding van hen, die vóór hun 22^e jaar de Milit. Scholen niet konden bereiken. Opent men hun in en buiten het leger nog vooruitzichten, dan zal men voldaan hebben aan den eisch om goed bruikbaar kader gedurende eenigen tijd in de gelederen te behouden, en wel juist gedurende dien tijd van het leven, waarin men voor den onderofficiërsdienst de meeste geschiktheid bezit.

Het blijft evenwel eene doode letter, wanneer men vooruitzichten opent, maar verzuimt, om de personen die bekwaamheden te doen erlangen, welke noodig zijn om de verwachtingen eervol verwezenlijkt te zien. Slechts door eene gepaste, degelijke voorbereiding zullen *rechten* in de plaats treden van *gunsten*.

Daarom zou ik allen, die 't zij vóór, 't zij na hunne indiensttreding het onderwijzersexamen hebben afgelegd, de volgende vooruitzichten willen openen.

Vooreerst zou men in 't leger de gelegenheid kunnen openen ter opleiding tot zulke betrekkingen, waarvoor minder wetenschappelijke kennis gevorderd wordt dan voor 't bekomen van den officiersrang. Men zou bijvoorbeeld allen vrijwilligers, die, 't zij vóór of na hunne indiensttreding, het onderwijzersexamen hebben afgelegd, de gelegenheid kunnen aanbieden om zich te bekwamen voor het examen ter verkrijging van den hoofdonderwijzersrang of van eene acte van bevoegdheid tot het geven van huis- en schoolonderwijs in bepaalde vakken.

Verder zou men in 't leven kunnen roepen de gelegenheid, waar onderofficieren met eene onderwijzersacte, doch het onderwijzersambt niet begeerende, zich kunnen voorbereiden voor andere betrekkingen, zooals die bij 't post-, telegraaf- en spoorwezen. 't Is mij toch te doen niet uitsluitend om onderwijzers te vormen, maar in het algemeen om die kennis te eischen, welke tegenwoordig van den onderwijzer in de lagere school gevorderd wordt.

De onderwijzers- en vooral de hoofdonderwijzers-examens munten over 't algemeen uit door de eischen gesteld niet aan den omvang, maar wel aan de degelijkheid der kennis. Daarom kan men gerust bij alle volgende, niet concurreerende examens ieder, in 't bezit van eene hoofdonderwijzersacte, ontslaan van de verplichting tot het afleggen van een nader examen in die vakken, waarin hij bereids geëxamineerd is.

Doch aan de andere zijde moet men niet in een tegenovergesteld niterste vervallen. Daarom ga ik niet mede met hen, die den onderofficier als 't ware noodzaken willen, na zekeren tijd de gelederen te verlaten. Hij, die gaarne blijft, moet men houden. Men moet er alleen naar streven om van hem zooveel mogelijk partij te trekken. De staat is ten slotte 't best gediend, als ieder individu op die plaats komt, die 't meest strookt met zijne neiging en bekwaamheden.

Daarom vermeen ik dat men, voor onderofficieren, vooruitzichten openen moet zoowel *in* als *buiten* het leger.

Ieder, die het onderwijzers- of een daarmede gelijkstaand examen afgelegd, den leeftijd van 25 jaar bereikt en 6 jaar vrijwillig gediend heeft, kan daarom in aanmerking komen voor eene detachering aan eene der beide Militaire Scholen.

Neem eens aan dat men per jaar 10 à 15 plaatsen openstelt, terwijl elk, die voldaan heeft aan een gemakkelijk toelatingsexamen, dat zich uitstrekt enkel over militaire vakken, naarmate van zijn diensttijd tot de M. S. toegelaten wordt. De kans blijft dan vrij zeker voor al zulke onderofficieren, die door hunne betrekking reeds eenige militaire kennis bezitten, om den cursus aan de M. S. bij te wonen. Bovendien behoudt men, juist door den aard der instelling, de meest geschikte militaire stof in het onderofficierskader.

De plaatsing aan de M. S. toch zal een levendige prikkel worden voor hen, welke uit lust voor militairen dienst in de gelederen hebben plaats genomen.

De cursus voor zulke onderofficieren duurt één jaar. Hij omvat uitsluitend het vakonderwijs, derhalve:

de beginselen der tactiek,

„ der wapenleer,

„ der veldversterkingskunst,

de militaire administratie,

het militair recht en de kennis der oorlogsgebruiken,

de militaire wetten, reglementen en voorschriften,

het exerceeren.

Na het afleggen van een voldoende examen wordt zulk een onderofficier geplaatst op eene lijst en benoemd tot vaandrig, naarmate er vacatures ontstaan. Heeft hij twee jaar als vaandrig gediend, dan kan hij, ook in dit geval na stemming, benoemd worden tot officier bij de troepen, bestemd voor het bezettingsleger.

Al de hier bedoelde vaandrigen kunnen, na een jaar dienst, in dezen rang hun ontslag bekomen uit den dienst. Dit ontslag gaat, en wederom na stemming van het officierskorps, gepaard met eene benoeming tot reserve-officier en de vergunning tot dragen der activiteits-uniform, mits de benoemde als officier optreedt bij de schutterij en gedurende een bepaald aantal jaren, tegen eene behoorlijke bezoldiging, deelneemt aan de najaars-oefeningen van het leger.

Doch dit zijn altemaal punten van ondergeschikt belang, alleen dienende om de gevolgen van dergelijke bepalingen te doen uitkomen.

Ik keer daarom nog een oogenblik terug naar de vaandrags in 't leger, welke daar tot officier zijn benoemd na 't bijwonen van den eenjarigen cursus aan de Militaire School. Ik wensch hen bij voorkeur te plaatsen bij het wapen der infanterie en hen nimmer aan 't hoofd te stellen van een compagnie, escadron of batterij.

De kapiteinsrang zal daarom voor een groot gedeelte dier luitenants niet bereikbaar zijn. Niettemin kan men ook hun 't vooruitzicht openen, om na een bepaald aantal dienstjaren een maximum-tractement van *f* 1800 à *f* 2000 te erlangen. Verder kan men hun de verplichting opleggen, vier jaar dienst te doen in de overzeesche gewesten. Daardoor wordt het pensioen reeds met *f* 300 per jaar verhoogd, en de gelegenheid geboden om op het gevechtsweld het kapiteins-examen af te leggen. Ik heb onderofficieren gekend van het verlicht examen, die met geen mogelijkheid te bewegen waren naar Indië te gaan; die liever onderofficier bleven bij 't leger h. t. l. dan officier waren in de koloniën! Stelt men eindelijk allen in de gelegenheid, den dienst te verlaten met het pensioen van kapitein, dan geloof ik, dat op deze wijze het staatsbelang en het persoonlijk belang met elkander op de ware plaats in de nauwste overeenstemming zijn gebracht. Die plaats ligt voor ieder mensch en in 't bijzonder voor ieder ambtenaar, daar, waar het belang van den staat met dat van den staatsburger samenvloeit naar één gemeenschappelijk doel, waar beider wenschen en behoeften elkander in overeenstemming ontmoeten.

Wijders vermeld ik nog, dat de instelling van den eenjarigen cursus aan beide de Militaire Scholen de gelegenheid aanbiedt aan allen, die te Leiden, Delft, en zelfs in al de nabijgelegene plaatsen hunne studiën voltooien, tevens hun dienstplicht persoonlijk te volbrengen. Ook een groot aantal van hen, die het notaris-examen hebben afgelegd, wenschte ik door 't volgen van den eenjarigen cursus de gelegenheid aan te bieden, zich op waardige wijze te kwijten van een der eerste plichten van den staatsburger. Daarbij kan men menig candidaat-notaris zeer waarschijnlijk gedurende een paar jaar in het leger doen vertoeven, als men zulke personen in de gelegenheid stelt om als

vaandrig, of reserve-luitenant, met het activiteits-tractement, gedurende een tweetal jaren dienst te doen in de gelederen.

Voor tal van andere personen, en o. a. voor allen, die overeenkomstig de vroeger ontworpen bepalingen tot de Militaire School kunnen toegelaten worden, wilde ik eveneens den eenjarigen militairen cursus openen, aanvankelijk slechts bij de Militaire Scholen, vervolgens bij den staf van elke zelfstandige afdeeling, en later in elk garnizoen, waar zich eene der kazernen bevindt, waarover ik in den loop dezer rede gesproken heb.

Zeër wenschelijk acht ik het voorts, om bij elke inrichting van middelbaar- en hooger-onderwijs een officier te detacheren, ten einde de leerlingen en studenten, door 't volgen van een militairen cursus, in staat te stellen zich persoonlijk van hun dienstplicht te kwijten. De fysieke, morele en financiële belangen van allen, van den burger en den staat, zouden door zulk een maatregel, die ik op de *meest ernstige wijze ter overweging aanbeveel*, op 't krachtigst worden behartigd.

Natuurlijk moet daarbij de theoretische winter-cursus met eene practische zomeroefening gepaard gaan. Ook de bijzonderheden van dit denkbeeld kunnen op verschillende wijzen voor 't leven gereed worden gemaakt.

Als men nu voor al zulke leerlingen, welke den eenjarigen militairen-cursus volgen, den vaandrigrang bereikbaar stelt, dan steunt men krachtig het bezoek der Hoogere Burgerscholen en Gymnasiën, dan maakt men de vervulling van den persoonlijke dienstplicht zoo gemakkelijk mogelijk en zelfs voor velen aangenaam. Wijders vormt men, met een minimum kosten, goed bruikbare reserve- en schutterij-officieren.

Eindelijk voert het geheele stelsel in de geheele natie voortdurend een krachtigen stroom goed ontwikkelde, veelzijdig gevormde weerbare elementen. Het leger, verblijfplaats en kweekplaats van een groot aantal onderwijzers en leeraars, zal door 't gastvrij openen zijner gelederen voor een aanzienlijk aantal intellectuele krachten twee beddingen vormen. Twee hoofdstroomden zullen daardoor ontstaan, gevoed door 't water van de zuiverste bronnen. Uit het hart des volks zullen zich, door

het leger heen, die twee stroomen een weg banen: de eene naar de Lagere, de andere naar de Middelbare school. Op deze wijze zal, gelijk 't heden ten dage een volksleger betaamt, ook het Nederlandsche leger, innig verbonden met het volk van Nederland, juist gedurende den vrede eene nationale taak vervullen. Met een minimum kosten zal het door onderwijs en opvoeding, op physiek, intellectueel en moreel gebied de weerkracht der natie in haar wezen zelf vertienvoudigen, geheel in den geest van den modernen tijd. Een zijner woordvoerders, de Generaal de Brialmont, getuigt hier voor mij, als hij, den oorlog als maatschappelijk verschijnsel beschouwende, daaromtrent zegt: „Il faut donc accepter la guerre, comme étant d'inévitables agents de conservation et de progrès et borner notre ambition à rendre la guerre moins fréquente, moins cruelle et les armées nombreuses plus morales, afin que l'humanité ait moins de sacrifices à faire, moins de douleur à subir, moins de sang et de larmes à verser. Sur ce terrain pratique, l'homme d'état, le philosophe et le militaire peuvent se donner la main avec l'espoir d'aboutir à un résultat utile et durable.”

Doch M. H. de tijd dringt en ik had nog zooveel te zeggen. Beschouw daarom 't voorgaande als de schets van een stelsel van militaire opvoeding en onderwijs met een inleiding op breede schaal van de gezichtspunten, die ik nog zou moeten behandelen. Reeds te veel vroeg ik van uw geduld. Terwijl ik daarvoor verschooning vraag, som ik alleen de punten op van den korten inhoud, dien ik onbehandeld liet.

Ik noem dus slechts bij name de verdediging mijner programma's; de militaire opvoeding in verband met de militaire tucht; de overgang der soldatentucht met vormelijke, naar de militaire tucht met waarachtige ondergeschiktheid bij hoogere zedelijkheid; de noodzakelijkheid van de overeenstemming der militaire tucht met den staatkundigen en maatschappelijken toestand; de historische ontwikkeling van het begrip en de handhaving der militaire tucht, waarvan ik bij ons volk de kracht zoek in de *zedelijkheid* van elk lid van het kader, ge-roepen om *zelfstandig* op te treden.

Verder noem ik het onderzoek naar de waarde van bijzondere

kennis voor algemeene ontwikkeling, naar de verhouding derhalve, tusschen de hoedanigheid en de hoeveelheid der kundigheden tot elkander en tot de algemeene bekwaamheid. Dit punt vooral acht ik van het meeste belang voor 't onderwerp, dat ons hier bezig houdt. Doch ik mag hier dit alles zelfs niet aanroeren, want ik zou dan eene militaire paedagogie moeten schrijven.

Over de waarde der lichamelijke opvoeding sprak ik met een enkel woord. Gaarne had ik nog gehandeld over de waarde van eene hoogere ontwikkeling der verbeeldingskracht, der phantasie, door ruime beoefening van letterkunde en geschiedenis.

Alexander, Caesar, Napoleon, hebben zij allen zich niet onderscheiden door eene stoute verbeelding, die eerder naar 't onbereikbare streefde dan zich te vergenoegen met het alledaagsche? Reeds Aristoteles, geen idealist als Plato, maar een realist, richtende den blik naar de groene aarde, de opvoeder tevens van Alexander den Grooten, wist het zeer goed, dat de phantasie het denkvermogen levendiger beweging schenkt, het vernuft krachtiger ontwikkelt dan de afgetrokken wiskunde met hare ideale grootheden, meer dan de realistische al te gemakkelijk in materialisme neerdalende natuurkunde, die elke inwendige ervaring buitensluit, die 't gemoed koud laat, geene menschenkennis schenkt, noch karakters vormt.

Voorts laat ik aan uwe beoordeeling over het nut van een terugkeer naar onze welbekende vaandrags en kornetten, ter opleiding van reserve-luitenants, ter versterking van het kader, ter beperking van het aantal luitenants 't welk, zonder hen, op uitbreiding wacht.

Ik zwijg voorts van het verband, door 't voorgaand stelsel te bekomen tusschen de opleiding van de officieren der land- en zeemacht zonder gevaar voor een hei-marine. De opleiding der officieren van gezondheid noem ik slechts met een enkel woord.

Ook antwoord ik niet *à priori* op het groot aantal ernstige bedenkingen, welke ik verwacht. Voor zulk eene handige en geestige verdediging ontbreekt thans de tijd, en laat mij het u eerlijk bekennen ook de lust. Vragende naar waarheid, is 't mij,

overtuigd als ik hier voor u sta, alleen om waarheid en niet om de vrucht van een armzalig pleidooi te doen. Ik zal dus alleen nog met een enkel woord aanroeren de quaestie der schoolbevolking, de financiëele quaestie, het overgangstijdperk, om te eindigen met de beteekenis van het stelsel, zooeven geschetst, te plaatsen in het licht der historie.

't Is hier misplaatst uwe aandacht te vragen voor uitgebreide statistieke berekeningen. Ik deel dus in 't kort mede, dat van 1862 tot 1871, dus gedurende 10 jaar, in 't geheel werden aangesteld voor den dienst hier te lande en in de koloniën 1465 officieren. Daarvan waren 354 opgeleid in Nederlandsch-Indië. Van de overblijvende 1111 officieren, in Nederland gevormd, waren bestemd:

721	voor de infanterie
80	" " cavalerie
232	" " artillerie
78	" " genie

Totaal 1111

Per jaar heeft men dus noodig gemiddeld 110 officieren. Wijders heeft een opzettelijk daartoe ingesteld onderzoek mij geleerd, dat bij eene vierjarige opleiding de gemiddelde verhouding der geheele schoolbevolking tot het normaal afvoervermogen der school zich verhoudt als 296 tot 65. Neemt men de verhouding iets grooter, nl. als 325 tot 65, dan wordt zij als 5 tot 1. Men verliest dus in vier jaar een geheel studiejaar.

Aan elk der beide Milit. Scholen zullen zich dus bevinden 250 à 300 leerlingen, of $\pm$ 2 à 3 per administratieve eenheid. Dit is reeds voldoende om de helft aan te vullen van het ontbrekende kader, als men zelfs voor de betere qualiteit het oog sluit.

Neemt men nu verder aan, dat in den aanvang de helft der leerlingen uit de Cadettenschool voortkomt, dan zal de bevolking dezer en der Adspirant-Cadettenscholen, op dergelijke gronden als zooeven gebezigd, ongeveer 400 kweekelingen bedragen. De voorgestelde zeven- à negenjarige opleiding vordert dus in het leger zelf nagenoeg 1000 leerlingen. Stelt men dat

er tegenwoordig geëischt wordt 400 leerlingen aan de Militaire Academie en 350 aan de overige inrichtingen van onderwijs, dan wijst het gevonden cijfer eene vermeerdering aan van 250 leerlingen. De 600 leerlingen der M. S., allen tusschen 18 en 26 jaar, vertegenwoordigen ongeveer 0,033 % der geheele mannelijke bevolking, of 0,27 % der ongehuwde mannelijke bevolking van Nederland in het aangewezen achtjarig levensperk. Niet plotseling, slechts langzamerhand zal men het boven aangewezen getal bereiken, nadat de Hoogere Burgerscholen sterker bevolkt zijn dan thans het geval is, juist als een gevolg van de invoering der voorgestelde maatregelen.

Thans nog een enkel woord slechts over de financiële quaestie. Merkwaardig zou het onderzoek zijn naar den productieprij, om mij eens te bedienen van deze uitdrukking, dien elk officier volgens het hier aangewezen stelsel vordert. Men zal daarbij voorzeker welsprekende cijfers bekomen, als men vergelijkingen maakt met het buitenland, en de totale, zoowel als de betrekkelijke kosten van het militair onderwijs vergelijkt met de geheele uitgaven ten behoeve van het oorlogsbudget. Voorts kan men nagaan de kosten van het militair onderwijs met betrekking tot het burgerlijk onderwijs in elken staat, enz. enz.

Leerzaam zijn gewis de uitkomsten van zulk een onderzoek, waarvan ik hier door enkele punten alleen de richting aangeef.

Belangwekkend en verwijtend ook zal de taal zijn der cijfers, die leeren wat arme gemeenten met arme gemeentenaren uittrekken ten behoeve van een onderwijs, waarvan de vruchten dikwerf slechts voor een betrekkelijk gering gedeelte ten bate komen der gemeente zelve.

Van het staatsonderwijs, geschonken ter opleiding van officieren, vallen daarentegen alle vruchten in den schoot van den staat. De militaire onderwijzer kost bovendien feitelijk slechts zijne toelage, dus 2 à 300 gulden per jaar, want het aantal officieren is incompleet. De overblijvende kameraden vervullen den arbeid gemeenschappelijk. En als het kader officieren compleet is, dan kan men volstaan met de detachering van alle officieren, die als leeraars optreden bij de instellingen van onderwijs. Deze behoeven niet te komen boven de formatie. Goed houde men

tevens in 't oog, dat bij eene goede regeling van het onderwijs de onderwijzer zelf de leerling is, die 't meeste voordeel trekt van 't onderwijs, dat hij schenkt. Ook die kostbare vrucht komt den staat ten goede.

Ik weet wel, de Staat is op 't oogenblik arm, maar 't volk zelf is gelukkig rijk. Schatten liggen nog bij onze landlieden op de beddeplank in een kous of slaapmuts verborgen. Die armoede beschouw ik voor mij daarom geenszins als zoo groot een nadeel. Gelijk elke burgerhuishouding, ondervindt ook de huishouding van den Staat den invloed van gewijzigde maatschappelijke verhoudingen. De uitgaven, in zilveren guldens uitgedrukt, stijgen; de inkomsten zijn niet meer in evenredigheid met de uitgaven, de meerdere en de hoogere behoeften. Maar terwijl men overal kreten verneemt om bezuiniging en chicanes ontmoet tegen geldelijke offers, zwijgt, als 't graf, van ons welvarend, vaderlandlievend, handeldrijvend en rijke gronden bezittend volk de stem der edelmoedige offervaardigheid. Men vergeet, dat in 't laatste dertigtal jaren de waarde onzer landerijen verdubbeld, op enkele plaatsen zelfs verdrievoudigd is, terwijl de middelstand, levende van een inkomen van 800 à 4000 gulden, 't zwaarst gebukt gaat onder een zeer ongelijkmatig drukkend belastingstelsel. En dit geschiedt, terwijl verreweg 't grootste deel der onmiddellijke voordeelen, verkregen door de schatten besteed aan de verbetering van het spoor-, post- en telegraafwezen, met duizendtallen van guldens gevloeid zijn in de portefeuilles onzer grondeigenaars en handelaars.

De belasting beschouwt men te dikwerf, ook in de hooger ontwikkelde kringen, die beter kunnen weten en edeler gevoelen, als een last, en te weinig als een offer aan het vaderland.

Voorwaar, dit is een merkwaardig en karakteristiek teeken. Het komt vooral uit tegenover de Fransche milliarden-leening en de daarmede nauw verbonden ontwikkeling der welvaart van het schijnbaar verarmde Frankrijk, maar inderdaad financieel berooide Duitschland.

Doch de Staat, die groote sommen besteedt voor de havenwerken te Vlissingen, de waterwerken vooral in Holland, en die zeer terecht schatten over heeft voor museums, voor ontwik-

keling van den nationalen kunstzin en instandhouding van historische oudheden, hij kan gewis ook eenige penningen afzonderen, waarvan de winsten niet terecht komen in de fabriek van Krupp, maar in de hoofden en gemoederen van een aanzienlijk deel zijner landskinderen; waarvan de opbrengst dient om onze stoute geschiedenis in de kracht onzer kinderen, als in levenden lijve, over te geven aan ons nageslacht. Mij dunkt dit is nog eerder noodig dan de zorg voor archieven en papierrollen, waarin onze geschiedenis begraven wordt onder stof; mij dunkt dit is beter nog dan 't feestvieren over 't geen geschied is; mij dunkt dit is edeler nog dan 't oprichten van museums, monumenten, standbeelden en gedenkzuilen, die, zonder weerkracht in 't volk, weldra de grafteekens zullen worden, aankondigende dat hier eenmaal een groot volk heeft geleefd en gestreden, maar waarvan de heilige erfenis roekeloos is verspild, omdat zij te groot was voor 't zwak en krachteloos nageslacht.

O, wanneer ik lees dat wij 's jaars gebruiken 31 millioen aan sterken drank en wellicht 't dubbele aan tabak en sigaren, dan vraag ik mijzelf soms af of het inderdaad wel een waarheid is, dat de oorlogskosten de financiële draagkracht der natie bedreigen? Spreken de velen, die zulks beweren, niet hen na, die als rijke gierigaards met geveinsdheid klagen over hunne armoede en de duurte der tijden?

Maar, om een octaaf te dalen, neem eens aan dat er noodig is de kosten met de rente van een fort, eenige 24 centimeters, benevens alles wat slechts eenigszins naar weelde zweemt, zooals de muziek en de kostbare monteering. Zal men dan niet door het voorgaand stelsel van het volk het corset wat zwakker, maar de kracht der lendenen wat sterker maken? Zullen dan de gemeenten niet oprichten stedelijke muziekkorpsen en daarmede overnemen de taak van 't leger, dat niet meer 't uiterlijk vertoon, noch 't schetteren der trompetten bij taptoe en parade van noode heeft, om de verdedigers des vaderlands rond het vaandel te scharen? En, als ook dit niet genoeg mocht zijn, en de dienstplicht hier te lande vooreerst onmogelijk blijkt, zouden wij dan niet zoolang al 't geld, 't welk bezuinigd wordt op de vrijwilligers, die ontbreken, kunnen voegen bij al 't geld, dat

wij 's jaars besteden voor de plaatsvervanging? Dan zal de Staat die gelden kunnen aanwenden ten bate van het militair onderwijs en daardoor de slechte elementen, welke de plaatsvervanging aanvoert, kunnen verwisselen tegen de uitmuntende elementen, die op 't oogenblik in de rijen onzes kaders ontbreken. Ik ken de bezwaren, aangevoerd tegen 't stelsel hier bedoeld, maar ik ducht ze hier te lande niet.

Eindelijk nog deze overweging. Plaatst men zich op het standpunt van dien staathuishoudkundige, welke zijne wetenschap beperkt tot de leer van den volksrijkdom, dan wordt de bezoldiging van den militairen staatsambtenaar eene quaestie van vraag en aanbod. Men staat dan weldra voor dit alternatief: 't aanzien verkoopen, de kennis laten dalen en de deur naar den officiers-rang openstellen voor zwakken en kreupelen, of wel de tractementen opvoeren tot eene hoogte, die even ongewenscht als onbereikbaar is.

Bij ons volk, met zijn geopend oog voor degelijkheid, voeren tot aanzien nimmer ruwe aanmatiging en beperkte kastingeest, maar eenigermate geboorte, in hoogere mate nog rijkdom, maar in de hoogste mate kennis, bekwaamheid en burgerverdiensten. Daarom geloof ik, dat men door eene ruime, veelzijdige opleiding voor den officiersstand de waarachtige, de zedelijke belangen behartigt van de personen en de financiëele belangen tevens van den staat, die in kennis en deugd schenkt, wat hij in goud niet uitbetalen kan.

Nog op eene andere wijze bevordert het ontworpen stelsel de gemeenschappelijke financiëele belangen van den staat en den staatsdienaar. Oppervlakkig en eenzijdig gezien, zal men van oordeel zijn, dat het een nadeel is de personen zoo hoog te ontwikkelen, dat zij na korten tijd reeds den luitenant-rang vaarwel zullen zeggen. Ik daarentegen acht dit een groot voordeel. Zie hier waarom. In den tegenwoordigen tijd, waarin men, 't wapen der genie uitgezonderd, eerst op 34 à 38 jarigen leeftijd den kapiteinsrang bereikt, blijft men te lang in ondergeschikte betrekking. De regelmatige eentonigheid van het ambt gedurende den vrede, met de daaruit volgende armoede van indrukken, bij dikwerf neerdrukkende zorgen, werkt verdoovend op den geest. De veerkracht wordt eerder verzwakt

dan versterkt, de kracht om te bevelen, te gebieden, de menschen te regeeren verlamd, en de betrekking zelve minder gezocht. Om eene snelle bevordering te verzekeren moet men dus vroeg en hoog pensionneeren. Beide maatregelen strooken niet met de beginselen eener goede oeconomie. De bevordering bij keuze lost de moeilijkheid slechts voor korten tijd en ten deele op. Men vormt een kleinen kring in een groot wapen. En, terwijl men den naijver meer dan den ijver prikkelt, en gevaar loopt onbillijkheden te begaan, worden de bij keuze bevorderden langzamerhand ook ouder. Zal men nu ook hen wegzenden eer hun winter is aangebroken, om anderen bij keuze te bevorderen, die op eene plaats wachten? Men ziet, dat men zoodoende door 't middel der bevordering bij keuze den last van de eigen schouders op die van den opvolger overbrengt, terwijl men vele hooge pensioenen noodzakelijk maakt. En toch de bevorderings-quaestie wordt hoe langer hoe moeilijker en roept om eene spoedige oplossing. Reeds nu zijn de luitenants der infanterie, die op 't punt staan tot kapitein benoemd te worden, 36 à 39 jaar. Hoe moet dan de toestand wel worden als wij, gelijk onze Duitsche naburen, in vrede drie en in oorlogstijd vier luitenants nemen op een kapitein? Voorkomt het voorgaande stelsel niet die onmisbare uitbreiding van den luitenants-rang? Bespaart het dus niet de bezoldiging en waarborgt het niet de bevordering?

Welnu is daarom de eenige rationeele wijze van oplossing niet, om in den luitenants-rang eene sterke strooming te onderhouden? Daardoor komen allen, die in het leger blijven, op vrij jeugdigen leeftijd in den kapiteinsrang en daarmee in eene vrij zelfstandige positie. De jonge krachten, die het leger verlaten, zij versterken juist daardoor voortdurend de weerkracht der natie. Men zorgt slechts, dat zij den band met het leger onderhouden en voor de schutterij niet verloren gaan. Terwijl hun overgang naar de reserve dus in het leger eene gepaste snelheid van bevordering onderhoudt en waarborgt, en alzoo den lust voor den dienst in en buiten het leger levendig houdt, gaan die elementen voor den staat zelven niet verloren. Dat zij, die als reservevaandrig of reserve-luitenant het leger vaarwel zeggen om elders eens andere betrekking te aanvaarden, is voor den staat

cene winst. De hoogere bezoldiging, die men elders erlangt, wijst dit reeds eenigermate aan, want al moge 't loon, en vooral de bezoldiging of het tractement, niet in volkomen evenredigheid zijn met het nut van den arbeid, die bezoldiging staat zeker in nauw verband met de behoeften der maatschappij. Doch mijn krachtigst argument bracht ik nog niet in het vuur. Is het overgangstijdperk, waartoe de inrichtingen van voorbereidend onderwijs ontworpen werden, ten einde, dan zullen de Adspirant-Cadettenscholen kunnen verdwijnen, de premieën ook, de beurzen wellicht daarna, en niet minder de dure, kostbare pupillen- en andere militaire kostscholen. Men richt slechts het Instructie-Bataillon ruimer in tot eene opleidingsschool ook van onderofficieren, zonder er den graad van onderofficier te doen bereiken. Elke bevordering blijve in handen van den verantwoordelijken regiments-commandant (1). En de Militaire Scholen zelven, zij zullen betrekkelijk weinig kosten, want het bedrag van de opleiding der leerlingen, gesteund door de leerkrachten te Delft en te Leiden, wordt grootendeels betaald met den dienst, dien *zeer ontwikkelde personen*, gedurende het zomertijdperk, als onderofficier en als vaandrig verrichten.

Van welke zijde men het boven aangewezen stelsel van militaire opvoeding dus ook beschouwe, steeds vindt men daaraan, volgens mijne overtuiging, groote voordeelen verbonden. En dit moet wel: want het opent in de natie eene rijke bronader, waarvan het water meer dan één akker besproeit. Er wordt meer gearbeid, zuinig gearbeid, nuttig gearbeid en veelzijdig gearbeid. Nergens wordt de oogst renteloos opgestapeld, geen halm gaat verloren. Alle vruchten zijn voor verschillende organen van het staatsleven geschikt en wekken voortdurend tot nieuwe inspanning op. Overal wordt daarbij eene levendige stofwisseling onderhouden, welke ook in het staatsleven de eerste voorwaarde is van duurzame welvaart. En terwijl alzoo de wetten geëerbiedigd worden, welke den maatschappelijken rijkdom beheerschen, verheft het karakter van den arbeid de zedelijke waarde tevens van den staat, die hier de eigenaar is. Men moet dit een en ander bij de beoordeeling wel in het oog

(1) Dit denkbeeld is niet van mij.

houden. Weinig te duchten is het vooroordeel tegen alles wat nieuw schijnt, een vooroordeel, 't welk de tijd overwint. Men heeft slechts geduld noodig. Jaren geleden werd de Pruisische legerorganisatie als te gekunsteld, te ingewikkeld, te samengesteld verworpen, en nog vroeger veroordeelde een Fransch generaal het getrokken geweer met de verklaring: „que la carabine rayée est une arme d'assassins patients et phlegmatiques, mais indigne d'être placée dans les mains de soldats français.”

Die vooroordeelen zijn thans gevallen in den strijd van het oude tegen het nieuwe. Doch ik heb zoo met nadruk den vinger geplaatst op 't standpunt van den staat, omdat in vele opzichten de nabijgelegen belangen van het leger in strijd schijnen met het staatsbelang, zoowel als met sommige deelen van het ontwerp hierboven besproken. Ik weet dat het voor de oefening, het legerverband, de tucht, de mobilisatie, enz., enz. alleszins wenschelijk zoude zijn om de vijf lichtingen, en gaat men nog verder, de geheele mannelijke bevolking voortdurend onder de wapenen te hebben. Dit kan echter niet, zelfs geen dag. Daarom moet men enkele of liever vele dier militaire voordeelen, verbonden aan eene onafgebroken wapening, opofferen, en wel juist zooveel, totdat men een middelpunt gevonden heeft, waarop alle staatsbelangen met elkander in overeenstemming gebracht zijn. Elk voordeel, dat men aan de eene zijde ten offer brengt, moet overtroffen worden door een grooter, dat men aan de andere zijde bekomt, en deze eisch heeft mij, bij het ontwerpen van het thans behandelde stelsel, onafgebroken voor den geest gestaan. Vandaar, alleen in schijn, eenigen strijd met sommige militaire belangen.

Bovendien, geloof ik, dat verschillende bezwaren, die men opperen kan, uit den weg geruimd worden door de bepaling, dat in 't vervolg elk officier, om tot hoofdofficier bevorderd te worden, gedurende zijn diensttijd, in den luitenant- of kapiteinsrang, minstens vier jaar in de koloniën moet gediend hebben, indien hij door geene geneeskundige verklaring van dien eervollen plicht ontheven wordt.

Daarmede kan men, naar omstandigheden, voor officieren van het Indische leger de gelegenheid verruimen om hier te

lande dienst te doen, ook na hunne pensionneering. Ik geloof dat men aldus op gemakkelijke en doelmatige wijze voorbereidt de verbinding der kaders van onze geheele landmacht, eene verbinding, welke na de graving van het Kanaal van Suez niet meer behoeft uit te blijven. Behalve de belangen van het leger en den staat, worden door eene vierjarige detachceering naar onze overzeesche gewesten ook die van den officier zelf behartigd, omdat deze in eene voortreffelijke leerschool de rijkste krijgs- en levenservaring opdoet, terwijl hij in de toekomst zijn pensioen per jaar met f 300 verhoogt. Nog andere voordeelen zie ik in zulk eene detachceering; zij bevordert nl., met de geleidelijkheid van den overgang naar het ontworpen stelsel, het aanzien van den officiersstand.

Gereedelijk zal men erkennen, dat ik niet gearbeid heb aan de volkomen verwezenlijking der beginselen, die ik in 't eerste gedeelte dezer rede aanpreef. Ik heb mij alleen bewogen in de richting dier beginselen. Geen enkel nieuw denkbeeld heb ik uitgesproken; ik heb slechts de kiemen, die in de lucht zweven, gegrepen en tot hoogere ontwikkeling gebracht. Van 't hoogste belang toch acht ik het voor de *duurzaamheid* van elke hervorming, rekening te houden met de bestaande toestanden en het aanwezige personeel, dus met het gehalte, de hoeveelheid, de hoedanigheid en de groepeerings der stof. Ik ben van oordeel, dat men zoodoende met volkomen zekerheid het doel langs den veiligsten en kortsten weg bereikt. De wetten op zedelijk, evenmin als op stoffelijk gebied, kennen groot noch klein. Ik mag daarom ook hier wijzen op Engeland, dat geleidelijk ontwikkelt, tegenover Frankrijk dat, ook voorwaarts gaande, daarbij heen en weder slingert op de woeste golven van revolutie en reactie. Elk schip toch vindt een beteren weg op effen, maar krachtigen stroom dan op hooggaande baren.

En dit brengt mij naar de geschiedenis, waarvan de studie mij gevoerd heeft tot het stelsel, u dezen avond beschreven, en tot de overtuiging omtrent de geschiedkundige juistheid daarvan. Met een kort betoog dier waarheid ga ik eindigen.

In den staat, en daarmede ook in 't leger, zijn steeds enkele denkbeelden en begrippen in staat van wording. 't Komt er

slechts op aan, om door de studie der geschiedenis het wordende op te sporen, te vinden en te grijpen, teneinde vruchtbaar voort te arbeiden.

Men behoeft slechts aandachtig het verleden te lezen, om het heden te begrijpen en een blik in de toekomst te slaan. Wij leven op een stroom, maar drijven niet rond op het stilstaand water eener doode zee.

Vergun mij een paar grepen op 't gebied der geschiedenis van het krijgswezen. Een treffend voorbeeld biedt de bewapening aan van het voetvolk.

Eerst de slingersteen, de werpspietsen, pieken en pijlen, met de spierkracht van den arm als voortdrijvend vermogen. Daarna het buskruit, maar toen: eerst de lont en het raderslot, daarna de vuursteen, vervolgens het percussiegeweer, en nu het achterlaadgeweer. Luister ik aandachtig, dan vernemt mijn oor reeds in de toekomst het ratelen van het repeteergeweer. De tijd wacht slechts op een geestverwant van Dreyse. En, merkwaardige overeenkomst en herhaling van 't oude in hoogere en nieuwere vormen: eerst slingerden wij uit onze musketten met gaffels ronde metalen voorwerpen, thans spannen wij, wederom gelijk voorheen, pijlen op onze achterlaadgeweren met pieken, welke de wapens zijn van het voetvolk der 19e eeuw.

Zulk eene regelmatige ontwikkeling ontdekt men overal. Nog een voorbeeld. Op het regiment landsknechten met eene slagorde, 60 gelederen diep, volgden de Zwitsers met eene 20 à 30 man diepe gelederenstelling. Daarna verscheen Prins Maurits met zijne tien, en na hem Gustaaf Adolf met zes gelederen. Doch ook hier bleef het niet bij. De viergelederenstelling week voor de drie gelederen. Wij allen kennen thans nog de twee gelederen. Maar als men in 't gevecht heden ten dage afdaalt tot een minimum van één gelid, dan gaat men nog voort in dezelfde richting, volgens dezelfde wet, en vormt de tirailleurlinie.

Men behoeft dus slechts de historische wet te vinden, om te leeren wat de toekomst brengen zal, en om 't wordende te grijpen, ten einde 't mogelijke te verwezenlijken. Diep daarvan overtuigd, heb ik om het noodige en mogelijke op te

sporen, mij gewend niet naar 't buitenland, doch tot den geest zelf van ons volk, en in de eerste plaats naar het *Recueil-militaire*. Ook in die geschiedbron onzer militaire wetgeving spreekt de muze der historie hare wetten uit.

Door de geschiedkundige methode voorgelicht, vindt men de denkbeelden, welke in den tijd ontkiemen. Slechts het stompzinnige wezen leeft voort, als het zwangere moederdier, onbewust van zijn toestand, onbekend met eigen toekomst, met de vrucht, die 't in eigen schoot ronddraagt en die 't toch eenmaal zelf ter wereld brengen zal. Maar het geoefende oog ziet zelfs de beweging ook van den uurwijzer op het groote wijzerbord en ondekt de richting van den vooruitgang.

Men houde slechts rekening met de tijdmaat der geschiedenis, want de polsslag van den mensch is de polsslag der historie niet.

Daar nu het leger met al zijne instellingen, met al zijne organen steeds een noodzakelijk product is geweest van geheel het volksleven, moet men daaruit steeds verklaren kunnen de wijze, waarop het werd gevormd, georganiseerd en beheerd. Ja zelfs de vormen, waarin het optrad, ook die, waarvan ik zooeven sprak, zij staan in nauw verband met het volkskarakter, met de binnenlandsche toestanden en de buitenlandsche betrekkingen.

Met de overige wetenschappen vloeit de krijgswetenschap uit in de wetenschap der samenleving.

Terecht beweerde dan ook Victor Cousin: „Donnez-moi l'histoire militaire d'un peuple, je me charge de retrouver tous les autres éléments de son histoire." Et de l'histoire de son temps, zal men weldra daar kunnen bijvoegen. Want gelijk in den beker zich vertoonen de wonderschoone lijnen der kristalvorming, zoo aanschouwt men van het standpunt der historie de wording van een groot zedelijk lichaam, de menschheid. Slechts 't kortzichtig oog ziet beneden den hope- en troosteloozen cirkelgang, maar verder blikkende, ontwaart men den spiraalgang naar omhoog. Nauwer en nauwer wordt de band, welke in de geheele samenleving de volken verbindt.

Maar juist daarom is niet alleen nutteloos, maar hopeloos

noodlottig de strijd van den individu, zoowel als van het volk, dat vooruitgaat noch medegaat, maar dat stilstaat of worstelt tegen den stroom van den tijd, tegen den drang der historische denkbeelden, tegen de geweldige kracht der gebeurtenissen.

Daarom, Mijne Heeren, hebben wij, Nederlanders, thans tengevolge van zulk een strijd als straf eene legerorganisatie, welke alleen nog op het papier bestaat. Daarom ontbreekt het ons leger aan ruim 10,000 vrijwilligers en 1200 korporaals, terwijl daarentegen de militie oplevert bijna 150 onderofficieren en 2000 korporaals.

Wijst reeds dit niet op een strijd tusschen den ouden geest, die de wet gaf, en het nieuwe leven, waaruit de wet moet voortkomen? De huurlegers, met de latere staande of kooplegers, waren nauw verbonden met de maatschappelijke toestanden der drie voorgaande eeuwen. Maar toen de absolute alleenheerschers verdwenen, die voor hun persoonlijk belang successieoorlogen voerden in het overgangstijdperk van de aristocratie der middeleeuwen naar de democratie van den nieuweren tijd, toen riep de Fransche omwenteling de volkslegers in het leven. Aanvankelijk waren zij samengesteld uit vaste kaders, benevens uit een blijvend, dat het oude, en een vlot-tend gedeelte, dat het nieuwe beginsel vertegenwoordigde.

Maar de tijd staat niet stil. Onze organisatie wil 13270 vrijwilligers, de werkelijkheid brengt er 3094! Het oude overblijfsel van het staande leger sterft weg; niemand kan het meer in 't leven houden. Is 't daarom niet beter om moedig aan te grijpen 't geen onvermijdelijk is? Doen wij niet goed, als wij aannemen 't geen de tijd ons brengt en moedig den stier vatten bij de horens? Niet andermaal zullen wij dan een kanaal graven door Holland op zijn langst, maar kloekweg de spade steken in Holland op zijn smalst!

Met een woord, Mijne Heeren, moeten wij niet eindigen met 't knutselen op zijwegen, moeten wij niet de oplossing der kaderquaestie vinden in den persoonlijken dienstplicht, in de hoogere vorming van ons militie-kader, en niet in het vermenigvuldigen van kostbare Pupillen Scholen, met een zwak voortbrengingsvermogen, en meer andere dergelijke hulpmid-

delen, terugvoerende naar het oude stelsel, dat versleten is?

De staande legers zijn verdwenen. De sterke volkslegers met hunne talrijke reservemanschappen zijn daarvoor in de plaats getreden.

Zouden wij thans een eindpunt van volkomenheid en stilstand bereikt hebben? Wie is dwnas genoeg zulks te gelooven?

Neen, Mijne Heeren, wij moeten voortarbeiden in de aangezezen richting, de kiemen ontwikkelen, die in den tijd rondzweven, en medewerken aan de belichaming eener historische idee. Den strijd moeten wij opgeven van het onde, dat nog overal de taptoe blaast, tegen het nieuwe, dat die grafstem ontberen kan; den nieuwen wijn moeten wij in nieuwe zakken gieten.

Verzuimen wij dit, dan zullen anderen het bij ons, met ons, voor ons, doch zonder ons doen. De geschiedenis leert het. Daarom moeten wij zelve, na de instelling der reservemanschappen, den persoonlijken dienstplicht aanvaarden en onze hoogste zorg besteden aan de vorming van het reserve-kader. En niet bepalen moeten wij ons tot den korporaal. Wij moeten opklimmen tot den onderofficier, en, nog hooger stijgende, met den persoonlijken dienstplicht, ook den reserve-officier in het leven roepen.

Dan inderdaad zullen wij schatten besparen en den nationalen volksrijkdom vermeerderen met een batig slot, vrucht van den edelsten arbeid.

Want het officierskorps, gedurende den vrede in welvaart en vol ijver; met kennis, bekwaamheid en zedelijkheid arbeidende aan de versterking der edelste deelen onzer onafhankelijkheid, zal eene taak vervullen hooger nog dan het bouwen van forten, het smeden van wapenen en het onderrichten uitsluitend van minder ontwikkelden, door 't geld getrokken of door 't lot aangewezen tot het volbrengen van militairen dienst.

Met een verhoogd zelfbewustzijn zal dat korps in den staat de schoone en grootsche taak vervullen der militaire volksopvoeding. Door versterking van het militair element in den boezem van geheel het volk, zal het in de hartkamer arbeiden aan de versterking onzer nationaliteit.

De noeste vlijt van een degelijk, veelzijdig, hoog ontwikkeld

officierskorps, innig met het volk samenlevende, zal den militairen dienst verheffen tot de vervulling van een eereambt als dat van volksvertegenwoordiger.

Op het Meiveld zullen dan weer bijeenkomen de vertegenwoordigers der nationale Weerkracht, gelijk in de Septembermaand, slechts met een ander reglement van orde, de vertegenwoordigers van 's lands Wetgevende Macht.

In de edelste organen versterkt, zal in het volk dat stout en fier vermogen ontwikkeld worden, vrucht van een hooghartig nationaal zelfbewustzijn, 't welk alleen bij machte is de nationale rampen heldhaftig te doorworstelen en de nationale vrijheid waardig in stand te houden door mannen, die groote werken schepende, ook manhaftig den strijd evenmin zoeken als ontwijken.

Dan zullen wij niet meer door hooge premieën behoeven te koopen, 't geen wij verplicht zijn als offer vrijwillig te brengen. Rijker geworden door onze offervaardigheid, zal aan de andere zijde het officierskorps van Nederland, geadeld door de belangstellende waardeering des volks, vertrouwen inboezemen door zijne bekwaamheid; achting door zijne zedelijkheid; liefde door zijne humaniteit; dankbaren eerbied door zijne daden van heldenmoed en zelfverloochening.

In het vervolg zal het voor die daden zedelijken steun ook vinden in de warme hand van het levend geslacht, bij u zelve, en niet alleen in de historie van uw voorgeslacht.

Maar, Mijne Heeren, zullen mijne woorden geen droomgezicht teekenen maar eene toekomst voorspellen, dan ook moet van ons volk de vitaliteit worden verhoogd, het militaire element, de militaire zin spoedig worden opgewekt, het nationaal eergevoel krachtig worden versterkt.

Dan zullen wij voor de schande bewaard blijven dat zij, die 't militaire kleed vrijwillig aantrekken, de gelederen ontvluchten bij het dreigen van het minste oorlogsgevaar, want het nationaal eergevoel zal, gelijk in Sparta weleer, met verachting vervolgen den lafaard, die 't eigen leven verkiest boven de vrijheid van zijn vaderland.

Dan zullen meer stemmen gehoord en meer mannen gevonden worden, die voor de nationale eer, voedster van het nati-

onaal plichtsgevoel, over hebben al hun goed met al hun bloed.

Dan zullen wij, niet verblind door winzucht, noch ontzenuwd tot lafhartigheid toe, leeren begrijpen, dat het nationaal cergevoel de drager en het plechtanker is onzer vrije nationaliteit, het adellend en krachtvol levenwekkend beginsel onzer nationale deugd.

Niet alleen op een onzer marktplaatsen met ons geld, maar ook in ons volksleven met ons bloed zullen wij dan een monument stichten, waardig ter gedachtenisviering der Unie van Utrecht.

De rustelooze werkzaamheid aan onze militaire volksscholen zal den vreemdeling indrukwekkend overtuigen, dat hier de kinderen nog leven van het volk, bij 't welk eenmaal de voornaamste legerhoofden de eerste militaire school bezochten door Maurits gesticht.

Wij zullen dan, in 't bloed versterkt, onzen militairen dienstplicht persoonlijk binnen onze grenzen vervullen, niet in Brotagne, niet in Posen.

Met onze rijkdommen zullen wij onze kinderen opvoeden en hun nalaten onze werken, maar bovenal de vruchten en de gedachtenis onzer daden.

Niet bukkende onder school- en leerplicht van den overwinnaar, zullen wij vrij blijven vergaderen, vrij blijven spreken in onze schoone moedertaal, vrij blijven handelen op onzen vrijen geboortegrond.

Noch naar Parijs noch naar Berlijn zullen onze volksafgevaardigden optrekken, om daar te handelen over milliarden oorlogslasten, om daar te bestrijden kerkelijke en socialistische wetten.

Terwijl elders de volksvrijheid wordt bedreigd, zal in Europa, op den geboortegrond der vrijheid, een edel, zedelijk en vrij volk blijven leven, omdat het, zijne verheven traditie waardig, in de wereldgeschiedenis de groote taak van het voorgeslacht roemrijk blijft vervullen.

En, op de plek, waar ik tot u spreek, waar een bekrompen, dweep- en moordziek dwingeland door onze, door uwe en mijne voorouders, die hij had getergd en gefolterd tot vertwij-

feling toe, op wettige wijze buiten de landpalen verbannen werd, daar zal ook de veiligste troon gevestigd blijven door geen staat van beleg, maar door de kracht en de liefde van het eenige volk der wereld, Amerika niet uitgezonderd, waar nimmer de misdadige hand van een landskind het leven trof van den vorst, beschermd — hoe kan 't edeler — door de zedelijkheid en de vrijheid des volks!

Ik heb gezegd.

De Voorzitter: Mijne Heeren, ik geloof het gevoelen dezer vergadering uit te drukken, wanneer ik den heer Van Dam van Isselt bijzonderen dank betuig voor zijn gehouden voordracht. Hoe gernimen tijd hij ook heeft gesproken, onafgebroken heeft hij ons geboeid door zijne welsprekende, wijsgeerige rede, waarin misschien eenige idealistische beschouwingen voorkomen, maar waarin ook groote waarheden worden verkondigd, en waarin de spreker ook het bewijs heeft geleverd van zijne grondige kennis van geschiedenis en letterkunde. De vergadering houdt zich zeker bij den heer Van Dam van Isselt aanbevolen, hem nog meermalen hier te hooren.

Ik stel voor de discussiën over de gehouden voordracht uit te stellen tot eene nadere vergadering, omdat de rede te belangrijk was om er oppervlakkig over te discussiëeren en ook omdat het uur reeds ver gevorderd is.

Dienovereenkomstig wordt besloten, waarna de Voorzitter de vergadering sluit.

A. L. W. SEYFFARDT.

Secretaris.
